

Tîrîj

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî

Sal: 6 Hejmar: 34 • Rezber - Kewçêr (Eylül-Ekim) 2008 • 4 YTL

Söken şafaklar için barış

Bütün sular, bütün topraklar için...

Helîm Yûsiv

Dişsiz Korku

Çeviren: Rahmi Batur

Roman

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

Dişsiz KORKU

Helîm Yûsiv

Çeviren:
Rahmi Batur

144 sayfa, 5.5 YTL

Olur da bir gün biriniz korkuya rastlarsanız, nerede doğduğunu bir sorun lütfen. Şüphesiz size İran, Irak, Suriye ve Türkiye arasındaki dört köşede doğduğunu söyleyecektir. Korkuyu yakından tanımak, ne olduğunu öğrenmek isteyen bütün araştırmacılar, korkunun doğduğu ve ihtiyarladığı o sınırlara gitmelidirler...

EVRENSEL BASIM YAYIN

ESKİŞEHİR MAH. DOLAPDERE CAD. KARABATAK SOK. NO: 27A ŞİŞLİ İSTANBUL

T: (+90) 212 247 65 17 (PBX) F: (+90) 212 247 24 61 W: www.evrenselbasim.com E: bilgi@evrenselbasim.com

Ateşkes değil barış istiyoruz - Ne şerawestin em aştîyê dixwazin - Tefîk Taş	2
Ergenekon û Kurd - Ergenekon ve Kürtler - Îrfan Amîda	4
Küreselleşmeyen moleküller yasası - Zagona molekulên ku nikarin bibin globalbûyî - Barîş Avşar	6
Kardeş Türküler 15 yaşında - Kardeş Türküler 15 salî ye	8
Mehmet Atlî: Divê em ji wêjeya kurdî ya nûjen jî sûde werbigirin - Modern Kürt edebiyatından da faydalanmalıyız	10
Hürriyet'in kara treni! - Trêna reş a Hurriyetê! - Keko Azad	14
Türk'ün Türk'e diyeceği var! - Tîstê ku tirk ji tirkî re bibêje heye - Eylem Yıldız	16
Ziman bêhestî ye! - Dil kemiksizdir! - Dijwar Ūskan	19
GAP Eylem Planı ne kadar gerçekçi - Plana Çalakîyê ya GAP'ê çiqas rasteqin e - Celal Beşiktepe	22
Dosya: '68'in Kürdü - Kürdün '68'i / 2. Bölüm Kemal Parlak, Şakir Epözdemir, Tarık Ziya Ekinci, İsmail Beşikçi, Ragıp Zarakolu, Yusuf Akdağ	27-43
Helbesta me ya klasik û wêjeya diwanê - Klasik şiirimiz ve diwan edebiyatı - Berken Bereh	45
Konferansa Hîndekarî û Perwerdehiya Kurdî - Kürt Egitim ve Dil Konferansı - Samî Tan	46
Zarokên kurd wê çi bixwînin û li çi temaşe bikin? - Kürt çocukları ne okuyup, ne izleyecekler? - Cemil Oğuz	50
1915 ve Anadolu'nun 'homojenleştirilmesi' - '1915 û 'homojenkirina' Anatoliyê - Sîbel Özbudun-Temel Demîrer	52
Doza Ergenekonê - Ergenekon davası - Sedat Yurtdaş	56
Cezaevinden merhaba... - Ji girtîgehê merheba... - Mahmut Alınak	58
Xela - Kûtlîk - M. Ali Işık	60
Bir Kürt aydını Fani Efendi - Rewşenbîrêkî Kurd Fanî Efendî - Mehmet Bayrak	63
Türk Sinemasında Kürtler - Di Sinemaya Tirkan de Kurd - Şenay Aydemir	65
Burhan Özdemiş'in tuvalinden "Tutsak yüzler" - Ji firçeyê Burhan Özdemiş 'Rûyên dil' - Ali Rıza Kılınç	68
Pirtûk - Muzîk - Kitap - Müzik	71
Bulmaca - Xaçepîrs	72

Helbest - Şiir: Arîf Damar, Dîxwaz Herdem, Nâzım Hikmet, Pablo Neruda, Şivan Ar

Kapak Fotoğrafı: Ali Öz

Tîroj

Sal: 6 Hejmar: 34 / Rezber - Kewçêr 2008 Yıl: 6 Sayı: 34 / Eylül - Ekim 2008

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi

Li Ser Navê "Kültürsan Kültür Sanat Etkinlikleri ve Organizasyon A.Ş."

Xwedî: Cevriye Aydın

Berpîrsê Nivîseran: Bülent Ulus

Sahibi: Cevriye Aydın

Yazışları Müdürü: Bülent Ulus

Navnîşan (Adres) Eskişehir Mah. Dolapdere Cad. Karabatak Sok. No: 31 - Şişli / İstanbul Telefon 0212 247 65 17 Faks 0212 247 24 61

Nûneriya Diyarbekir / Diyarbakır Temsilçiliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 1 D: 2 Yayın Türü: Yerel Süreli

web: www.tiroj.net • e-mail: tirojdersisi@gmail.com, info@tiroj.net Çapxane / Baskı: Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançeşme / Yenibosna-İSTANBUL

Abone Koşulları: 6 sayı: 20 YTL., 12 sayı: 40 YTL.

Posta Çeki Hesabı: Songül Özkan, 666 748/Sirkeci-İstanbul • Banka Hesabı: Songül Özkan, İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0174908

ATEŞKES DEĞİL BARIŞ İSTİYORUZ!

TEVFİK TAŞ

17 yaşındaki M.F. 2008 yılının Mart ve Nisan aylarında "annesini öldüreceğini ama bunu en iyi nasıl yapacağına karar vermek için anket yaptığını" internet ortamında ilan etti. Mayıs ayında annesini dehşet verecek bir biçimde öldürdü, cesedi parçaladı ve denize atmak üzere 20 ayrı çöp poşetiyle paket yaptı. Her şey, ama her şey sogukkanlılıkla yapılmış gözüküyor.

M.F.'nin annesi, 2007 ve 2008 yılları içinde çocukları tarafından öldürülmüş olan 10'u aşkın anneden biridir.

Bu cinayetler hukukçular için bir suç ve ceza olayı, eğitimciler için eğitimin yetersizliğiyle ilgili bir olgu, psikologlar için ruhsal bir mesele, başka meslek dalları için değişik biçimlerde yorumlanabilecek bir olaydır.

Ben, bir insan için bunların çok önemli olduğunu elbette bilinceyim, ama bütün bu disiplinler üzerindeki yaygın düşünüşte bir eksikğin belirleyici önemde olduğunu düşünüyorum.

İnsanın değerini eksiltene, ölümü en güzel şeylerin başına koyan; ölümü o güzel şeylerin bedeli, karşılığı olarak işleyen, daha da beteri bunu sindirmiş, değersizliği doğallaştırmış zihniyetler silsilesinin egemen olmasını yeterince anlamadan, bilim alanındaki hiçbir disiplinin, sıradan tedbirler dışında adım atmasının olanaklı olmayacağını düşünüyorum.

Ülke için ölünür!.. Hangi ülke için ölünür? Yedi ceddimi açıkık içinde sürüklemiş ve benden sonra bilmem daha kaç kuşağı sefalet içinde ve yaşama sevincinden yoksun olarak sürüklemenin egemen kılındığı ülke için.

Bir değersizlik, başka bir değersizlikle "yüksetilmiş" oluyor.

Bu nedenler "sıradan" olarak değerlendirilen cinayetlerin arkasına başka bir ışıkla bakmayı zorunlu kılıyor.

Bu ışığın günümüzdeki adı barıştır.

Rastlantıya bakın ki M.F.'nin annesini doğradığı günlerde, Francisco Goya'nın yeni bulunmuş üç deseni sanat piyasalarına sürüldü. Sanat piyasası ve resimlerden haber veren gazetelerin çok önemli bir

bölümü resimlerin parasal karşılığını öne çıkararak karşıladılar bu eserleri.

Oysa bizim için, bu tarihin olağanüstü güzellikteki haberlerinden biriydi.

Bu üç desen sanki 18. yüzyılda değil de günümüzde savaşın, asker ve gerilla ölümlerinin yaraladığı, insan yaşamının değersizleştirilmesinin egemen bir politika haline getirildiği Türkiye'nin hali pür meali görüldükçe yapılmıştır.

Goya, toplumsal cinnetin doğal bir yaşam süsüyle dolaştığı toplumlarda insanın insana yapabileceği zulmün üç boyutunu göstermektedir.

İlk karede kadınlar var. Eserin adı *Down They Come*.

Kadınlar boşluktalar. Ortadaki kadın öndekinin saçını çekiyor. Yüzünde cinnetsi bir sırıtış var. Öndeki kadının yüzü acıyla gerilmiş. Goya'nın desenine verdiği isim "Yükselirken alçalmak" diye de çevrilebilir. Ressamın daha önce yaptığı, "Kurşuna Dizilenler" tablosu ve "Savaşın Yıkımları" gibi seri resimlerini anımsarsak, bu cinnetin nasıl bir toplumda yaşandığını bulmayı da kolaylaşacaktır.

Goya savaşların, işgallerin ve dinsel sömürünün art arda toplumsal yarılmalar yarattığı İspanya'yı, birlikte yaşadığı toplumlarla ilişkisi ve gerçekliği içinde resmetmektedir. Savaşın, işgalin, dinsel sömürünün yarattığı parçalanmalar, bu toplumlarda sıradan gibi görünen ve gösterilen her davranışın dışavurumunda kendini gösterebilmektedir.

Bana bunları düşündüren Goya'nın yeni bulunan ve ressamın "Pişmanlık" adını verdiği eseridir. Hacı önünde dua eden adamın ağzına ve gözlerine iyi bakmalısınız... Bir an sonra bir mezarın koyu boşluğuna bakarken bulacaksınız kendinizi... Bu resim yalnızca Munch'un çığlığının öncülü değildir, aynı zamanda yakarıyla acı çığlığı birbirinin içinde gösterdiği için de olağanüstü ve can yakıcıdır.

Bu adamın yüzü şimdi Türkiye'dir.

Zalimlik eden sınıflar, bunu yaparken yalnızca öldürmekle, insan canı yakmakla yetinmiş olmuyorlar, bunun kültürünü de oluşturuyor ya da oluşmuş olanın başka boyutlara yükselmesine yol açıyorlar.

Şehirdeki kadınlara ve öğrencilere zulmeden Constable Lampinos bir atın karnıdadır. Yalnızca atın kışından çıkmış kafasını görüyoruz. Ama köylülerin cezalandırdığı bu yerel yöneticinin kafasını aynı zamanda sokak köpekleri de görmektedir.

Goya'nın desenin altına yazdığı nottan, "halkın zalim Constable Lampinos'tan intikam alması" olduğunu öğreniyoruz. Evet, halk bir zalimi, bir gece boyunca bu atın karnına hapsedmiştir. Ölü bir atın içinde geçirdiği bir gecenin ardından, bu adam, kendi zulmünün neye denk düştüğünü anlamış mıdır orasını bilemiyoruz. Ama şunu biliyoruz: Nefret ve kindarlığın kaynağı olanlar, nefrete ve kindarlığa bağlı olan şiddete doğrudan uğradıklarında, onlar da uzlaşmadan, ateşkes veya barıştan söz eder hale gelebilmektedirler.

için" öldürüyor, adam sevdiği kadını "sevdiği için" öldürüyor, fanatikler birbirini öldürüyor, televizyonda herkes herkesi öldürüyor ve haber bültenleri Kürt bölgelerindeki dağlardan gelen ölüm haberleriyle açılıp ve başka ölümlerle kapanıyor.

Biz yediğimiz her lokma ekmekte savaşı yeniden ve yeniden satın alıyoruz. Evet, bütün bu kinin, nefretin ve kıyımın parasını biz ödeyip acıyı ve yıkımı satın alıyoruz.

Goya, barışı tarihin bir ayrıntısı sayan Avrupa egemenlerinin insana armağan ettiği tükenmek bilmez o çileye ve cinnete bakarak yaratmıştır eserini.

Biz bugün barış isteyenler, tarihi Goya'nın gözle-riyle bir kez daha okursak eğer, göreceğiz ki; barış ezenin ezme biçimlerini, kahrını ezilenlerin sineye çekmesinin üzerine kurulamaz. Haksızın galibiyetin-

Ancak, barış sadece zulmedenin zulümden vazgeçmesinden ibaret değildir. Barış zulmün bir kültür olarak, insanca bağlanma ve özen kültürüyle yer değiştirmesi, bunun olanaklarının yaratılması ve sürekli kılınmasıdır.

Bir Goya'nın resimlerine bakın, bir de bizim o güzelim halk türkülerimizin içine sinmiş savaş kültürünü düşünün. Türkülerde bile sevdiğimiz yüzünü mühimmat deposuna çevirmekteyiz: Kaşlar yay, kirpikler ok, saçlar kement, gözler hapisane, dil mızraktır.

Sevmek üstünlükle eş anlamlı hale gelmektedir. İşte böyle olan ülkemizde çocuklar annelerini öldürüyor, Kürt de Laz da kendi kızını "namus" ve "töre

den barış çıkmaz/çıkamaz...

Haksızın üstünlüğüne yaslanan barış, haksızın yeni kurallarından ötesi değildir.

Goya haksızlığa ve zorbalığa yüzyıllarca içine atarak katlanabilmiş halklarda, bütün bu içine atmaların dışavurumlarına bakarak yaratmıştır eserini.

Her toplumsal olgunun toplumların dilinde bir tanımı, karşılıkları vardır. Ama her toplumsal olgunun kendisiyle birlikte getirdiği bir kültür ve dil vardır. Goya barışın dilinin ve kültürünün egemen olmadığı toplumlarda, ortada hiç savaş gözükmese bile olup biteni görmenin olanaklarını veriyor bize.

Bunu görmek ateşkesle yetinmeyi değil, barış istemeyi zorunlu kılmaktadır.

Barış üstünüzde olsun. ☀

ERGENEKON Û KURD

ÎRFAN AMÎDA

Heta niha li ser Ergenekonê gelek tişt hatin gotin, hatin nivîsandin û xuyaye ku wê hê ji bîne nivîsandin. Her kes li gorî xwe lê dinêre û dinîrxîne. Bi ya min nîrxandina herî balkêş ev e. Ev şerê di navbera AKP'ê û dewleta kûr de ye.

Ev nîrxandina herî rast e lê kêma e. Ji lewra di her dewletê de hêzeke veşartî, dewleteke kûr heye. Û dema ku deşîfre dibe tê tasîfe kirin. Lê Ergenekon ne hêzeke bi vî rengî ye û rasterast mirov nikare bibêje ku dewleta kûr e û bi AKP'ê re şer dike. Helbet kêsên

ku ji bîlî kurdan hemû îdeolojî û rêxistin kêma yan ji zêde di nava vî şerî de ne. Lê tiştê herî balkêş jî ew e ku dixwazin kurdan ji bikin şîrîkê gunehên xwe û pê rêxistin û partiyên kurdan bilewîtin û mejiyê kurdan tevlihev bikin. Ji lewra jî li tîkiliyên kurdan û Ergenekonê digerin. Dibêjin ku tîkiliya PKK'ê û ergenekonê heye. Çiqasî rast, çiqasî derew, navê hin siyasîmedarên kurdan, di van tîkiliyan de derbas dibe. Bi vî yekê dixwazin, hem ihtîmala bertekên lêxwedîderketina kesên di nava rêxistina Ergenekonê de,

di nava vî rêxistinê de ne di nava dewleta kûr de jî xebitîne û gelek karên qirêj kirine ji bo dewletê. Nema-ze jî li hemberî kurdan. Ev tişteke eşkere bû. Çi bû ku şer derket di navbera wan de. Ev tasîfeyek bû gelo?

Na ev ne şereke bi vî rengî ye û ne şereke îroyîn e. Ev şereke ku ji zû de ye heye lê ne tenê di navbera AKP'ê û dewleta kûr de ye. Rasterast şerê iqtidarê ye ku hevparên vî şerî pir in. Û ji avakirina Komara Tirkiyeyê de dest pê dike. Ji loma jî hemû rêxistin û parti li gorî berjewendiyên xwe dixwazin hin rêxistin an jî partiyên pê bilewîtin û qada xwe yê siyasî pê fireh bikin.

Gelo kî ne hevparên vî şerî? Mirov dikare bibêje

qels bikin, hem jî PKK'ê di nava gelê kurd de bîrûmet bikin.

Ev planeke siyasî û psikolojîk e ku vî planê, bi şîrîkên xwe re, AKP dimeşîne. Lê ev plan ne tenê plana partiyeke (wekî argumanêke hîlbijartinê) ye. Ev plan di çarçoveya şerê li hemberî kurdan tê kirin de, wekî şerê psikolojîk tê meşandin. Lê tiştê herî girîng ew e ku ev plan di ser encamê re hatiye saz kirin. Armanç jî ew e ku kurdan ji dozdarîyê derxin.

Ev tîkili rast e yan derew e? Ji bo ku bersiva vî pîrsê bi awayeke siyasî bê dayîn, daxuyaniyên siyasîmedarên kurdan helbet girîng in, lê tîrê nake. Ji bo bersiva vî pîrsê bê dayîn divê ev pêvajoya baş bê analîz

kirin. Divê Ergenekon çî ye ne çî ye baş bê nîrxandin. Ji bo vê jî divê dîroka Komara Tirkîyeyê û rewşa siyasî ya îroyîn bê nîrxandin.

Heger dîroka Komara Tirkîyeyê baş bê nîrxandin, mirov têdîgihîje ku di dema avakirina komarê de şereke dijwar di navbera Tirkîst, Pantirkîst û Panîslamîstan de hebû ye. Mirov dikare serhildanên li hember Meclîsa ku şerokatiya wê M. Kemal dikir û şerên siyasî yên di meclîsê de ku li hember M. Kemal û hevalên wî wekî minak bide. Piştî avakirina Komarê jî ev şer dewam kiriye. Ji bilî serhildanên kurdan di vê demê de jî planên sûkîstên ku li M. Kemal bîne kirin û tasfiyeyên ku M. Kemal kirine mirov bide ber çavan dê ev pêvajoyê jî baş bê fêmkirin.

Îro jî ev şer didome. Lê ji ber ku konjonktur û hevkesêya di navbera hêzên îqtîdarê de hatiye guhertin, ev şer gûr bûye. Ji bilî van guhertinan tiştê herî girîng jî ew e ku hêzên global jî li gorî planên xwe yên Rojhilata Navîn, hinekî din bûne hevparê vê pêvajoyê.

Yanî ev şer eşkere di navbera Tirkîst, Pantirkîst, Panîslamîstan de ye û di bin kontrola hêzên global de ye.

Gelo wekî ku di çapemeniya tirkî de tê gotin, kurd jî di nava vî şerî de ne yan na? Bi ya min (ku mirov daxuyaniyên siyasîmedarên kurd li aliyekî bihêle) jî bilî îradeya kurdan be jî pêdiviya vî şerî jî kurdan hebûye/heyê ku kurdan nikaribûn xwe jî vî şerî bişûstana. Ji lewra kurd bi siyasî û hêza xwe ya leşkerî aktoreke gelekî girîng e di vê heyamê de ku ne hêzên global ne jî yên hevparên vî şerî, bîyî kurdan planan bi rê ve bibin. Nexasim jî Tirkîst û Panîslamîst. Hem Kemalîst hem jî AKP û Îslamîstan li ser kurdan çî legal çî jî îlegal plan çekirin û xwestin ku kurdan bikişînin alî xwe di vî şerî de. Heger mirov bala xwe bide provakasyonên vê pêvajoyê dê hinekî din bikariye binîrxîne. Kurd çiqasî hatin van provakasyonan an ne-

hatin dibe ku bê nîqaş kirin. An jî çiqasî bi politik tevgeriyan. Dibe ku ev jî bê nîqaş kirin. Lê hem plana Îslamîstan (ku bi destê AKP'ê didane meşandin) ya ku kurdan bikişîne aliyê xwe û îqtîdara xwe

hinekî din qewîn bike, bi ser neket, hem jî plana Ergenekonê ya ku bi aktîve kirina kurdan a çekdarî, şereke di navbera gelan de derxe û bi vê yekê fersenda hilweşandina îqtîdara AKP'ê bide xînin, bi ser neket. Ji aliyê din ve jî plana ku di navbera kurdan û AKP'ê de şerek derkeve jî bi ser neket. Ger mirov di sa li hin daxuyaniyan vegere dê têdîgihîje ku provayên bi vî rengî hatine kirin lê nedomiyane.

Yanî hayê kurdan jê hebe jî tunebe jî li ser kurdan plan hate kirin. Provakasyonên li Amedê Şemzînanê û li bajarên Tirkîyeyê vê yekê destnîşan dîke. Armanç ew bû ku kurd bîne provakasyonê û şert û mercên şerê îqtîdara Tirkîyeyê jî bo hinekan guncav bibe. Lê kurd, bi zanebûn an nezanebûn, nehatin van provakasyonan.

Lê pîrsa herî balkêş ev e. Li gorî ku di çapemeniya tirkî de tê nivîsandin tîkiliyeke fermî yan jî îlegali hebû an na? Mirov dikare vê pîrsê bi erênî bibersivîne. Hem jî hêla Ergenekonê jî bo ku kurdan li hember AKP'ê û panîslamîstan bikar bîne tîkiliyek daniye, hem jî neocanên Îslamî (ku di nava wan de kurd jî hene) li hin tîkiliyan geriyan jî bo ku kurdan bikar binin. Di hatina Erdogan a Amedê, ku qaşo Pîrs-girêka Kurd qebûl kiribû û parîkî jî dewletê tawanbar kiribû de, vê planê xwe eşkere kir lê kurd nêzikî vê planê nebûn. Di sa di deşîfrekirina çûyînen girava Îmraliyê ya hin serleşkerên ergenekonî de û axaftinên wan de jî plana Ergenekon an jî dewleta Tirk eşkere dibe. Dixuye ku her du alîyan jî xwestiye ku kurdan bikar binin, li hember hev.

Gelo kurdan çî politika meşandiye? Em niha vê ya nizanin lê xuyaye ku heta niha ev plan deşîfre nekiriye. Û niha jî nakin. ☼

'KÜRESELLEŞMEYEN' MOLEKÜLLER YASASI!

BARIŞ AVŞAR

Dünya son 20 yıldır 'moleküllerine' bölünüyor. Her biri çok canlar yakan bu bölünmelerle 'küreselleşiyor' aynı zamanda. "Dünya" deyince de asıl kastedilen yerler malum: Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya, Latin Amerika... Enerjide de, stratejide de, ekonomide de, politikada da dünyanın geri kalanının durumunu buralar belirliyor. Tam tersi de doğru aslında. Dünyanın geri kalanı bütün buraların "durumunu" belirlemeye çalışıyor. Söz konusu bölgelerde hem tamamen bu amaçlara uygun olarak yeni baştan yaratılan (Kosova sorunu, Irak'taki mezhep ve milliyet kavgaları, Çeçenistan sorunu gibi) hem de son 20 yıldan önce de varolagelmış (Ortadoğu'da Kürt sorunu, Filistin, Afganistan'daki aşiret ve milliyet kavgaları) gerginlikler ve çatışmalar bu amaçla kullanılmak istendi, isteniyor.

Bölünmeler, dışlanmalar

Emperyalizm (bu kavrama ilişkin cümle unutturma çabalarına karşın, evet, emperyalizm) kendi ihtiyaçları doğrultusunda sık sık bölünmeler ve dışlama-

lar yaratıyor. Bunların hepsi de sıraları geldikçe "gerginlik", "çatışma" son olarak da "sürekli gerginlik ve çatışma" aşamalarına geçiyor. Bu da genellikle "en sıcak" noktaya ulaşıldığında "Barış Gücü", "Çekiç Güç", "Uluslararası Güç" gibi isimler altında devreye giren ABD ve müttefiklerinin askeri güçleri ile sağlanıyor. Çatışmayı bitirmek için yapıldığı söylenen her operasyon çatışmayı süreklileştiriyor. O yüzden Afganistan'da ve Irak'ta bunca yıldan sonra 'sonuna gelinen' hiçbir şey yok! "Müdahale görmüş"ler içinde en durgunu diyebileceğimiz Balkanlar bile yenilenmiş çatışma gerekçeleri ile hazırolda bekliyor.

Rusya'nın yaptığı...

Batı medyasında bunların takibini yapıp, bilançosunu çıkaran nitelikli yazarlar var. İşte şimdi onlar Gürcistan konusunda Rusya'ya gösterdikleri her tepkide ABD'li yöneticilerin önüne o iyice kabarmış bilanço-yu çıkarıp duruyorlar. Hatta ABD'nin 'doğrudan' katılmadığı ama can dostu İsrail'in kıldığı cevizleri de hatırlatıyorlar. Örneğin Condoleezza Rice'in İsrail'in

Lübnan'a geçen yılki saldırısı hakkında yaptığı, "Lübnan'daki insanlar bombalar ve yıkım görmüş olabilirler fakat bu yeni Ortadoğu'nun doğum sancıları" gibi demecilerini de gündeme getiriyorlar. Ve soruyu da yapıyorlar ardından: "Şimdi de Rusya doğru zamanı bekledi ve saldırdı. Bu sizin için tanıdık değil mi?"

Batı medyasındaki politika yorumcularının böylesine doğallıkla ve içten yaptıkları bu tespiti yapamayanların başında ise Türkiye'nin dış politikasını yönetenler geliyor. Çünkü onların sırtına bağlanmış bir yumurta küfesi var. Türkiye'nin bölgede söz sahibi olduğunu gösterecekler. Sanki ağızlarından çıkan tek bir cümle kendilerine aitmiş gibi! Putin'e gidip, "Gürcistan'ın birliği" nağmeleri okuyan "bölgesel kabadayı" Tayyip Erdoğan, "Hangi birlikten söz ediyorsunuz?" cevabıyla öyle aşağılandı ki, koltuğuna gömülüp kaldığı fotoğraflara bakar bakmaz anlaşıyordu!

Ancak elbette konu, Rusya'nın, ABD'nin ve ortaklarının sık sık yaptıklarına benzer bir müdahaleyi koşullar kendisi için uygunlaşınca gerçekleştirdiğini söylemekle bitirilmiş oluyor.

Bir 'ilk'

Geçen 20 yıl boyunca dünyayı yönetenlerin en temel ideolojik argümanları "Küreselleşme-yerelleşme" ikiliği üzerinden geliştirildi. İkiliğin yerel ayağında siyasetten kültüre taşınan görünümün ağırılık kazandığı bir etnisite ile yoğrulan "çokluk"; küresel ayağında ise daha çok kültürden siyasete taşınan ve hep yeni dünyanın merkezine işaret eden "teklik" öne çıktı. Bu karşılıklı ilişki yerelin küresele katılacağı ve içinde eriyeceği sarsılmaz bir kanal olarak görünüyordu. Girişte sözünü ettiğimiz "etnik" içerikli gerilimlerin yaratılması ve kontrol altına alınmasında bu kanal yoğun olarak kullanıldı. Ancak sarsılmaz olmadığı da pek çok kez ortaya çıktı. En büyük sarsıntı da, üzerinde Beyaz Saray'ın "kendi kendisine saldırdığı" dahil onca komplo teorisinin üretildiği 11 Eylül'le yaşandı. Hangi amaçla ve nasıl yapılmış olursa olsun 11 Eylül saldırıları tüm dünyanın belleğine "tek küresel merkezin kalbine" yapılmış, üstelik "din uğruna zalimle savaş" gibi oldukça 'yerel' bir itici gücün eseri olarak yerleşti. Bugün en kalın kafalı Amerikancılar bile hem Afganistan ve Irak'ın hallerine bakarak hem de bizzat ABD'li yetkililerin özeleştirilerini dinleyerek 11 Eylül'ün doğrudan herhangi bir

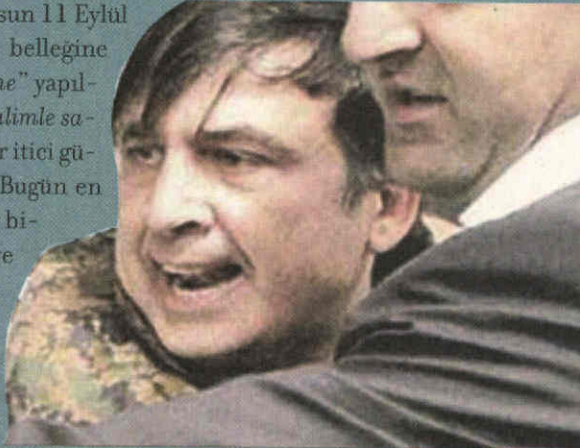
devletle ilişkisinin kurulmadığını anlayabiliyor. Ancak işte Afganistan ve Irak'ta ortadan kaldırılmış iki devlet var.

Rusya'nın Gürcistan müdahalesi tam da bu anlamda "yeni". Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana ABD ve ortaklarının karşısına ilk kez "sadece" savunma yapmayan, bu yetmezmiş gibi aynı zamanda güçlü bir devlet çıktı. Bunun etkilerinin de "dünyayı değiştiren" 11 Eylül'den daha az olmayacağını söylebiliriz o yüzden. Üstelik bu söz konusu ülke, "yerelleştirme"nin çok büyük fiziki merkezi haline getirilen paramparça olmuş "Sovyet İmparatorluğu"nun tek gerçek mirasçısı. Ve ilk kez Güney Osetya, Abhazya, Acaristan gibi önceki örneklerde hep merkezin yanında yer alan ve saldırıların gerekçesi olan "yerel azınlıklar" bu kez küresel merkeze karşı duruşun gerekçeleri. Üstelik bin kez daha makul gerekçeler!

Tenekeli arabulucu!

Dünya üzerinde mutlak hâkimiyet ve iktidar adına eksiksiz bir emperyalist modelin mümkün olamayacağını tekrar tekrar öğrenip duruyoruz. İşte şimdi Rusya, "tek egemenin en eksiksiz modeli"ni, kendi çıkarlarını korumak için rahatça kullanıyor. Nasıl dünyanın başka yerlerinde bağımsız olmak adına Amerikancılaşan "etnik grup"lar varsa, Güney Osetya'da, sadece orada da değil, Abhazya ve Acaristan'da da Gürcistan'ın başındaki yönetici çetenin peşine takılıp Amerikancılaşmamak için ayak direyen "etnik grup"lar olduğunu öğreniyoruz! Küresel egemenlerin molekülüne parçaladığı dünyanın "terslik çıkaran" moleülleri onlar! Demek ki, her "etnik grup", çizilen rotaya ve yerelleşme-küreselleşme ödevlerine uygun davranmayabiliyor. Bunu anlayamayan ve kendi sökülüğünü dikemeyenler de gidip tüm haklılığıyla ABD'nin kurduğu Gürcü askeri üslerini ama tüm gaddarlığıyla da Gürcü sivilleri bombalayan Pu-

tin'den fırçayı yiyip geri dönüyor! Ancak bu, sadece Tayyip Erdoğan için geçerli değil. İsimleri ne olursa olsun Kürt sorununu sürekli hale getirip böyle yaşatılan bir Türkiye adına Rusya'ya, Suriye'ye, İran'a, Filistin'e "arabuluculuğa" gitmeye kalkanlar, hep kuyruğuna bağlı tenekenin peşinde koşup duran bir yavru kedi gibi komik ve acınacak halde olacaklar! ☼

Amerikancı Gürcü lider Saakaşvili: düşüş attı, yek geldi!

KARDEŞ TÜRKÜLER 15 YAŞINDA

On beş yıldır, bize halkların fısıltısını, duasını, kargışını, zılgıtını, avazını;
On beş yıldır bize ulusu, dini, imanı AŞK olan aşkların, kardeşliklerin öyküsünü;
efsanevi sevgileri ve hasımlıkları;

On beş yıldır bize, barışın o en güzel tutamaklarından birini öyle temiz, öyle duru
bir yürekle ve gönendiren bir çalışkanlıkla; öyle sarp ve taze bir sabırla taşıdılar ki,
ilk albümleri daha dün çıkmışçasına baştanbaşa dinletir kendini.

Biz, Kardeş Türküler'in 15. yaşını ülkemizin usta şairi Arif Damar'ın Nice'sine
yazdığı şiiriyle kutluyoruz.

Yeryüzünün cümle sesi aşkıyla nice, nice yıllara...

SESLERİN AYAK SESLERİ

Kırlangıçlar dönecek yakında
Açılacak onurlu kapıları
Haziran sabahlarının
Ağırdan

Yer gök deniz nasıl bak
Birbirine karışacak
Çiçekler başı çekecek hey Nice
Sonra çocuklar
Balonlar uçurtmalar bulutlar
ellerinde
Ardından
Beyazlar kırmızılar kayıklar
Haydiii
Yeşilde mavilikte

Ayak sesleri var başka işiteceksin
Bizlerin ayak sesinden
Toprağın var suların var ağaçların
var
Günlerin gecelerin
Sözlerin biçimlerin ayak sesleri
Ayak sesleri el ele
Ayak sesleri kıyamet gibi
Işığın ayak sesi
Gölgenin ayak sesi
Seslerin ayak sesi

Çocuğum ilk ağızda bunları belle

Arif Damar

Hunermend Mehmet Atli:

Divê em ji wêjeya kurdî ya nûjen jî sûde werbigirin

HEVPEYVÎN: ASO XAK, DELAL KAZICI

Her çi qas em ji her du albumên dawîn ên Koma Dengê Azadî dengê wî nas dikin jî, wî bêhtir bi albuma xwe ya solo, ya bi navê “Bê zeman û bê ziman” bala me kişand. Bi taybetî jî strana wî ya bi navê “Carek Were” di nava ciwanan de, di demeke kin de belav bû û kir ku ew ji xwe re di dilê wan de cihekî taybet çêbike. Belê, wî bi muzîk û dengê xwe yê xweser di nava muzîka kurdî de ji xwe re cihek taybet vekir. Helbet ne tenê deng û muzîk, taybetiyeke wî ya din jî heye ku belkî di muzîka kurdî de herî zêde pêdivî bi vê taybetiyê heye; Ew di heman demê de bestekar e, gelek stranên di albumên xwe de wî bi xwe çêkirine û afirandine...

Niha ew bi albumeke nû derket pêşberî me. Li gorî albuma berê, ew album hê bêhtir ‘kemilî’ dixuye. Di vê albumê de ligel besteyên ku dê gelek balê bikişînin wî çend stranên din ên wekî “Ay lê gulê” û “Lo lo pisma-mo” jî xwendine. Her wisa di albuma nû de em rastî helbestên Evdila Peşew û Arjen Arî jî tên. Bi kurtasî albuma nû jî bi gelek aliyên xwe ve balê dikişîne û hêjayî nirxandinê ye. Belê em behsa muzîsyenê kurd Mehmet Atli dikin. Me li ser muzîka wî û li ser rewşa muzîka kurdî ya modern bi Atli re xeber da.

Berî ku em werin ser naveroka albumê, di serî de ji me re hinek behsa Koma Dengê Azadî bike, ji ber ku me tu jî wê komê nas kir. Çi bû ji Dengê Azadî û di jiyana Mehmet Atli de cihek çawa ye Komê heye?

Di salên 1990 û 91'ê de di nava ciwanên kurd ên li metropolên Tirkîyeyê dijîn de, pêdiviya muzîkeke nûdem derkete holê. Koma Dengê Azadî, Koma Amed, Agirê Jîyan bersiv dan van pêdiviyan. Dema ku ez ji bo perwerdehiya zanîngehê hatim Stenbolê, ez fikirim ku ez ê bikaribim wekî muzîsyenêkî xwe di Koma Dengê Azadî de îfade bikim. Min di albumên

Koma Dengê Azadî yê bi navê “Welatê Min” û di “Fe-dî” de cih girt. Li vir tecrubeyek min çêbû li ser muzîkê. Min xwe gihand kokên folklorîk ên muzîkê û her wisa min formên rojavayî jî nas kirin. Koma Dengê Azadî ev bi min dan naskirin.

Çima kom belav bû? Wekî ku her kom mehkûmî belavbûnê be, rewşek wisa derketiye holê! Komên ku temenê xwe yê xwezayî tije kirine tev belav dibin. Di nava endamên komê de, li ser muzîkê fikrên cihê derketin holê, min jî dît ku ez ê nikaribim di wir de muzîka xwe îfade bikim. Piştî van yekan dawî li komê hat.

Serpehatiya Mehmet Atli bi muzikê çawa dest pê kir?

Wekî her tiştên di kesayetiya mirovan de, cihê ku mirov lê mezin dibe jî girîng e. Hûn dizanin, hîn li Diyarbekirê dawet li taxan, li kuçeyan tîr çêkin. Ez li Baxlarê mezin bûm, wekî mûbtelayê dawetan, li hemû dawetan digeriya. Min di dawetan de enstruman dîtin û ez diçûm dawetan min li muzisyenan temaşê dikir û min ew teqlît dikir. Li taxa me kesên ku li sazê didan hebûn, wan û bi taybetî jî kekê min bandor li min kir.

Di dema zarokatiya min de, li Diyarbekirê derfetên ku em herin konseran, an jî li ser muzikê perwerde bibin tunebûn. Ne saziyek, ne mektebek tu tişt nebû. Ji bo tîla tembûrê em diçûn heta Daxqapî. Carinan jî em li ber camên dikanan diketin seyra enstrumanan.

Me di salên xwe yê dibistana navîn de komên amator ên muzikê ava kiribûn. Pêsketina tevgera kurd, daxwazên siyasî û daxwazên çandî ez ber bi muzîka kurdî ve birim. Van yekan tevan kir ku ez bûme muzisyenê kurdî.

Yanî tu dibêji dawet ji bo we dibistanên muzikê bûn...

Belê rast e, em di dawetan de mezin bûn û ketin nava muzikê. Di dawetan de sê kom zarok hebûn, komêk har dibûn û nerihetî dikirin, komekî li kesên ku dilistîna temaşê dikirin, komekî jî hebû li muzisyenan temaşê dikir. Min jî di nava koma ku li muzisyenan temaşê dikir de cih digirt.

Zarokên niha diçin konseran, dengên estrumanan dibihîzin, kesên ku li enstrumanan didin dibînin. Ev dîtin û bihîstin dikeve binhişê wan û bandorê li ser jîrekiya wan dike. Her wisa niha konservatuwar hene û bi her awayî derfetên îro ji yê dema me zêdetir in...

Ji zûde ye kurd di muzîka xwe de amûrên rojavayê bi kar tînin, bi vî jî hewl didin ku muzîkek bajari çêkin. Lê di warê naverokê (gotinên stranên) de xwe jî gotinên gundan rizgar nakin. Wekî minak; li ber amûrên rojavayî hê jî, tîgihên wekî şivan,

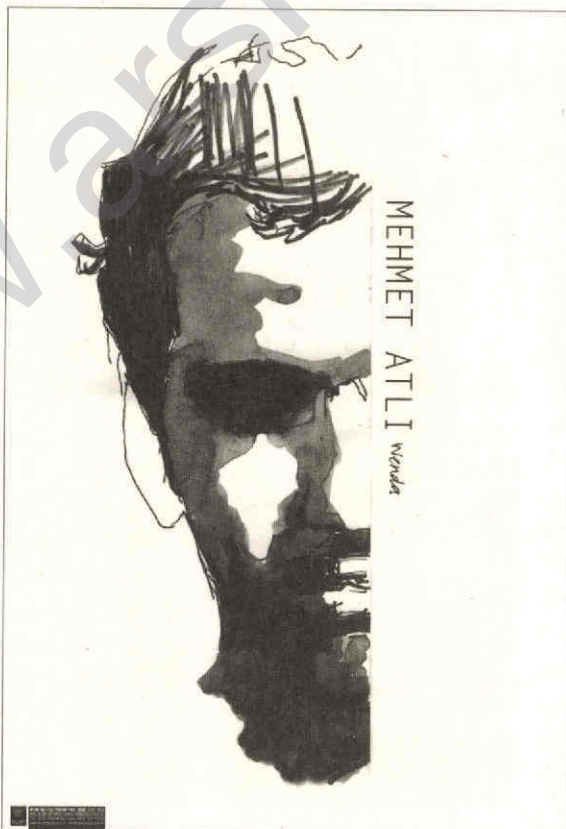
berivan, zozan, kanî, mirîşk, dik û hwd. tîr bikaranîn. Cîvaka kurd pareke mezin êdî li bajaran diji, di jiyana wan de êdî behr hene, kolan hene, telefonên berikê hene, internet heye, msn heye... Ma di hêla naverokê de jî êdî pêdivî bi tîgihên nû nîn e?

Tiştên ku bi salan e ez dixwazim bibêjim we bi çend hevokan bi kurtasî anî zimên. Ez jî ji pêdiviyek wisa derketim rê. Dema min dest bi xebata Koma Dengê Azadî kir di hişê min de nivîsandina gotinên stranên tunebû. Min dixwest besteyan çêbikim, li enstrumanan bixim. Lê piştî ez bi muzîka kurdî eleqedar bûm, ez bi problemên ku we behs kir re rû bi rû mam. Ji ber ku gotinên heyî bersiv nedidan rastiya min û me. Ji hêlekê ve hûn diçin bajêr, yanî dinyayek din, lê hûn li wê dinyayê, nostaljiya gundan dijin. Em hîn ji stranên şivanan dibêjin û bi çanda çandî û ajaliyê dijin. Ne ku ez wan biçûk dibînim, ew deryayeke din e. Lê niha rastiyeke din heye. Ez niha di şert û mercên dê û bavê xwe de najîm. Ji ber wê nikarim bi kurdîya wan û bi gotinên wan bifikirim! Piştî ku min dît gotinên heyî jî hest û hisên min re nabin bersiv, min dest bi nivîsandina gotinên stranên kir. Ji bo ku dawî li vî pirsgerêkê were; divê em bi îhtimalkî zimanê kurdî, li van pirsgerêkan binêrin, di vî çarçoveyê de nêzîkî rastiya jiyana bajêr bibin. Ev jî ne bes e, divê em jî wêjeya kurdî ya nûjen jî sûde werbigirin.

Belê, di albuma we de aliyekî ku bala mirovan dikeşîne jî ev e, diyar e ku hûn wêjeya kurdî ya nûjen dişopînin, di albumê de em rasti gotinên ji şîra Arjen Arî, Evdila Pêşew tînin...

Belê, ev her du helbestvanên nûjen in û gerdûnî ne jî, name li her deverê dinyanê name ye. Helbesta Pêşew 'Name', li her derê dinyayê, her kes dikare his bike. Name bi kesekî amedî çî dide hîskirin, bi kesek arjantînî, çînî jî heman tiştan dide hîskirin. Ji lew re hûn di nava zimanekî wekî muzîkê gerdûnî de hewl didin ku jiyane fêr bikin û loma jî ne zehmet e ku hûn bi tiştên wiha re bîne cem hev.

Mirov dikare bibêje, bi

giştî eleqeya hunermendên kurd a bi wejeyê re, asta entelektueliya muzîsyenên kurd gelek kêr e. Em gelek têgihan bi kar tînin, lê em nizanin bê ka ew tê çi wateyê. Em dibêjin senteza rojhilat-rojava lê tu bêji ka bi sê peyvan rawe bike, ez meraq dikim ka wê çi bibêjin. Her kes dibêje, divê em ji kevneşopiya xwe sûd wergerin, sûdwergirtina kevneşopiyê çi ye, yan jî tê bi vê kevneşopiyê re têkiliyeke çawa deynî? Em hunermendên kurd sofistîk nafikirin, lê mixabin em gelek gotinên qelew dikin. Em li ser muzîkê serê xwe naêşînin, li ser kaniya çanda xwe nafikirin. Şerm dikim ku bibêjim em rojnameyan jî naxwînin, di encamê de jî muzîkek wiha tevlihev tê çekirin.

Pirsgirêkên politîk ên muzîka me hene, politîkayên dewletên ku kurd dorpêç kirine, pirsgirêkên sektora muzîkê, pirsgirêkên teknolojiyê... Ya herî girîng ew e ku hunermend wan pirsgirêkên ku min rêz kir, bide ser hev û binirxîne. Rast e li holê kedeke mezin heye, lê ji ber ku yê kedê dide bi zanatî tevna-gere encamên xurt dernayên holê.

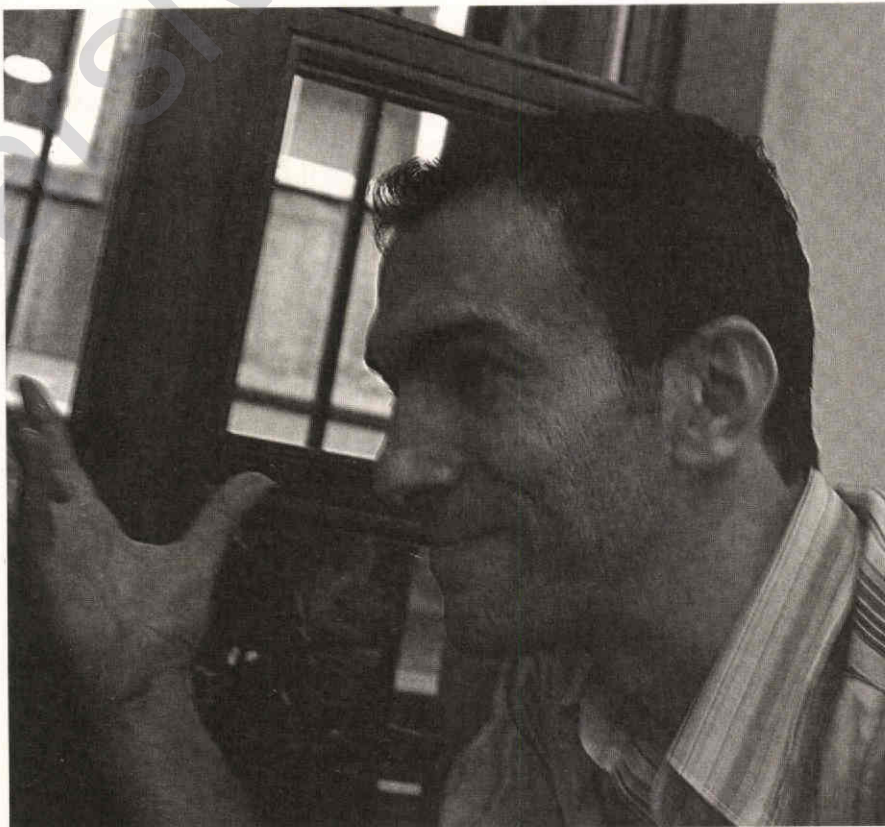
Kurd di warê netewebûnê de pêvajoya xwe însa kirinê dijîn, em ji tecrubeyên miletên din dizanin ku di pêvajoyên wiha de barekî giran dikeve ser milên hunermendan. Hûn bawer dikin ku hunermendên kurd bi vê berpirsariyê tevdigerin?

Eger ku ji mijara însakirinê qesta me muhendisiya civakî be em muzîsyenan deynin aliyekî, bi awayekî giştî rola hunermend, ramyar û rewşenbîr a di sedsala 19'an û ya sedsala 20'î û ya roja me ne yek e. Ji ber ku tîpa ku em jê re rewşenbîr dibêjin bi xwe jî kirûyeke dirokî ye. Ango, dirokîbûneke rewşenbîr bi xwe jî heye, wekî hemû kirûyan rewşenbîr bi xwe jî dirokî ye. Wekî nimûne tipeke sedsala 19'an cihê ye û ya sedsala 20'î cihê ye.

Ji bo kurdan tişta ku muzîkê girîng dike ev e; kurd muzîkê wekî navgîneke jêneger ragihandinê ya girseyî bikartînin. Bi taybetî jî di warê serûvena ku kurdî li Tirkîyeyê pê re rû bi rû maye de hunermendê kurd mecbûr maye ku li gorî mîsyonekê tevbigere, anga bibe xwedî mîsyon. Neçar maye ku bibe hilgirê vî zimanî û ala vî zimanî bilind bike. Her wisa neçar

maye ku bibe abîdeyeke zindî ya vê çandê û bi berhemên xwe girseyan bicoşîne û rake ser piyan. Muzîsyenê kurd ketiye bin barekî gelek giran. Ji kengê ve ye ev yek wiha ye, ji salên 1970'yî ve ye ku vê demê kurdan di çarçoveya modernîteyê de dest bi nîqaşkirina hin tiştan kir. Helbet modernbûna kurdan heta salên dawîn yên Osmaniyan diçe, ev yek nîqaşeke akademîk, eleqeyeke akademîk heq dike. Eger ku hûn ji min bipirsî di nav kurdan de meseleya modernbûnê çi ye, ez ê bibêjim; pirsgirêka kurd pirsgirêkek herî berfireh a bi plan a modernbûnê ye... Eger em ji rola muzîsyenan vegerin, ji salên 70'yî vir ve bi taybetî hunermendên pêşeng ên wekî Şivan Perwer, Nîzametî Arîç û Ciwan Haco bi rola ku hildane ser xwe wekî aktivîstên politîk dertên pêşberî me. Muzîsyenên kurd aktivîstên politîk in. Bi muzîka xwe doza mafên kurdan, daxwazên kurdan kirine di mîting û şev û şahîyan de. Bi armanca ku peyman ragihînin girseyan ev yek kirine.

Niha ji bo nîfşê 90'î ku ez jî yek mensûbî vî nîfşî me ev rewş hinek guheriye. Ji ber ku êdî kurd bi xwe bi awayekî herî girseyî li pirsgirêka kurd xwedî dertên, a duyem ev peyamên ku berê me bi muzîkê didan niha bi gelek riyan tên dayîn, êdî têkoşîna mafên kurdan di gelek qadan de tê dayîn. Êdî sazî û dezgehên kurdan hene, partiyên siyasî hene, televîzyonên kurdan hene, di hevkeşeya Rojhilat Navîn de hêzên politîk yên mezin hene ku ne mimkûn e kes

wan li ber çavan negire û gelek navnîşanên din hene... Ji lew re van pêşkêtinan di hêla politik de hinek rola me bisînor kir lê îcar berpirsiyariyên nû li me bar kir. Niha êdî bi rastî jî em bi pirsîrêkên hunerê re rû bi rû ne. Pirsîrêkên navxweyî yên tiştên ku em jê re dibêjin huner. Mirov çî ye, tîkiliya mirov a bi xwezayê re çî ye, ez çî me? Wekî mîr an jineki ez çî me û gelek pirsên din... Ev tev pirs in li holê ku em nikarin bibêjin pirsên hunerê yên jî politikayê ne girîngtir in. Ev pirs herî kêr bi qasî politikayê girîng in. Niha em bi pirsên însên re rû bi rû ne. Ne tenê di muzîkê de, di wêneyê de, di peykerê de û hemû warên din de eger ku gotineke me hebe jî cihanê re divê em vê yekê bikin...

Bi qasî ku dişopînim bêhtir ciwanên li bajaran dijîn li te guhdarî dîkin, ango stranên we bêhtir xitabî ciwanên bajari dike...

Ev tespîteke girîng e, heke ku di vê hêlê de serkeftinek hebe ez ê gelek şad û bextewar bibim...

Dema ku me xwe jî bo vê hevpeyvinê amade dikir, em di internetê de rastî gelek nivîsên ku li ser te û muzîka te hatine nivîsandin hatin. Çend fanclubên (kulubên heyranan) ku li ser navê te hatine vekirin hene. Me fikrên ciwanan ên der barê te de xwend. Gelek pesindayîn hebûn. Ji nexweşiya te bigire, heta cihên ku tu yê lê konseran bidî gelek şîrove û nivîs hebûn. Mirov dikare vê hezkirina ciwanan, bi lêgerîna wan a jî bo muzîkek modern ve girê bide?

Ev rewşên wisa min mehcûp dîkin. Hunermendî mekanîzmayeke xebatê ya girîng e. Heke ku hûn xwe wekî hunermend nebînin, hûn nikarin jî hunermendan hez bikin. Heta ku dor were ser min gelek hunermendên pêşeng hene. Nîfşê Koma Wetan, Ciwan Haco, Şivan Perwer û Nîzametîn Arîç heye. Ez nûnerê serdema nû me, belkî jî ji ber vê ye... Lê ez li ser navê xwe bibêjim ez tiştên ku dijî dibêjim/distrêm, kesên ku wekî min hîs dîkin xwe di stranên min de dibînin. Wekhevîna hestan, di navbera me de pîrekê çêdike.

Di gotinên stranên te de gelek qalibên kurdewarî he-

Fotograf: Cemil Oguz

ne, hûn jî ku sêde wergerdînin û van qaliban digirin bikartînin?

Hişê min her li ser axaftina rojane ye. Herî zêde jî di dema sohbetên nas û dostan de ez dibim kaşifê zimanê xwe. Gotinê tîgihên ku jî min re balkêş tîn ez dinivîsim. Ji hêla de ez bi vê yekê navbera xwe û zimanê zikmakî xurt û zindî digirim. Di van bajarên mezin de, muzîk navgîna herî xurt e ku em pê bi zimanê xwe re tîkiliyê datînin. Muzîkê ez jî bi zimanê kurdî ve girêdam û min di vî warî de misyonek girt ser milên xwe. Dîsa di malbata min de bi giştî kurmançî û

dimilî tî bikaranîn. Di axaftinên navmalbatî de, ez di kêminê de li benda gotinan dimînim. Mesela carekî meta min got "tiştê çû, mede dû", bi vê gotinê re çîrûskêkê di mêjiyê min de şewq da û min got: "tu bi xêr hat jiyana nû". Dixwazim vê bibêjim, ciwan dema ku vê dewlemendiya di gotinên stranên de dibînin ferq dîkin ku li mala wan jî ev peyv tîn bikaranîn, lewre xwe di gotinan de dibînin û hîs dîkin.

Stranên te mirovan dike nava melankoliyê...

Em mîletekî hestiyar in. Di nav gelek mîletên rojhilatî de de ev heye. Ji gelek alîyan ve em hatin çewsandin. Hîn jî bi saziyê xwe ve, bi zihniyeta xwe ve feodalîte di jiyana me de ye. Em di bin feodalîteyê de eciqîne. Hîn em jî wir xelas nebûne, em xwe di nava rastiya bajêr de dibînin. Tesîra wan tiştan tevan heye. Belê insan kesayetiyek hestiyar e, lê em jî ber coxrafîya xwe û jî ber dîroka xwe, hîn zêdetirîn hestiyar in.

Navek nikarim lê bikim, lê dibêjin di stranên min de melankoliyek heye. Belkî jî ji ber kesayetîya min e. Ez wiha bibersivînim; tîkiliyên min ên malbatî hîn jî xurt in. Em her diçe jî hev qut dibin, trajedîya kurdan jî dikeve ser. Ev jî di muzîka min de dibe melankolî.

Tiştên ne tişt hatine serê kurdî. Huner her li derdora temayekê diçe tî. Huner bi sedsalan e li dor heiman temayan digere lê belê em di her serdemekê de van temayan bi bikaranîna amûrinên nû derdixinin holê û di vir de pîrsa bingeîn ev e ku em çawa vedibêjin. ☀

HÜRRİYET'İN KARA TRENİ!

KEKO AZAD

Bir süredir Türkiye'de il il doluşturılan bir tren var... Okul gezisi gibi... Aslında bir "proje" adıyla raylandırılmış. "Ee" diye sorabilirsiniz... Treni raylandırıp yolculuğa çıkaran Hürriyet gazetesi... "Eeeee"nizi biraz daha uzatabilirsiniz... O halde sıkı durun, hatta kemerlerinizi bağlayın ve kafanızı iki elinizin arasına alın... Lakin hafıza labirentlerinizde bir "turbülans" ihtimali çok yüksek... Zira bu projenin adı, "Hürriyet Gazetesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si"!

Evet, şaka gibi değil mi?..

Ak ve kara gibi...

Ertuğrul'un da Mandela olma ihtimali!

Ama ne var ki bu "satılık dünya"da, her şey satmaya ve satılmaya, kâr oranlarına endeksli olunca, birbirleriyle hiç alakası olmayan şeyler, aynı küfeye ko-

nulabiliyorlar işte... Ve bunda hiçbir beis görmüyorlar. "Reklamın kötüsü olmaz" denilmiş ve çıkılmış yola... Ama utanma duygusunun en küçük zerresini taşıyanın bile yüzünün kızaracağı bir durum var ortada. Ama bunlar utanmıyor olacaklar ki, böyle bir "Gece Yarısı Expressi"yle çıkmışlar yola.

Neden mi?

Projenin dayandırıldığı fikre bakalım...

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin kabul edilişinin 60. yıl dönümü ile Hürriyet gazetesinin 60. yıl dönümü aynı zamana denk düşmüş, tesadüf etmiş. (Aslında bu tesadüf yerküremizin güneş etrafındaki 365 gün 5 saat 48 dakikalık hareketinden başka bir şey değildir. 365 gün bir yıl eder bildiğiniz gibi. Arta kalan 5 saat 48 dakikalar ise 4 yılda bir, yaklaşık bir gün ediyor. Bu nedenle 3 yıl sü-

reyle şubat ayı 28 gün, 4'üncü yıl ise 29 gün sürüyor. Bu ilkokul bilgileri-mizden sonra, bu tesadüf, sözgelimi Ertuğrul Özkök'ün doğum gününe denk gelse, büyük ihtimal, kendisini Nelson Mandela fa-lan zanneder her-halde!)

İşte bu ak ve ka-ra kadar birbirlerine zıt iki şeyi, bu tak-vim çakışmasından dolayı bir projede yan yana kullanıyorlar... Beyannamenin neredeyse tüm maddelerine hanel getir-diklerini unutarak hem de... Kalemşor-lerini de yanlarına alarak "ÖZGÜRLÜK" dağıtıyorlar, uğradıkları istasyonlarda... Etkinlikler düzenleyerek, Kars'tan Edir-ne'ye... Etkinliklerin ana başlıkları ise "insan hakları", "şiddetten uzak yaşam", "farklılıklara saygı, ayrımcılığa son" vb...

bölgeden başlatıldı yolculuğa, "kara" tren... Kars'tan, yani Doğu'dan ha-reket... Kara mizah gibi bir şey işte...

Bu projenin tek bir gerçeği vardır. O da tüm Türkiyeli halklar ile (kendi FAN CLUB'çüleri hariç) dalga geçili-yor oluşudur.

Tirajı kadar, hak ihlali

Evet 60. yılını kutluyor Hürriyet ga-zetesi ve 60 yıldır da bu beyannamenin içeriğini ihlal ediyor. 60 yıldır logosunun altında "Türkiye Türklerindir" parolasıyla çıkan bir gazetenin ismi ile İnsan Hakla-rı Evrensel Beyannamesi'nin bir arada kullanılması kadar absürt bir şey olamaz. Sadece bu parolasıyla bile Hürriyet, be-yannamenin ikinci maddesini her günkü tirajı kadar ihlal etmektedir. (Türki-

Ne güzel değil mi?

Ne şık konu başlıkları!

Tam Hürriyet'e yakışır cinsten!

60 yıldır Hürriyet'in ara, ana, hiçbir istasyonuna uğramamış, bir kez bile ko-nuk edilmemiş başlıklar...

Kampanya'ya verdikleri isim de doğ-rusu oldukça etkileyici: "Hürriyet hakkı-mızdır!" El hak, doğrudur. Uğruna ne be-deller ödenen hürriyet (özgürlük), hep bunların hakkı oldu.

Şimdi de sıra insan haklarını öğret-meye gelmiş demek!

Dünyanın insan hakları ihlallerinin en çok yaşandığı bir ülkede, bu ihlalleri hep görmezden gelen bir gazete tarafın-dan ve de ihlallerin en fazla yaşandığı bir

ye'nin en çok okunan gazetesi oldukları-nı da iddia ettiklerini düşünecek olur-sak...) Buyrun siz gerisini hesaplayın ar-tık...

İnsan Hakları Evrensel Beyanname-si'nin 13. maddesi "seyahat etme özgür-lüğü"nü içeriyor. İşte bu seyahat etme özgürlüğünü, Hürriyet gazetesi de bu "Gece Yarısı Expressi"yle kullanıyor her-halde!

Ama bakın beyannamenin 20. madde-si de ne diyor:

"Herkesin silahsız ve saldırısız toplanma ve gösteri yapma hakkı vardır."

Olur a, bu tren bir gün sizin şehrinize de uğrayabilir...

Hakkınızdan vazgeçmeyin... ☀

Türk'ün Türk'e diyeceği var!

EYLEM YILDIZER

"1970'lerde bir Kürt sorunu olduğundan çok 'doğu sorunu' olarak algılıyordum. 1974 yılında yazdığım 'Türkiye'li halklar' adlı bir yazı nedeniyle 3 buçuk yıl ceza aldım. Düşünün ki o dönem Kürt bile diyemiyordunuz. Dil sorunu yokmuş gibi gelirdi. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından yurtdışına çıkmak zorunda kaldım. 1992'de Türkiye'ye döndüğümde doğu sorununun Kürt sorunu olduğunu anladım. Kürt sorunu dilden tutalım kültüre kadar kapsamlı bir sorun. Şemdinli olaylarının ardından oraya geniş bir heyetle birlikte gittik. Orada 'Biz canavarın kuyruğunu yakaladık. Sıra sizde. Birlikte çekelim' dediler. Kürtler sorunlarını çok açık, net ve anlaşılır bir dille anlatıyor. Lice'de katıldığım bir etkinlikte oradaki dağların ne kadar güzel olduğunu ancak çıplak olduğunu söyledim. Bunun üzerine bir Kürt arkadaşım, 'Dağlarımız yakıldığı için bu şekilde' diye söyleyince, ben söylediklerimden utandım. Kürt sorunu artık benim meselem oldu. Genel insanı bir mücadelenin ötesinde yürekte hissettiğim bir mesele haline aldı." 1

Bu sözler, Lîs Yayınevi, İsveç İstanbul Başkonsolosluğu, Kamer Vakfı, Diyarbakır Sanat Merkezi ve Eğitim Sen Diyarbakır Şubesi'nin ortaklaşa düzenlediği 'İki Dil Buluyor' konulu etkinlikten alıntılanı. Sözlerin sahibiyse, Lîs Yayınevi'nin *Mor Mühürler* dizisi kapsamında Kürtçe olarak basılan *Madrid'te Ölüm* kitabı aynı etkinlikte tanıtılan Türk yazar Oya Baydar. Şimdiye dek romanlarında işlediği siyasal sorunlar ve fikirlerle çokça tartışılan Oya Baydar, son derece samimi bulduğum bu sözleriyle Türk aydınının Kürt'e dedikleri ve diyebilecekleri üzerinde düşünmeme neden oldu. Toplumsal hayatın ve bu hayattaki gelişmelerin

bir yazarın düşünce dünyasına etkilerini de gösteren bu sözler, peki düşünce dünyası edebiyata, sanata nasıl yansıyor sorusunu da beraberinde getiriyor. Baydar'ın son romanı *Kayıp Söz*, bu konuda tartışmayı ilerletebilecek bir basamak sunuyor. *Kayıp Söz*, Türkiye'de Kürt sorununun siyasal ve sosyal etkilerini, bireyin çıkmazları üzerinden tartışmayı başaran bir roman. Elbette, *Kayıp Söz* de sorunun genel kapsamına taşındığında pek çok ekşiği barındıran, sosyal gözlem ve toplumsal çıkarımları bakımından eleştirilecek bir roman.

Fakat açıktır ki, hiçbir roman ele aldığı toplumsal sorunu tüm yönleriyle ortaya koymak ve hatta dört yanı mamur bir çözüm önermekle yükümlü değildir. Zaten edebiyat toplumsal ve siyasal eleştirilerini politikanın gerektirdiği argümanlarla değil kendi dinamikleriyle ortaya koyar. Hele de bugün yaşamakta olduğumuz Kürt sorununun yakıcılığı ve bu eksenindeki kamplaşmaların derinliğini göze alacak olursak, edebiyattan beklediklerimizi bir kere daha düşünmek gerek.

Kürt'ün Türk'e dediği...

Türkiye'de son yıllarda aydınların özellikle Kürt sorunu üzerine bildiriler hazırlayıp kamuoyuna ya da çeşitli kurumlara sunmasına sıkça şahit olduk. Farklı mesleklerden ve milliyetlerden aydınlar artık bu sorunun çözülmesi yönünde kamuoyu oluşturmaya da devam ediyor. Bu girişimler kesin ve ağrısız bir çözüm getirmiyor elbette, fakat Türkiye'nin demokratikleşmesi yolunda belki küçük ama önemli bir duyarlılığın varlığına işaret ediyor.

Yer yer, bu girişimlerin ardından, sunulan bildirinin ya da bu etkinliğe katılanların kapsamı ve samimiyetiyle ilgili 'şüpheli' ve güvensiz yorumlarla da

karşılaşılabiliyoruz. (Sözün burasında ister istemez 'aydın' sıfatının bu minvalde nasıl yıpratıldığına, 'aydın'lık kavramının Türkiye'deki halklar açısından hangi hassasiyetleri yarattığına dair bir parantez açmak gerekiyor. Özellikle Kürt sorununa dair Türkçe yazıların yayınlandığı internet sitelerinde, 'Türk aydını'nın en hafif tabirle basiretsizlikle itham edilmesine çok sık rastlıyoruz. Belli olay ve olgular kapsamında açık yüreklilikle sürdürülebilecek olan bu tartışma, maalesef çoğu kez kurunun yanında yaşı da yakma kayasına saplanıp kalıyor. Üstelik de halklar arasında kışkırtılan düşmanlık hislerinin inceden bir güvensizlik harmanıyla 'aydınlar' cephesine de yayılmasına sebep oluyor. Fakat meselenin bu yönüne dair akıl yürütsem de, bu konuda söylenecek sözü Kürt aydınlarına bırakmayı yeğliyorum.)

Başa dönelim, Oya Baydar'ın açıklaması da kimi çevrelerce küçümsendi, "aman canım, şimdi mi fark etmiş, bizim kaç yıllık mücadelemizde neredeydi..." gibi yorumlara konu oldu². Kürt demenin yasak olduğu yıllarda değiliz evet, ama Kürt sorununu bir şekilde sahipleneni acımasızca eleştirmeden önce düşünülebilecek birçok etken var. Aydın olmanın, ülkesinin sorunlarına dair hiç değilse insani bir ilgi göstermeyi gerektirdiğini kabul etsek de, Kürt sorunuyla ilgili açıklama yapan herkese Orhan Pamuk çerçevesinden³ bakmak zorunda mıyız?!

Türk'ün Kürt'e ettiği

Yukarıda ele aldığımız örnekten yer, olay ve isimleri değiştirerek pek çok örnek türetilir. Ortaya çıkan sonuçtan söz etmek gerek oysa; Türkler ve Kürtler arasında estirilen kin rüzgârlarına karşı edebiyattan, sanattan, bilimden yeterli yanıt gelmiyor. Türk aydınların Kürt sorunu karşısındaki tavrının yetersizliği değil aslında bu sonucu doğuran, çünkü örneğin Türkiye Barış Meclisi yaptığı her toplantıyla çok ses getirdi, gerek Kürtler gerekse Türklerin ileri kesimleri bu girişime gereken önemi verdi, veriyor. Ama maalesef her girişim bu kadar destek bulmak bir yana, inandırıcılığının sorgulanması sürecinde eriyip gidiyor. Bir de 'tanınan aydın-tanınmayan aydın' meselesi var ki, bu iyice çözümsüzlüğe tuz biber ekliyor. Hal böyle olunca, artık Kürtlerle ilgili konuşmaktan imtina eden aydın sayısı da artıyor. Özellikle Türk aydınları, hem Türkler hem de Kürtler tarafından yalnız bırakılmaktan korkuyor bir yandan da, çünkü ne dersek diyelim 301'lerin, ideolojik linçlerin ardı arkası kesilmiyor bu memlekette.

Öyleyse deyin, konuyu bir basamak daha ileriye taşımakta fayda var. Kürt sorununu Kürtlerin halihazırda var olduğu alanlarda tartışmaktan bir adım öteye geçilemez mi? Yani, Türk aydınları üretim alanlarında, Kürt sorununu daha derinden ortaya koyacak çalışmalara imza atsalar, onları anlama ve doğru de-

gerlendirme gayreti artar mı acaba? Bugüne dek demokrasiye bakışını eksiksiz bir şekilde her ürününe yansıtan edebiyatçı, sanatçı ve bilim insanlarının sayısı artsa, örneğin kendi Kürtlüğünü reddetmek için *Türkçülüğün Esasları*'nı yazmış olan Ziya Gökalp'in karşısına koyacağımız sosyolojik araştırmaları artık parmakla sayamaz olsak, Kürt tarihini inceleyen Türk bilim insanları olsa, Türk okurlarına Kürt meselesini anlatmakta tereddüt etmeyen yazarlarımız çoğalsa... Kürtlerle ilgili kitap arayanların seçenekleri sahte muhalif Tuncay Özkan'ın *CIA ve Kürtler* kitabından başka şeyler olsa, yayıncılar Kürtlerle ilgili kitap bastıkları için yargılanınca Türk aydınlarının sesi daha gür çıksa...

Meseleyi tek boyutuyla ele almak ve sorumluluğu ortada bırakmak adına değil ama, bir şeyin adını koymak için söylediklerimizi bir parça daha yaptıklarımıza katsak, canavarın kuyruğunu çekmekte daha çok fayda sunabiliriz galiba. Kürtlerin sorunlarını sadece İstanbul'da, Ankara'da tartışmaktansa, bizzat Kürt illerine gidip gerçekliği kendi gözlerimizle görmek konusunda daha cesur davranmakta da fayda var tabii. *Demokrasi İçin Aydınlar Birliği*'nin bildirisinde, "Özgür bir dünya için özgür bir ülke yaratmalıyız... Yanındaki tutsaksa sen özgür olamazsın..." deniliyor ya, yanımızdakinin özgürlüğü için aklımız, emeğimiz, ürünümüzü ortaya koymanın zamanı geçmiyor mu? *Türkiye Barış Meclisi*'nin 30 Ağustos Barış mitinglerinde kürsüden bize seslenecek olan Türk aydınlarının sesi Kürtlerden çok Türklerin kulağına ulaşmalı. Hani çokça söylenir, Kürt meselesinin asıl sahipleri Türklerdir diye, konuyu asıl sahiplerine iletmeteki eksikleri tartışmanın ve gidermenin tam zamanı değil mi? ☀

DİPNOTLAR

1 Günlük Evrensel gazetesi, 04.02.2008.

2 Yazar Tülin Tankut da, izlediğim bir söyleşisinde dil ve kültür özgürlüğünden söz edince dinleyicilerden biri tarafından "30 yıldır neredeydiniz?" diye eleştirilmişti. Neyse ki Tankut, bu eleştiriye şimdiye dek demokratikleşme mücadelesinde yaptıklarından örnekler verip, eksikleri için af dileyerek yanıt vermişti.

3 Orhan Pamuk Türkiye'de öldürülen Kürt ve Ermenilerle ilgili açıklamasından sonra (malum 'Ergenekoncu-ulusalcılık' tayfasının dışındaki) kimi aydınlarca da 'samimiyetsizlikle' eleştirilmiş, fakat uğradığı gerici saldırıların yoğunluğu karşısında bu eleştiriler biraz daha geri planda kalmıştı. Hakkında açılan dava, aldığı tehditler ve olayın kendisi hâlâ konuşulsa da Pamuk'tan bu konuda bir başka açıklama daha duymamış olamız, bu eleştirileri yeniden hatırlamamıza neden oldu.

XALXALOK

Zanayan gotibû:

Hêviyên xwe winda nekin

Û şikirdar bin

Piştî lez û bez demsalan

Şikir bû dar li ser serên mirovan.

Ba û baranan

Deriyên zengarî yên nivîştîyên qedim
vekirin,

Û eşkere bû nivîştîyên xelet nivisîn

Lewre em ketin li ber bextê xalxalokan

Lê,

Xalxalok,

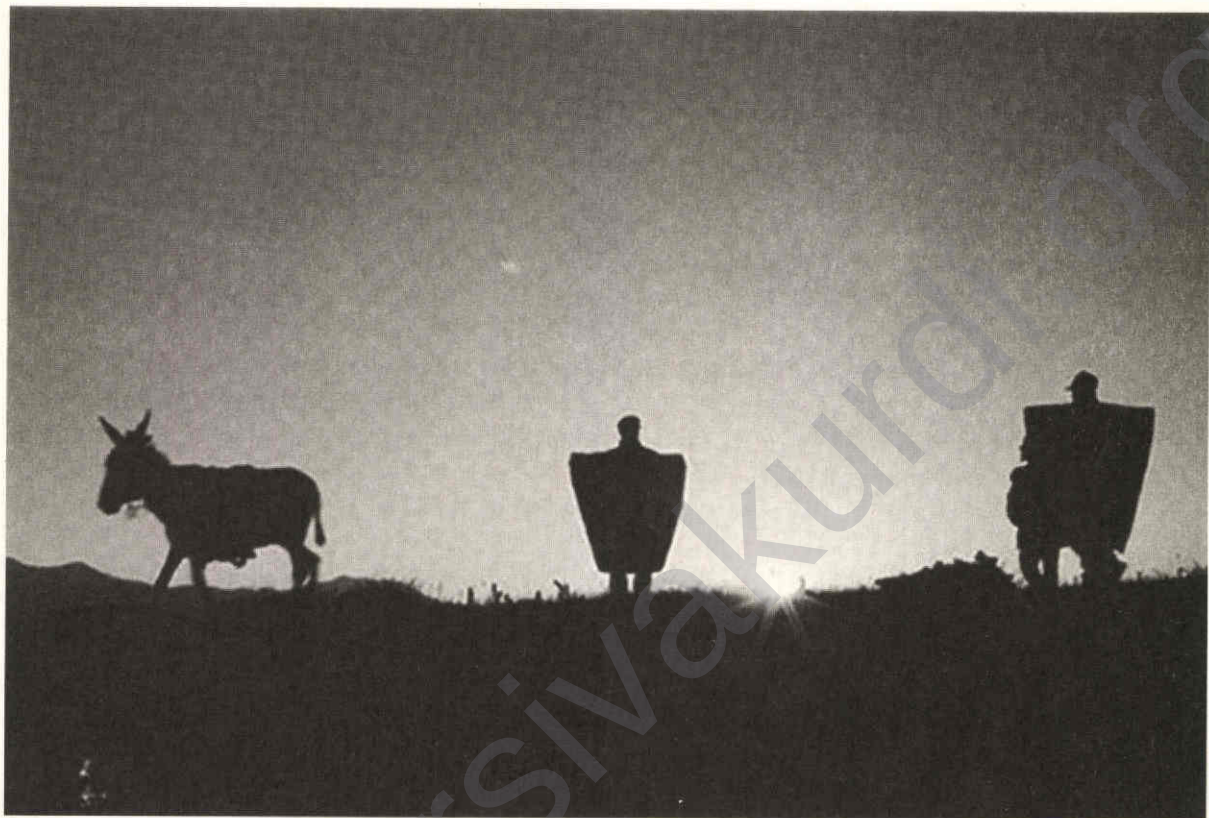
Li hepsên xwe siwarbûyî bûn

Ew jî, ketibûn li pey miradên xwe.

Dilxwaz Herdem

Ziman bêhestî ye!

DIJWAR ÛSKAN*

I

"Bi rastî jî qey ev dinya li ser qiloçê ga ye û xwedê dizane ev ga jî ne ga ye, mange ye; lê ez dibêjim ev dinya li ser qiloçê golika ku nû jî maka xwe çêbûye ye! Ya rebi star! Xwedê min bistirîne! Ma xwedê wê jî ku derê jî dûayê feqîr û belengazan wext bibîne ku min bistirîne! Ez dizanim di gorê de jî star bi serê min nakeve. Hew tişteki jî min re maye ew jî: rev! Divê ez qeytanên reh û canê xwe hişk girêdim û birevim û birevim... Axxx Xwedêyo! Bêxwedêyo! Bêxwedîyo! Yetamo! Kordûndeyo! Malmîrato! Tu hevalê xwe û van tiştana yî? Xwedîyê te tune ye, ger xwedîyê te hebûya..."

Evdîşo, jî nişke ve sekinî, zimanê wî nema geriya ku peyvek din li van peyvên xwe zêde bike. Pir avêtîbû Xwedê, pirrrr. Ji xofa Xwedê tirsîyabû,

II

Li gund, berî fîtarê hinek malan nanê firnê, hinekan şekir, hinekan jî xurme li cîranên xwe belav kiri-

bûn. Bişev ba nehatibû, ker nezirîyabûn û kûçîk nere-yyîyabûn. Berî îdya biçûk bi çend rojan bû, dibe ku şeva leyletul'qedrê bû. Di wê şevê de nêzîkî sihorê Evdîşo hatibû dinyayê. Pîrik li welidandina wî heyirîbûn û jî bo wî tîk bibin, pîr di ber wî de dabûn. Heya ew welidandibûn dest, ling û tiliyên wî giştîk şikandibûn! Gava ku pîrik çav li hestiyên wî yê zêr, ên ku di çermê wî re dabûn der, ketibûn devê wan çûbû paşguhê wan. Ewîlî ban meleyê gund kiribûn. Mele gotibû:

"Ev nişaneke qiyametê ye. Min berî niha bi du-sê sal berê di xewna xwe de dîtibû û jî ber vê yekê jî jinên bi halekî pîr bala min dikişandin."

Mele devê xwe xistibû guhê Evdîşo û bûbû piste pista wî, dû re berê xwe dabû dê û bavê wî û di nava waq waqa Evdîşo de jî wan re gotibû:

"Biraqe navê wî Evdîla be!"

Dû re, ban muxtarê gund kiribûn. Muxtarê gund jî nimêja sibehê heya berî nimêja nîvro bi zorê dest, ling û tiliyên wî cebirandibûn. Lê, wekî her tiştê dişkê û

nema dibe wekî berê dest, ling û tiliyên wî jî nebûbûn wekî berê. Evdişo di kêliya ku hatibû dinyayê de xilmet bûbû. Bi ser de jî topa wî li nava gund teqiyabû. Heya dinê gund jî bi vê yekê hesiyabû: "Evdişo, sindoqa zêran e". Dinê gund, hey li dora vî gundê li ser dinyaya ku li ser qiloçê golika ku nû ji maka xwe çêbûye, çirefit dida xwe, war wara wî bû û digot: "Evdişo sindoqa zêran e. Evdişo sindoqa zêran e...!"

III

Dê û bav, xwişk û birayên Evdişo jî wî pir hez dikirin, ne ku jê hez nedikirin, lê Evdişo sindoqeke zêr bû û parastina sindoqa zêran jî ne karekî hêsan bû û vêya hanê jî wan zivêrandibû. Çiqas serê xwe pê mezin bikirana jî dilê wan tep û rep bû. Gundî jî roja Evdişo çêbûbû û pê ve her yek bûbûn wekî kûçikekî har. Gava çav li wî diketin her yek kulmek girêz jî devê wan diherikî.

Cîranê mala Evdişo, Xelefê Ûsê digot:

"Law aneka mirov biçûya Evdişo birevanda û li ser mûristana gêrgêrîkan li ser piştê girêbidana ban gêrgêrîkan bikira û bigota: "Ha ji we re vî lawikê xweşik, goştê wî ji we re û hestiyê wî ji me re" bi nod û neh mishefên reş we ji min re di cixarêyekê de biguravtana.

Rojên Xelefê Ûsê yên şivantiyê hatibûn bîra wî. Ma hindik carî kûsî li ser mûristanên gêrgêrîkan bermeqlûb kiribû û qalikê wan kiribû zengil û xistibû stûyê beranê xwe yê serzer û bizina xwe ya kol.

Bavê Evdişo, li ode û di cimeatan de carna egala xwe dixist nava çavê xwe, radibû ser kab û nîvekê, şiva xwe ya hêzran li erdê dixist û digot:

"Ez bavê Evdişo me! Ez ê bavan ji wan re çêkim! Ez ê wan bik...!"

Diya Evdişo jî li ser tenûran, li der û dora xwe, gava ew û jinên gund ên fesaad têtetana qirika hev û jî tiştên ku behs dikir bawer nekirana, mirov digot qey Evdişo Meke' ye û serê wî jî Kabeya pîroz e. Diya wî digot: "Hema bi serê Evdişê min bûka mala Hecî Zibêrê Teha qîz dernek..."

Gava bi serê Evdişê xwe sond dixwar, sînga wê ji ya beqekê bêhtir dinepixî. Her mirîşkê nikaribû hêka zêr bikira! Vê dinyaya li ser qiloçê golika ku nû ji maka xwe çêbûyî, hingî jî Evdişo re li çepikan dixist, dev û bêvila çepikan hatibû şikandin, kefa destan, dilê Evdişo bû.

Evdişo, piştî demekî dirêj bédengiya xwe xera kir û got:

"Ez kûpê zêra me! Ez kûpê zêra me! Ez kûpê zêra me! Ez kûpê zêr...!"

Çawa gava jinek bedew şev nîvê şevê li kolanên

bajarekî mezin bi tenê dimîne û bedewiya wê lê tê xezebê, Evdişo jî hestiyên wî lê hatibûn xezebê, li vê dinyaya li ser quloçê golika ku nû ji maka xwe çêbûyî.

Evdişo hingî gotibû: "Ez kûpê zêra me, ez kûp...!" Êdî ne peyva "ez"ê, ne peyva "kûp"ê û ne jî peyva "zêr"ê ji wî re bi wate bû. Wateya van hersê peyvên ji bo Evdişo demekî kurt miçiqibû. Ziman bêhestî bû û vêya jî ziman dikir wekî hunera destê hunermendekê/i ku wê tu carî nemiçiqe. Hunermendê/a mezin ma cihan giştik ne bi peyvekê afirandibû û jî ber ku zimanê wî/ê jî bêhestî bû, lê çûbû, an na karê dinyayê li ser quloçê golika ku nû ji maka xwe çêbûyî, çî bû?

IV

Evdişo jî nişke ve got:

"Law! Ez li vê dinyaya li ser quloçê golika ku nû ji maka xwe çêbûye, li çî digirim, haho gidiyano! da û stend... hey hebû sîcê diya wî bû."

"Hey bêbavê! Serbavê! Binbavê! Hela te gon xwar, te gon xwar û te min di hundirê xwe de mezin kir, mezin kir, hela ev te ji bo çî min ji bihuştê xwe qewirand. Min ne wekî Adem bi ya mar, ne jî bi ya Hewa kir û min ne tiştêkî heram xwar, ne jî vexwar. Te çî dixwar min ew dixwar, te çî vedixwar, min ew vedixwar, ger min guneh kiribe ew jî gunehê te ye. Dayêêê! Bêbavaserbavabinbavê!"

Tiştên ku tîk diçûn dihatin ziman, li vê dinyaya li ser qiloçê golika ku nû ji maka xwe çêbûyî! Evdişo, li ber bayê fisa golikekî ku nû ji maka xwe çêbûyî diçû û tîk diçû.

Evdişo, bi hin tiştan hesiyabû. Ma kîjan mirovê zana bextewar bû! Hişyarî berpirsiyarî bû! Rastî gûyê zîkê mirovan, derew rûja lêva jiyane bû!

Rebenê Evdişo nema wêribû bijiya, ya balkêş nema wêribû bimraya, yan jî xwe bikuştaya. Ger Evdişo êdî miriyek bûya û meytê wî di bin heft tebeqeyên erdê de jî bihata veşartin, ew ê wan gurên duling meytê wî derxistana û eyarê wî bazar bikirana. Tu tiştên bi qîmet û bi rûmet heya roja qiyametê di sînga erdê de nedisitirî. Ma hindik carî ji bo diranekî zêr ê di devê meytekî de gor hatibûn vekirin. Gelo wê çawa kûpekî zêran di gora xwe de bitebitiya.

Bi çî halî ba jî wê wan bêbavên gurên duling, hestiyên wî ji bin axa sar derxistana di şeveke gurxenêq de. Xwedê tenê zane bê wê hestiyên wî ji kîjan bûkê re bibaya guhar, bazin, gerden û hingulîska nîşana wê û zava.

Ev دنیا, li ser qiloçê golika ku nû ji maka xwe çêbûyî bû! Evdişo jî mirovek bû, lê ji bo çî, yê wî jî wekî her mirovî gava gor dihat bîra wî sawa mişk û ma-

ran bi ser wî nediket! Ma çi yê wî kêmbû! Gelo aqilê
vê golika ku dinya li ser bû, textik û bizmarek bû!

V

Evdîşo li xwe werqilîbû ku hedî hêdî ew jî bi ser
hestiyên xwe de direile. Her destekî wî dixwest ê din
biguro. Li ber hev feq vedidand. destên wî li hemana
bûn! Diranê wî dixwestin dev goştê hestî dorpêçkiri-
ye bike û çavê wî dixwest çav li hestiyên zêr en di bin
goşt de veşartî de bikeve! Ziman bêhestî bû û ev din-
ya li ser qiloçê golika ku nû ji maka xwe çêbûyî bû!
Neynûk jî hestîbû û bêqîmetbû! Şilfitazîbû!

Wekî qarmeçiyê Mikail ciyê xwe şaş bike, jî dêvla
ewrê biharê bi ber hev bîne û tofanekê bîne serê
qorziyek vê dinya li ser qiloçê golika ku nû ji maka
xwe çêbûyî, were li serê Evdîşo bikeve, jî nişke ve
berê xwe da malê û çû. Gava ku di deriyê malê yê ba-
kur re ket hundir jî neynûkê lingê wî heta mûyên
porê wî diricifi. Ev ricifina wî ne ji tirsan bû. Dûv re
berê xwe da deriyê malê yê başûr û derbasî hewşê
bû, çawa ket hewşê çavê wî, bi bivirê ku îsal çend sal
e li nav zelqa mirîşk û elokan de digeriya ket. Daqû-
lî bivirê di nava zelqa mirîşk û elokan de bû û ra-
hiştê. Nizanîbû jî bo çi bû, lê di dadanê de kalikê wî
hatîbû bîra wî. Belkî jî ji bo, ku ev bivirê îsal çend sal
e li nav zelqa mirîşk û elokan de digeriya, jî kalikê wî
mabû. Piştî ku rahişt bivir di ling de vegeriya
hêwanê. Kêliya ku li hêwanê tûka xwe daqurtand jî
mitbexê dengê dê û bavê wî hatê. Xwişk û birayên wî
tev li kar bûn. Ronî di çavê wî de nema bû. Çawa ket
mitbexê bivir bi hemd û bi hêl li nava qolincê bavê
xwe xist, bivirê diduyan li qotê serê bavê xwe xist.
Mirov digot qey diwarê mitbaxê her du destê xwe
wekî çarmîxa Îsa her yek bi aliyekî ve vekirîye û diya
wî jî paş ve hembêz kiriye. Tirs mîx bû û gurpe gur-
pa dilê wê, van mîxana hey bi dest û lingê de dikuta.
Ku tacek bi serê wê de bihata bizmarkirin dibe ku
biçûya ezmên li qiraxa Xwedê rûništa. Lê, Xwedê
nehêle, ev dinya li ser qiloçê golika ku nû ji maka
xwe çêbûyî bû! Karê pîrekekê li qiraxa Xwedê çi bû!

Bivirê Evdîşo li hewa mabû. Piştî ku xwîna bavê
wî jî serê bivirê wî herikî û dilopa sisê û çara ket
xwarê, gavek bi paş ve avêt. Çavê wî lê bû ku bibêje
"dayê min hûrik hûrikî bike û têxe zikê xwe" lê diya
wî çardin gon xwaribû.

Gelo dinyaya zikê dê jî li ser qiloçê golika ku nû
ji maka xwe çêbûyî bû? ❀

*Ev çîrok di Pêşbaziya Çîrokan a Qala Aştiyê Bike de ku kovara
Tîroj û Evrensel Kulturê bi hev re li dar xistibû de bû
duyemîn.

9'Ê ÇIRIYA PÊŞÎN 1945

Duh bi şev hatî xewna min:

li ber çongên min rûniştibûyî

Te serê xwe rakir, çavên xwe yên gewre û zer
ber bi min vegehand.

Te tiştin dipirsîn.

Lêvên te yên şil diliblibin

bes nabihîzim dengê te.

Li cihekî di nav şevê de wekî xebereke ronî
saet lê dikeve.

Di hewayê de pitîniya bêserî û bêdawîtiyê.

Di qefesê de strana qenarya min: strana
"Memo"yê min,

di zeviyeke cõtkirî de dengê tovên ku bi
dehfedana axê re serî hildidin

û dimîniya şêniyeke bi heq û serfiraz tê guhê
min.

Lêvên te her û her wisa diliblibin

bes nabihîzim dengê te...

Bi qehr hişyar bûm.

Meger li ser pirtûkê bi xew ve çûme.

Diramim:

naxwe dengê te bûn ew hemû deng?

Nâzîm Hikmet

Werger: Azad Ronakbar

GAP EYLEM PLANI

NE KADAR GERÇEKÇİ VE SAMİMİ?

CELAL BEŞİKTEPE

"Bu dünyada her daim hiçbir şeyi olmayanların yanında olacağım; kendilerinden o hiçbir şeye sahip olmamanın huzuru bile esirgenen insanların yanında. Hiçbir şeye sahip olmamaktan huzur çıkarmak, bir dünya tasavvurunun sözcüsü yapar insanı..."

Federico Garcia Lorca

1970'li yılların kalkınma planlarında "Aşağı Fırat Projesi" olarak tanımlanan, sonraki yıllarda coğrafi sınırları genişletilerek "GAP" olarak adlandırılan proje, AKP Hükümeti'nin bir süre önce açıkladığı GAP Eylem Planı ile yeniden tartışılmaya başlandı.

Beş yılda bitirilecek GAP projesi ile bölgesel kalkınmanın sağlanacağını söyleyen hükümetin açıkladığı eylem planı ne kadar gerçekçi ve samimidir?

Öncelikle, GAP projesiyle bugüne kadar yapılan yatırımların bölgede ekonomik bir gelişme sağlayıp sağlamadığına bir göz atalım. GAP için ne iddia edilmiş, neler söylenmiştir?

Güneydoğu Anadolu Projesiyle (GAP) aslında bölgesel az gelişmişliğin yarattığı sorunları ortadan kaldırmak için yerel kaynakların harekete geçirilerek ekonomik etkinliğin artırılması amaçlanmıştır. Kalkınma ve planlama dönemine özgü bir çerçevede tanımlanan GAP'ın "çok sektörlü ve entegre" bir özelliği olmakla birlikte, bölgesel kalkınmanın genel olarak kapitalizmin bütünlüklü yapısı içinde formüle edilmediğini vurgulamamız gerekiyor.

GAP'ın henüz Aşağı Fırat Projesi olarak tanımlandığı 1970'li yılların kalkınma planlarında, "Projenin, bölgede yapılacak etkin bir toprak reformuna koşut olarak gerçekleştirileceği" vurgulanmış, bu hedefleri öne çıkarılmıştır. Aşağı Fırat Projesi, Bölgenin sadece dört ilini kapsayan bir projeydi. Bu hedefler gerçekleşmiş midir? Bölgede yaşananların hedeflenen amaçların çok uzağında seyrettiğini görüyoruz.

Urfa usulü toprak reformu!

Öncelikle Urfa deneyimini, yani Toprak ve Tarım Reformu Yasası'nın yürürlüğe girdiği 23 Haziran 1973 tarihi ile yasanın yürürlükten kalktığı 10 Mayıs 1978 tarihi arasında yapılanları bilince çıkaralım.

Toprak Reformu Yasası'na göre, Urfa ili pilot bölge ilan edilmiş ve reform uygulamasına bu ilden başlanmıştır. TMMOB Harita Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu Başkanı olduğum dönemde, Odanın 3-4 Mayıs 1978 tarihlerinde Ankara'da düzenlediği Toprak Reformu Kongresi'nde, Türkiye'deki toprak sorunu ve toprak reformunun çok yönlü değerlendirilmesi yapılmış, Urfa bölgesindeki reform uygulamaları ve sonuçları tüm boyutlarıyla incelenmiştir. Urfa deneyiminin sonuçlarını kısaca özetleyelim: Bölgede önce tapulama çalışmaları başlatılmıştır. Urfa'da tapulanan 16 milyon 600 bin dönüm arazinin 8 milyon 525 bin dönümü, 766 sayılı Tapulama Yasası'nın zilyetlik hükmüleriyle büyük toprak sahiplerine tapulanmıştır.

Bir yandan topraksız köylüyü toprak sahibi yapmayı amaçlayan bir girişim, öte yandan kökleri Osmanlı İmparatorluğu'nun eski dönemlerine kadar uzanan geçici zilyetlik haklarını, yüzlerce yıl sonra mülkiyet hakkı için esas kabul eden ve büyük toprak sahiplerini güçlendiren bir uygulama. Bunun, devlet arazilerinin büyük toprak sahiplerine önce tapulamasını, sonra da köylüye toprak dağıtımını için aynı arazilerin büyük bedeller ödenerek devletçe satın alınması sonucunu getireceği ortadadır.

Reform uygulaması adı altında Urfa'da öncelikle gerçekleşen de bu olmuş ve büyük toprak sahiplerinin ele geçirdiği araziler daha sonra kamulaştırılmıştır. Büyük toprak sahiplerinden 1 milyon 620 bin dönüm arazi kamulaştırılmıştır. Diğer yandan, 47 köyde 230 bin dönüm arazi 1218 aileye dağıtılmış olup bu ailelerin nüfusu 5539'dur. Oysa toprak isteminde bulunanların sayısı 76 bindir. Toprak dağıtımından yararlanan aileler de daha sonra topraklarını işleyemez hale gelmişler, kamulaştırılan ancak dağıtılmayan araziler ise toprak ağalarına iade edilmiştir. Urfa deneyiminin sonuçları bunlardır. Reform uygulaması adı altında topraksız köylünün umutları kırılmış, gelecekleri bir kez daha ellerinden alınmıştır.

GAP ile başlatılan süreçte de bölgede bir gelişme, bir kalkınma yaşanmamıştır. Bölge daha da gerilemiş durumdadır. Çünkü Bölge ekonomisini göz önüne al-

dığımızda, bölge ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı bir yapıdaydı.

Bölgede yıllarca yaşanan çatışma ortamı nedeniyle binlerce köyün boşaltılması sonucu milyonlarca insan yerinden ve yurdundan zorla göç ettirilerek üretimden ve doğal yaşam ortamlarından koparıldı. İnsanların üretimden koparılması, mera ve yaylaların yasaklanması, tarım alanlarının kullanılmaz hale gelmesi sonucunda insanlar hem üretim dışı, hem de işsiz kaldı. Köylerindeki tarım alanlarında, mera ve yaylalarında kendi kendilerine yeterli bir yapıyı oluşturmuş olan göç mağdurları, sığındıkları kent-

olmak üzere kamunun elindeki varlıkların sermayeye peşkeş çekilmesi, doğada ve ekolojik dengede yaşanan tahribatlar, gıda tekellerinin genel olarak Türkiye tarımına özel olarak GAP bölgesine dönük senaryolarını da eklediğimizde GAP'ı bütünlüklü olarak görebiliriz.

Bütünlüklü bakabilmek...

Son yıllarda yaşadığımız bir sosyal olaya baktığımızda o olayın hangi bütünün bir parçası olduğunu görmeme gibi bir eğilimin belirleyici olduğunu görü-

lerde insani ihtiyaçlarını

bile karşılayamaz hale getirildi. Üretim damarları kesilmiş milyonlarca insan yoksunluk ortamlarına terk edilmiş, geleceklere de ellerinden alınmıştır. Bölgenin tarım ve hayvancılık başta olmak üzere tüm ekonomik yaşamını altüst eden bu uygulamalar tüm ülke ekonomisini de ciddi olarak etkilemiştir.

Bu tabloya, bölgedeki et kombinalarının, süt fabrikalarının özelleştirilmesi, başta TİGEM arazileri

yoruz. Böylesi bir yaklaşımın açığa çıkardığı olumsuzluklar, genelde planlama, kalkınma ve GAP sorununun anlaşılmasında çok daha belirleyici oluyor.

Kapitalizmin eşitsizlik yaratan mekanizmasının aslında sadece ekonomik bir dizi sonuç anlamına gelmediğini, olumsuz ekonomik dinamiklerin beraberinde politik ve kültürel bir dizi sonuçları olduğunu ve bu sonuçların da bir sonuç olmanın ötesinde,

bölgeyi tanımlayan temel mekanizmaya dönüştüğünü vurgulamamız gerekiyor.

Zorunlu göçten dolayı yerinden edilen milyonlarca insanın geleceği, atıl durumdaki tarım arazilerinin durumu, mera ve yayla yasaklarıyla bitme noktasına gelen hayvancılık, toplumsal yaşamda ve ekolojik yapıda yaşanan tahribatların boyutları konusunda GAP Eylem Planı'nın verileri nelerdir? Bölge insanının ve ekonomisinin uğradığı tahribatların gerçek verilerini ortaya koymadan, bu sorunları önce doğru tespit etmeyen bir GAP Eylem Planı'yla hangi açılımlar yapılabilir? Bunlar yapılmadığı için GAP projesinin Bölgeye gelişme ve kalkınma anlamında bir şey katmadığını; ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları göz ardı eden, enerji ağırlıklı yatırımların konuşulduğu bir proje olduğunu söyleyebiliriz.

Enerji yatırımlarının yüzde 74'ünün gerçekleştirildiği Bölgede, Karakaya, Atatürk, Batman, Kralkızı, Dicle, Birecik ve Karkamış, Şanlıurfa Hidroelektrik Santralleri işletmeye alınmıştır. Bu santrallerden 2006 yılı sonuna kadar üretilen 274 milyar kilovat saat elektrik enerjisinin ülke ekonomisine olan katkısı 16 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır. GAP projesine 2006 yılı sonuna kadar 18 milyar dolar harcandığı açıklanmıştır. Bu tablo bize GAP'a yapılan yatırımların katma değer olarak geri döndüğünü göstermektedir.

Zeugma'yı, Halfeti'yi sular altında bırakan Birecik Barajı, Yap-İşlet-Devret (YİD) modeliyle, yerli ve yabancı sermaye konsorsiyumu tarafından yapıldı. Birecik Barajı, YİD modeliyle uluslararası sermaye tarafından yapılan ilk projedir. Aşağı Fırat Projesi dönemi de dahil GAP projesinin planlama belgelerinde olmayan bu proje, Türkiye'yi sömürü koridoru haline getirmek isteyen enerji tekellerinin tercihleriyle sonradan devreye sokulmuştur. Hasan-

keyfi sular altına alacak Ilısu Barajı da bunların projesidir.

Gelelim sulama yatırımlarına: Bölgede yaklaşık 1 milyon 800 bin hektar alanın sulanması öngörülen projede bu alanın 260 bin hektarlık bölümüne, yani yüzde 14'lük bölümüne su götürülmüştür. Bölgede 1 milyon 500 bin hektarlık alan suyu beklemektedir. Bölgedeki sulama yatırımlarını incelediğimizde, sulanan alanların büyük toprak sahiplerinin mülkiyetinde olan araziler olduğunu görüyoruz. Az topraklı ve yoksul köylülerin işlettiği arazilere ise sulama kanalları ulaşmış değildir.

Enerji ve sulama yatırımları dışında yapılanları GAP projesi kapsamındaki yatırımlar olarak abartmamak gerekiyor. Devlet, Türkiye'nin her tarafında yaptığı veya yapmak zorunda olduğu sosyal boyutlu yatırımları, eğitim, sağlık, ulaşım gibi kamu yatırımlarını Bölgede de yapmak durumunda. Bunlar Bölgede yapıldığında GAP projesi hanesine yazılıyor. Bu doğru bir yaklaşım değildir.

Gelinen noktada özetle, enerji yatırımlarının yüzde 80, tarımsal yatırımların yüzde 14 oranında gerçekleştiği ve bugüne kadar yapılan yatırımların Türkiye ekonomisine geri döndüğü bir GAP projesi var ortada.

Sorunun kaynağı es geçilirse...

Bölgede yaşananları sorgulamayan, Türkiye'nin temel toplumsal sorunu olan Kürt sorununu göz ardı eden bir eylem planı olabilir mi? Eylem planı, toplumsal sorunların doğru tespitine dayanmalı ve üreteceği çözümlerle demokratik toplumsal bir yaşam için yeni açılımlar yapabilmelidir.

GAP konusunda bütünlüklü bir analiz yapıldığında, 6 yıllık AKP Hükümeti döneminde de bir ilerleme sağlandığını söylemek mümkün değil. Bu dönemde akılda kalanlardan biri GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nca hazırlanan 2008-2012 dönemini kapsayan stratejik bir planın hazırlanmasıdır. GAP İdaresi, 2008-2012 Plan belgesi, Stratejik Amaçlar ve Hedefler ile gerçekleştirilmesi öngörülen proje ve faaliyetleri içermektedir. Bu planın hazırlık süreci de, amaç ve hedefleri de demokratik değildir.

Bölgedeki mevcut durumun doğru tespitini yapmayan bir planın, yaşanan sorunlara çözümler üretmesi mümkün değildir. İçinde insana yer olmayan, demokratik bir katılımı öngörmeyen bir anlayışın gidebileceği bir yol yoktur Bölgede.

Halkın demokratik katılımına, barışa ve kardeşliğe, demokrasiye, bilime ve planlamaya yer olmayan bir sistemde, hiçbir ekonomik programın insan hak ve özgürlüklerini kısıtlayarak, insanlık onurunu ezecek yükselmeyeceği, başarılı olamayacağı gözler önüne serilmiştir.

Rakamların diliyle konuşma yerine tarihin ve uygarlığın diliyle konuşmamız lazım. Bölge insanının insanlık dışına itildiği günümüzde, yoksulluğun yalnızca bir istihdam sorunu olmadığı, insanlık sorunu haline geldiği gözler önüne serilmiştir. Yoksulluk ve yoksullar basit istatistikî kategoriler olarak, rakamlara ve figürlere indirgenemez. Yoksulluğun ekonomik boyutu ele alınırken kullanılan 'ekonomik büyüme', 'kalkınma', 'kişi başına düşen ulusal gelir' vb. kavram ve tanımlamaların oluşturduğu dilin kapsamı ve sınırları içinde kalmak yoksulluğun irdelenmesi ve çözülmesini olanaksız kılmaktadır.

Tarih, toplum ve insanlık açısından köklü değişimlere gebe bir süreç yaşanmaktadır. Demokrasi, barış ve kardeşlik temelinde yeni bir iklime ihtiyaç vardır. Tarihin, insanın, toprağın, suyun ve hayvanın ihtiyacı olan da böylesi bir iklim değişikliğidir. Binlerce yıllık tarihin bir enerji yatırımına tercih edilmediği, kültürel mirasa sahip çıkıldığı bir değişimdir söz konusu olan.

Kültürel değerlere sahip çıkma denildiği zaman, öncelikle bu topraklar üzerinde yaşamış ve yaşayan halkların kültürleri üzerindeki baskılara karşı çıkmak yalnız demokrasinin bir gereği olmayıp, insanın geleceğine de sahip çıkmasının bir gereğidir.

Şunu bilince bir kez daha çıkaralım: Şimdiye kadar, özellikle III. Plan süreciyle birlikte, tüm resmi kaynak ve kalkınma planı söylemleri, "Türkiye gelir tablosunun dengesizliğinden", "bölgeler arası gelişme farkından" ve "gelir dağılımındaki adaletsizlikten" söz etmiş, kendine göre plan ve programlar önermiştir.

Ancak Bölgede, tüm bu tanımlama ve söylemlere rağmen, gelir dağılımındaki dengesizlik, bölgeler arasındaki eşitsizlik bu süreçle birlikte derinleşmiştir.

Demokratik bir eylem planı için...

Hükümetin açıkladığı GAP Eylem Planı'nın amaç ve hedefleri de aslında belli. GAP'ın 2008-2012 dönemini kapsayan stratejik planın amaç ve hedeflerine uygun bir eylem planı açıklanmıştır. Kaldı ki bu planların hazırlık süreçlerine demokratik bir katılım da söz konusu değildir.

GAP'ın gerçek anlamda eylem planı, Kürt soru-

nunun barışçıl ve demokratik çözümünü, demokrasinin, insan haklarının, özgürlüklerin ve sosyal adaletin tesisini esas alan bir açılıma sahip olmalıdır. Bölgeye demokratik bir eylem planı gereklidir. Bunun için;

1- Öncelikle, Bölge halkının görüşlerini açıklama hakkına sahip olduğu, kendi yaşamlarını etkileyen ekolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik tartışma ve kararlara doğrudan katılabildiği, yetki ve so-

Başbakan Diyarbakır'da, "Bölgenin geliri yüzde 200 artacak... 3.8 milyon kişi iş bulacak" diye konuşurken Diyarbakır'da kahveler dolusu işsiz acaba aklından neler geçiriyordu?

rumluluğun yerel ve bölgesel topluluklarda olduğu bir demokrasiyi amaçlamalı;

2- GAP tarımda, sanayide ve toplumsal yapıda demokratik dönüşüm sağlayacak bir boyuta kavuşturulmalı, halkı üretim sürecine, yönetime ve demokratik yaşama katacak adımlar atılmalı;

3- Zorla göç ettirilen milyonlarca insanın köye dönüşünün önündeki engeller kaldırılmalı, mayınlı araziler temizlenmeli, mera ve yayla yasakları kaldırılmalı ve köy koruculuğu sistemi tasfiye edilmeli;

4- Bölgede yapılacak demokratik bir toprak reformu ile yoksul köylülüğün bilinçlendirilmesi, örgütlendirilmesi, ekonomik ve siyasal özgürlüğe kavuşturulması sağlanmalı;

5- İnsanlığın binlerce yıllık tarihini, kültürel mirasını ve uygarlık değerlerini yok edecek projeler iptal edilmeli, bölgenin ekolojik yapısını değiştirecek yatırımlardan vazgeçilmeli, bu kapsamda Hasankeyf'i sular altına alacak Ilısu ve benzer baraj projeleri durdurulmalı;

6- Sulanacak tarım alanlarını geliştirme ve kullanma konusunda bilimsel yöntemler uygulanarak üreticiler eğitilmeli, organik tarıma geçilmelidir.

Barışı, kardeşliği ve demokrasiyi kurmak sadece GAP'ı ele alarak mümkün değildir. Barış ve demokrasi için GAP bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. ✨

(...)

Söken şafaklar için barış olsun,
Köprü için, şarap için barış!
Toprak ve sevgilerle
Eski türküyü yoğurarak,
Kanımda dolaşan
Ve beni coşturan,
Alfabeye barış olsun!
Karnımızın acıktığı sabahta,
Kent için barış olsun!
Ve kökler ırmağı
Missisipi için barış!
Kardeşimin gömleği için barış,
Rüzgârın damgasını vurduğu;
Kitap için barış olsun!
Ve Broklayn'ın kara demiriyle
Ölenlerin küllerine barış olsun!
Ve ev ev ışık gibi dolaşan
Postacıya selam,
Sadece Rozar'i yazabilen
Sağ elim için barış olsun!
Taş gibi duran,
Savaşçı Bolivya'lıya barış!
Ve de evlenesin diye barış.
Biyo-Biyo'nun bütün bıçknevlerine

Barış olsun!

Ve en tatlı eşyası üzerinde
İşlenmiş bir yüreğin bulunduğu
Viyoming'in küçük müzesi için

Barış olsun!

Fırıncı ve sevdaları için barış;
Un için
Ve doğacak tüm buğdaylar için barış olsun!
Çayır çimen arayan bütün aşklar için
Ve bütün yaşayanlar için;
Bütün sular, bütün topraklar için
Barış olsun!

(...)

PABLO NERUDA

(ODUNCU/ MAKASÇI UYANSIN ŞİİRİNDEN...)

'68'in Kürdü Kürdün '68'i

Çok boyutlu bir konu '68...

İç ve dış dinamikleriyle muazzam bir rüzgarın bütün toplumsal kesimleri öyle ya da böyle etkilediği bu birkaç yıllık zaman kesiti, yine bu kesimlerin, o ana dek biriktirdiklerinin dışı vurumuydu aslında. Birikenler saçıldı ve 40 yıl geçtikten sonra daha çok konuşulur olan, belki yad edilen ama bizce bugün ve gelecekle bağı açısından tartışılması oldukça önemli olan bir tarihsel deneyim oluştu.

'Deneyim'i karakterize eden işe en genel anlamıyla, 'arayış'tı.

Kürtler de bu arayışın bir bileşeniydi.

Örtük kalmış ve ama önemli bir bileşen...

'68' tartışmalarında bugüne dek pek de üzerinde durulmamış bu Kürt bileşenine daha yakından bakmak istiyoruz.

68'lilerin gözüyle ve bugünden...

...

Geçen sayıda yayınladığımız bölüme ilişkin aldığımız tepki ve katkılar, aynı konuyu sürdürmemizi zorunlu kıldı...

Döneminde Kürtlerin dernekleşmesi fikrini ilk dile getiren 68'li Kemal Parlak:

KARMAŞIK BİR ETKİLENME SÜRECİYDİ 68

68'in Türkiye'deki özgünlüğü neydi? Kürtler bu sürecin neresinde yer alıyordu?

1963'te TİP'in kurulması, 65'te parlamentoya girmesi, yeni fikirlerin olması, o zaman Amerikan emperyalizmine karşı dünya genelinde bir duruş, işçi ve patron arasındaki sınıfsal sorunlar sayılabilir. Ayrıca 27 Mayıs gibi bir darbeden geçen Türkiye'de, belli konularda nispeten özgürlükçü bir anayasa gözüküyordu. Ama bir başka boyutuyla, bu anayasa da Kürtler açısından çok olumlu şeyler içermiyordu.

TİP'in kurulması ve işçi kesiminin daha bilinçli bir örgütlenmeye girmesi, politik mücadeleye katılması ile dünyadaki gelişmeler çakıştı. Yüksek öğrenimde önemli reformların olması gerektiği yönünde bir öğrenci hareketi, ama sadece eğitim kurumlarındaki değişim ve yenileşmeyi değil, aynı zamanda Türkiye'nin yeni fikirlerle tanışmasından kaynaklanan, Türkiye'nin değişimini, daha ileriye dönük olmasını isteyen bir muhalefet dönemini yaşıyordu.

Bu dönem, bizim bildiğimiz, daha doğrusu tahmin ettiğimiz biçimiyle bir sosyalist mücadele anlayışının dışında, ulusalcı bir çizginin de ortaya çıktığı bir dönem. Mesela anti-emperyalist mücadele denirken ama aynı zamanda milli güçlerin (işte ordu-asker, sivil bürokrasi, devrimci gençlik, işçi sınıfı...) birlikteliğini savunan bir anlayış da zaman zaman boy gösteriyordu. Yani sosyalist bir çizginin gelişmeye başladığı bir dönemde buna paralel olan 'millîci' bir çizginin de dolayısıyla 'karışık' bir sol hareketin varlığına da tanık olduk Türkiye açısından.

Kürtler daha çok sormaya başladı

12 Mart'ta her ne kadar toprak reformu, anayasanın uygulanmasıyla ilgili birtakım talepler olduysa da, temelde özgürlükçü bir dünya görüşünün egemen olduğu Türkiye'de, ki o özgürlük izafi bir özgürlük, bizim Kürtler açısından özellikle henüz net olmayan bir özgürlük anlayışı vardı. Sosyalist hareket içerisinde Kürtlerin talepleri, Kürt sorununun çözümüyle ilgili düşünceler, fikirler tartışılıyordu. Ama üniversite işgalleriyle beraber çok daha yoğun şekilde Kürt sorunu gündeme gelmeye başladı. Yani Kürtler de bu özgürlük ve demokrasi mücadelesi içinde yerimiz ne olacak, taleplerimiz ne olacak, bu talepleri nasıl hayata geçireceğiz vb. sorular sormaya başladılar, bunlarla ilgili arayışlara, örgütlenmelere girdiler ve ondan sonra da birtakım yapılanmalar çıktı.

Belli taleplerle ileri çıkıldığını belirttiniz. Bu talepler tam olarak ne üzerinden somutlanıyordu Kürtler açısından? Biraz

daha açabilir miyiz... Türkiye'deki devrimci, sosyalist çevrelerin talepleriyle örtüşen yanları...

Ben İstanbul için söyleyeyim, daha somut. Çünkü birçok şey söyleniyor ama mesela İstanbul'da iki farklı grup vardı Kürtler açısından. Bir 'Süleymaniye Grubu' bir de 'Bağdat Grubu' diye genelde iki farklı Kürt grubu vardı. Ama sonra bunların hepsi birlikte mücadele yollarını buldular ve birlikte davranmaya başladılar. Bir kısım (sol hareket de dahil), Türkiye'nin bir bütün olarak Kürtleri asimile etmek istediğini, aslında solun da Kürtlerin entegrasyonunu, asimilasyonunu sağlamada bir araç olarak kullandığını ve Kürtlerin daha özgür bir örgütlenme modeli geliştirmeleri gerektiğini, Kürtler olarak bu yapılar içinde erimemek gerektiğini... Bağdat Grubu ise Türkiye sosyalist hareketiyle beraber bu mücadelenin içerisine girip Türkiye'nin genel demokrasi ve sosyalist bir yapılanma içerisinde Kürtlere kültürel, demokratik veya siyasi haklar ortaya çıkabilir düşüncesindeydi.

Süleymaniye Grubu'nun ise bunların olamayacağını, Türkiye Cumhuriyeti'nin her halükarda bu hakları veremeyeceği şeklinde endişeleri vardı.

Bunlar Kürt gençleri arasında, -tabii daha arka planda KDP'nin birtakım çalışmaları olduğu duyuluyordu- Irak KDP'sinin mücadelesi, Molla Mustafa Barzani'nin mücadelesinin her iki gruba da olumlu etkileri olduğunu biliyorum.

'Kurdara azadi', ilk kez...

Mesela biz 63'te İstanbul'a ilk geldiğimizde ciddi bir yayın yoktu, bir kaynak yoktu ve el yordamıyla birçok şey öğreniliyordu. 49'ların Kürt gençleri üzerinde büyük etkisi oldu. Onların fikrîsel yapılan, tartışmaları, öğrencilerle ilişkileri, benim şahsımda ve çevremdeki arkadaşlarda da ciddi bir aydınlanma getirdi. Ama bunlar hep sistematik olmayan bazen duygusal, bazen ulusal veya milli bir ruhla söylenen ama şematize edilmiş, hedefleri çok net olan fikirler değildi. İşte Kürtler eziliyor, sömürülüyor, Kürtlerin demokratik hakları verilmiyor, anadil eğitimi verilmiyor,

Doğu bilinçli olarak geri bırakılıyor gibi fikirler vardı. Kürt isyanları çok iyi bilinmiyordu. Sonuç itibarıyla Dersim, Şeyh Sait isyanları, arka plandaki siyasi yapılanmalarla birlikte çok net bilinen şeyler değildi. Bunlar özellikle 68, 69, 70'lerden sonra söylenmeye başladı. Bilenler vardı ama sonuç itibarıyla yayın olmadığı için Musa Anter'den veya 49'lardan dinleyebildiğiniz kadar öğreniyordunuz. Kürt hareketinde, özellikle gençlik kesimindeki örgütlenme eğilimi ve örgütlenmeye geçiş esas olarak 67-68'lerden sonra baş-

ladı. Özellikle de 68 işgallerinden sonra...

Mesela ben öğrenci yurdunda kalırken, 49'lardan öğrenci yurdunda kalan, tıp fakültesinde okuyan abilerimiz vardı. Onlardan birçok şeyi öğrendik. Onlardan esinlendim. Bilahare Edip Karahan, Musa Anter, Faik Savaş gibi...

En önemlisi, bizim ufukumuzun açılmasında, doğrusu TIP'in sosyalist -tartışılabilir ama sonuç itibarıyla sosyalist olarak görülen bir dönemi için- hareketinin büyük katkısı oldu. Mesela, ilk defa söylüyorum, 'Kurdara azadi' sloganı ilk defa 1969-70 yılındaki (TIP'in kapatılmasına sebep olan) Ankara'daki kurultayda atılmıştı. Belki daha önce atılmıştı ama bilgim dışında. Benim en azından şahit olduğum, bildiğim bu.

Tabii bu arada TIP'in örgütlenmesi, Doğu Mitingleri... Doğu Mitingleri birtakım il ve ilçede büyük bir coşkuyla yapıldı. Ben o zaman Siverek'teydim. Doğu sorunu diye dile getirilen ama çok perspektifi olmayan, daha çok sömürü ve demokratikleşme, Kürtlerin üzerindeki baskının giderilmesine yönelik fikirler olarak ortaya çıktı.

El yordamıyla öğrenmek...

Belki Hikmet Bozçalı da söylemiştir; 68'de işgallerden sonra Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun da (FKF) Kürt gençleri üzerinde etkisi oldu. Mesela Mümtaz Kotan'dan tutun Zülküf Şahin'e kadar birçok arkadaşımız Fikir Kulüpleri'nde çalışıyordu. Ankara, İstanbul gibi. Bunlar Kürtlerle ilgili demokrasi, özgürlük gibi talepleri dile getirince, Kürtler ister istemez bundan esinlendi; ben de Kürdüm, ben niçin bunlara sahip değilim duygusunu ve düşüncesini geliştirdi. Mesela rahmetli Necmettin Büyükkaya'yla benden -Veysi Sansözen hatırlayabilir- Doğu sorunuyla ilgili rapor istediiler. Ben ve Necmi bilmiyoruz konuyu. Bir mücadele var ama boyutu nedir, hedefleri nedir? Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ni biliyoruz ama derinliğine bilmiyoruz. En azından benim çevremde böyle...

Mesela Siverek'e gittiğimizde arkadaşlarla konuştum. Nedir mesela, asgari demokratik haklar, kültürel haklar, niye Kürtçe serbest değil?.. gibisinden. Yanılmıyorsam 65-66'da Siverek'te bir gazetede, Kürt dili niçin eğitim dili olmuyor, gibisinden bir yazı yazmıştım. Yazıyı aradım bulamadım ama o gün tehlike bulunmadığı için hakkımda soruşturma açılmadı. O zaman 20'li yaşlardaydım. Ağalıkla ilgili yazdığım yazıyı buldum. O dönemde bunlar yazılıyor, Siverek'te ağalık düzeni vs. filan... Ağalık düzenini de aynı zamanda Kürtlerin gelişiminin önünde engel olarak görürdük. Yani bunlar olmasa biz daha demokratik bir yapı içerisinde olacağız gibisinden. Sonuçta, karmaşık, çok sistematik olmayan, biraz kulaktan dolma, biraz el yordamıyla öğrenilen, biraz geçmişteki Kürt hareketiyle ilgilenen ama henüz örgütsel yapıya dönüşmemiş insanlardan öğrendiğimiz bilgileri biz kendi kafamızda formüle etmeye çalışıyorduk. 67-68'le birlikte FKF, TIP, Doğu Mitingleri, Barzani, Kuzey

Irak Kürt hareketi bizi etkiliyor ve sarsıyordu.

67 veya 68'de benim bir önerim oldu. Bir dernek kurmayı hedefledik. O zaman 10-15 kişi kadardık. Hatta tüzüğü bile hazırladık. Ben, Necmettin Büyükkaya ve Serhat Bucak vardı. Doğunun haklarını savunacak, onların taleplerini dile getirecek Kürt gençlerinden oluşacak bir dernek. Ama yeterli potansiyel yoktu. Ayrıca biraz ürkeklik, birtakım etkilenmeler oldu. O tüzük elimizde kaldı. Hatta ben ve Necmettin (Muafak Şeref vardı TIP'te, o zamanki avukatlarından) götürdük, Muafak abi tüzüğe ne dersin, diye. Böyle örgüt mü kurulur, gidin bir demeğe, alın tüzüğünü, ismini değiştirin, istediğiniz ismi koyun demek olur. Nedir böyle, yasalara uymayan, kendi başınıza bir tüzük hazırlamışsınız... demişti. Taslak ben, Necmettin, Serhat ve Fevzi (Doğu Beyazıtlı bir arkadaşımız) dördümüzün üstüne kaldı. Fakat dört kişiyle de bu iş yürüyemedi. Şunu söylemek istiyorum; kendimizi öne çıkarmak için değil, o zamanki potansiyel, örgütlenme gücümüz buydu. Yani yeni kitleleri kucaklayacak, yönlendirecek perspektife ve örgütlemeye henüz sahip değildik, olsaydık o gün kurulabilirdi.

Ve DDKO...

Sonra Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın (DDKO) çalışmaları başladı. Yine Mümtaz Kotan'ın, Necmettin Büyükkaya'nın ve benim, Ankara'da Tank Ziya Ekinci'yle görüşmemizden sonra ilk bildirge hazırlandı. Bildirge Mümtaz bey tarafından biraz değişikliğe uğratılarak DDKO olarak yayınlandı. DDKO'nun kurulması yeni bir heyecan yarattı. Kürtler açısından daha örgütlü, hedefleri belli, çerçevesi belli olan bir yapının temelleri atılmış oldu.

DDKO'nun kuruluşuyla Türkiye'deki sol ya da sosyalist akımdan, bazı noktalarda bir kopuş ya da ayrışmanın da başladığı söylenebilir mi?

Tabii. Onun için söyleyeceğim. Tekrar o benden istenen rapor meselesine dönelim... Gittik Musa Anter'e. Musa abi dedik, Molla Mustafa Barzani'yle Talabani arasındaki ayrılık nedir? Dersim olayı nedir? Şeyh Sait nedir? Ağrı nedir? Bunlar hakkında bilgi topladık. Biz o zaman bunu bir on sayfalık yazıyla Nabi Yağcı'ya verdik. Sonra 12 Mart gelince, Nabi bey onu bana iade etti. Biz onu o günkü koşullarda sakladık ama daha sonra bulamadık. O zaman fotokopi yok, teksir yok, bir gece bir yerde oturduk daktilo ediyoruz. O yazdığımız yazıda Kürtlerin Türkiye sosyalist hareketi içinde beraber olması ama ayrı bir statüsünün, ayrı bir yapılanması gerektiğini belirtiyorduk. Şunu söylüyorduk; eğer o yapı örgütlü değilse, sosyalist iktidar olsa bile bazen onun birtakım haklarını, demokratik taleplerini gözardı edebiliyor veya reddedebiliyor. Eğer o yapı devrimci yapı içinde, sosyalist hareket içinde örgütlü bir güç olarak varsa ve iktidarı etkiliyorsa kendi taleplerini kabul ettirebilir. Tabii o zaman sınıf hareketinin

ivme kazanacağını, güçleneceğini hesaplıyoruz; Kürtlerin geri bir örgütlenmesinin aynı zamanda Türkiye'de işçi hareketini engelleyeceğini de söylüyorduk o rapor içinde. Bunun da görülmesi gerektiğini, dolayısıyla Kürtlerin kendi kimliklerini ortaya koyarak, sosyalist hareket içinde olması gerektiğini, demek vs. kurması gerektiğini ve bunun yararlarını söylüyorduk. Mesela DDKO kurulurken bu kaygılar tekrar dile getiriliyordu. Özellikle Tank bey tarafından. Ama Musa abi -ben bunu hep söylerim, sakıncası da yok- dendi ki: "Tank, Tank, bu Amerika'ya çok çatma gün gelir bize de lazım olur!" Bu espriye Tank Bey de diyordu ki: "Dış güçlere dayanarak demokrasi ve özgürlük mücadelesi sürdürülemez, önemli olan kimliğimizle, kişiliğimizle, kendi gücümüzle yapmalıyız..." Anekdot tarzında söyleyeyim, bu tür tartışmalar oluyordu.

'Sizin bu 'milli' dediğiniz...'

DDKO sonrası, Türkiye sol hareketiyle ilişkiler nasıl bir seyir izledi?

Mesela işgallerden sonra FKF'de toplantı oluyor, polemik konusu oluyor. Beni de çağırmak istemişlerdi. Demişler ya o Kürt hareketi içindedir, Kürttür filan. Sonra bazı arkadaşlar itiraz etmişti. O zaman da bizim arkadaşlarımız beraber TIP'te çalışıyor. Sonra ben FKF başkanlığı yaptım, 67-68'lerde. GYK üyesi oldum FKF'nin.

TIP'te de mesela, Kürt meselesi konusunda, önce sınıf meselesini çözelim sonra Kürt meselesini çözelim gibi anlayışlar vardı. Bunlar tabii Kürt kesiminde tedirginlik yaratıyordu. Dolayısıyla DDKO'nun kurulması bir bakıma sosyalist hareketin kapsayıcı olmamasından, ürkek davranmasından da etkileniyordu.

Mesela o zaman Yerebatan Sarnıcı'nın karşısında Jan darma İnzibat Birliği vardı. Oradan geçerken o en keskin militan, lider kadrolar gider albayı sırtına alır, "asker-sivil el ele, gençlik ordu el ele milli cepheye" diye slogan atardı. Bize tuhaf gelirdi. Yahu sizin 'milli' dediğiniz bu olay bizim anamızı ağlatan bir olaydır derdik. Tabii o zamanlar böyle konuşulurdu. Yani sizin bu milli olay aslında Kürt meselesini engelleyen, Kürtleri ezmiş asker sivil bürokrasisidir. Bu nedenlerle biz yavaş yavaş -ama istemeyerek de, çünkü sosyalist hareketin de güçlenmesini istiyoruz- kopuyoruz. Mesela TIP'te, bazı ilçelerde Kürdüm dediğinde tepki gören arkadaşlarımız olurdu...

Bu son anlattıklarınızdan, sol hareketlerin resmî ideolojiden ya da Kemalizmden etkilendiğini söyleyebiliriz. Peki Kürtler açısından da bu noktayı aşan, daha ileri bir tartışmanın olmamasının sebebi ne olabilir? Benzer bir etkilenmeden bahsedilebilir mi? Çünkü Doğu sorunu, ekonomik sorun gibi benzer söylemler var. Ya da sol hareketleri yeterince etkileyememe?

Tabii. En etkin yer İstanbul'du. Bir kere büyük bilgi birikimi olan örgütlü bir yapı yoktu gerçekten. Daha çok bi-

reysel ilişkiler içinde, küçük yapılar içinde, işte ev sohbeti biçiminde veya bir kahvede toplantılar tarzında giden çalışmalar. İlk defa FKF'de, işgallerle beraber Kürt devrimcileri ve üniversite öğrencileri bir araya gelmeye başladılar, yüksek sesle konuşmaya, tartışmaya başladılar. İlişkiler daha çok bireysel düzeydeydi. Mesela Deniz Gezmiş'in kurduğu Devrimci Öğrenci Birliği (DÖB) içerisinde benim bildiğim kadıyla Kürt arkadaşlar pek yoktu. Ama onlarla diyalogu olan arkadaşlar vardı. Hikmet Bozçalı, Necmettin Büyükkaya gibi. Ama MDD'ye biz hep şüpheli bakardık. Yani bunlar asker-sivil bürokrasisi, bunların ne yapacağı belli değil, diye... İsim yok ama örgüt için TIP'e gittiğimizde Aybar genel başkandı. Tank bey genel sekreterdi. Tank beyin yanına gittik. Bir demek kurmaya taraftar değil misiniz dedik. Yok dedi, ben niye taraftar olmayayım. Karşı değilim ama Türkiye'deki sosyalist hareketin bütünlüğünü etkileyebilir, Kürtlerin ayrılması. O arada Aybar geldi. Niçin gelmişler diye sorduğunda, arkadaşlar tabii Kürt derneği filan değil, demek kurmak istiyorlar dedi. Kurun dedi, hiçbir sakıncası yok. Kendi demokratik haklarınızı dile getirin demişti Aybar.

Suskunluktan çıkış dönemi

TIP'in rüzgân, işgallerin rüzgân, dünya rüzgân, Barzani, Kuzey Irak Kürt Hareketi... bunlar hepsi bir etkilemedi ve DDKO böyle kuruldu. DDKO'yla beraber hemen hemen Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelerde Diyarbakır'da, Ağrı'da, Doğu Beyazıt'ta yansımaları oldu ve örgütlemeye gittik. Kırsal bölgelere kadar DDKO'nun etkisi yayıldı. Bu da daha önceden böyle bir eğilimin, potansiyelin var olduğunu gösteriyor. Kürt halkı bu fikirlerle bir araya geldi ve sıçrama gösterdi.

O zamana kadar Kürt milli duygularıyla hareket eden küçük yapılanmalar vardı. Mesela Silvan'da, Diyarbakır'ın ilçelerinde DDKO'yla beraber bütünleştiler ve daha kapsamlı ve daha güçlü bir fikrîsel yapı ortaya çıktı.

Tabii Kürt Hareketi TIP'le başlamış değil. Ama o zamana kadar suskun olan, 38-45'lerden sonra suskun olan ve 49'larla birazcık kıpırdanma gösteren hareket, TIP'le beraber büyük bir açılım getirdi. Ancak ulusal meseleyi, Kürt meselesini henüz bilmeyen, Kürtler kimdir, nedir bilmeyen bir çok sosyalist vardı. Sosyolojik açıdan bakıldığında yüzlerce eleştiri var, bugün gelinen noktada o günkü ivmenin etkisini görmek lazım.

Kürtler açısından 68 ya da 68'li denince nasıl bir profil çizilebilir? Kürdün 68'i nedir?

Kürtler açısından 68'i, yeni fikirlerle, kendi demokratik -sınırlı anlamda da olsa-, siyasi taleplerinin henüz neşvünema (yeni yeni serpilip gelişme) döneminde olduğu, ama aynı zamanda ilk defa büyük çoğunluğu kapsayan örgütlenmelerin başladığı bir dönem olarak görüyorum.

68 VE TARİHTE İZ BIRAKAN KUŞAK

ŞAKİR EPÖZDEMİR

68 kuşağının tarihe iz bırakmış olmasının başlıca nedeni, bu dönemde ve özellikle bu yılda, İstanbul ve Ankara'da dışa vuran Türkiye gençlik hareketinin çok geniş boyutlara varmışlığıydı. 1968 yılı boyunca hemen hemen her gün Türkiye'de çıkan -bütün- gazeteleri takip eden ve cezaevindeki arkadaşlarıyla bu olayları tartışma fırsatını yakalayan bir kişi olarak sizlere söyleyeceklerimin faydalı olacağını zannediyorum.

2. Dünya Savaşı üzerinden henüz 20 yıl geçmiş bir ortamda, barış, demokrasi ve eşitliği çağırtıran ve de halkın kulağına da hoş gelen devrim şianıyla yola çıkan o pırıl pırıl gençliğin eylemlerinde kim olmak istemezdi ki? 70 yaşındayım ve o heyecanı bugün bile derinden hissediyorum.

68 gençlik hareketinde, Paris'te bir üniversiteli genç gazetelere manşet oluyor. Babası Fransa'nın önde gelen avukatlarından birisidir. Gazeteciler soruyor:

"Sizin tek bir evladınız var. Bu evladınızın eylemlere katılmasından endişe duymuyor musunuz?"

Fransız baba bu soruyu şöyle yanıtlıyor:

"Eğer tarihe mal olacak bir olayın içinde olmayacaksa oğlum ve daha sonra 'keşke orda olsaydım' diyecekse, eyleme katılıp hayatını kaybetmesi, onun için daha iyi olur" der.

Aynı yılda SSCB ordusu Prag'a girdi. Çekoslovakya'da tek bir silah patlamadan bu süper güç gerisin geri, anında çekildi. Neden? Çünkü 'kamu vicdanı' diye bir şey vardı. Çekoslovakyalılar SSCB tanklarına ve askerlerine sadece sırtlarını çevirmişlerdi. Ve bir genç de bu işgali protesto edip Prag Özgürlük Meydanı'nda kendisini yaktı.

Aynı yılda ABD'de de "pasif direnişçi" zenci lider, Martin Luther King öldürüldü. Zenciler baş kaldırdılar ve birçok şehirde yaptıkları büyük eylemlerle âdeta ABD'yi hizaya getirdiler. Bütün dünya Prag'daki gence ve Martin Luther'e yas tuttu. Ben o zaman Antalya hapishanesinde Kürtçe bir şiir yazmıştım ve arkadaşlarımla tatlı takılmalanıyla karşılaşmıştım. Hatırladığım kadıyla şiir şöyle başlıyordu:

Martin Luther King! Martin Luther King!

Vay'l Missoni'l NıwYork û Didrot

Buye hinga hing, buye dinga ding !..

Zenciler ABD'nin 50-60 şehrini yakıp yıktılar ve bu büyük devletin başkanı 3 günlük yas ilan etti.

Bu 3 örnekten hareketle 1968 dünyasıyla 2008 dünyasını karşılaştırarak 68 kuşağının ne kadar şanslı bir kuşak olduğunu takdir edersiniz sanırım.

Ben o zaman Kürt cephesinde siyaset yapıyordum. Kürtler açısından 68 kuşağı nedir, bir de ona bakalım.

49'lar olayı...

Kürtler 1938'den 20 yıl sonra -1958 yılından itibaren- sesli düşünmeye başladılar. Burada Türkiye'nin çok partili demokrasiye geçişinin etkisi vardır. Kürt uyanışında Diyarbakır Milletvekilleri Mustafa Remzi Bucak, Mustafa Ekinci ve Dr. Yusuf Azizoğlu gibi birçok siyaset adamının etkileri olduğu gibi, Dicle Talebe Yurdu mensuplarının katkılan da büyüktür. Ancak 49'lar olayı, Kürt aydınlarının ve üniversite talebelerinin 'Asım Eren olayı'nda çektikleri telgraflarla ilk olarak bir devlet bakanını protesto ettikleri ve Menderes hükümetini endişelendirdikleri için meydana gelmiştir.

Bütün bunlardan başka Büyük Barzani'nin Sovyetler'den resmen dönüşü, Abdulkerim Kasım'ın yasal ve anayasal olarak Kürt kimliğini kabullenmesi olayı, bir taraftan Kürt aydın kesimini cesaretlendirdi, diğer yandan bu olay Celal Bayar'ın uykuhanını kaçırdı.

1959'da ben Diyarbakır'da askerken Lice'den Faruk Tekin ve Mahfuz Nergiz'le birlikte Canip Yıldırım ağabeyinin evinde yapılan Kürt toplantısına katıldık ve Apé Mûsa burada bize Kürtlük hakkında uzun bir konferans verdi. İleri Yurt gazetesinin baskılarını daha sıcak iken alıp okuyorduk. Daha sonra tutuklamalar oldu. 49'lar olayı bütün duyarlı Kürtleri derinden etkiledi.

27 Mayıs 1960 askerî darbesi ise herkesin âdeta ezberini bozdu. Askerler istediler mi, hükümetleri devirebiliyor ve anayasayı ortadan kaldırıyorlardı. Bu olay müthiş bir şeydi. Menderes ve arkadaşlarının idamları, 1961 Anayasası'nın referandumu, seçimlerin yapılması, Yusuf Azizoğlu'nun başını çektiği YTP'nin 92 milletvekiliyle İsmet Paşa hükümetine ortak olması, sosyalist partilerin ve kitle örgütlerinin serbestçe örgütlenebilmesi... yıllardır özgürlük özlemini çeken insanlar demokratik kitle hareketlerine itiverdi.

Sola karşı bir antipatimiz yoktu

Diyarbakır Tüccarlar Kulübü'nde Sadun Aren'in verdiği ilk konferansı dinlediğimde şunu düşünmüştüm: 'Sosyalistler iktidara olunca sömürge halklarına özgürlük tanırılar.' Zira Sadun Aren Hoca, Diyarbakır'dan İktisatçı Hikmet Hamzaoğlu'nun bir sorusuna cevap verirken, "İngiltere'de İşçi Partisi iktidara geldiğinde Hindistana özgürlük tanıdı" demişti. Ben de bir Kürt olarak, şayet sosyalistler Türkiye'de iktidara gelirlerse, Kürtlere özgürlük tanıyacaktı diye düşünmeye başlamıştım.

Daha sonra TIP kuruldu ve bu sosyalist parti 15 mil-

letvekili ile Meclis'e girdi. Dr. Yusuf Bey'in Sivas'ta tutuklu Kürt ileri gelenlerine sahip çıkması, 'Doğunun Kalkınması' cihetindeki çabaları, sağlık ocakları başta olmak üzere Doğu'ya sağlık hizmetlerini götürmeye çalışması, bölgede bir "bölgecilik" görüşünü de hâkim kılmaya başladı. Böylece, 'Doğu-Batı, Türkler-Kürtler' imajı ortaya çıktı. Çünkü daha önce geri bırakılmışlıklarının bir 'kader' olayı olduğuna, Doğu'nun Batı'dan uzak olmasından dolayı medeniyetin buralara uğramadığına inanılırdı. Sosyal devlet anlayışı ve devletin sorumlulukları konusunda artık halk bilinçlenmeye başlamıştı. Bu cihette TİP'in katkısı inkâr edilemez. Bu noktada Kürt gençleri müthiş derecede okuma, aydınlanma ve halklarına dönüp onlara hizmet etme sevdasına tutuldular. Her gencin kafasında en az şu ideal vardı: "Okuyacağım, aydınlanacağım ve halkımı bilinçlendireceğim."

Üniversitelere giren Kürt gençlerinin kafalarında ve yüreklerinde bu sevdada ateşi tutuşmuştu.

1965 Temmuzunda 6 arkadaşla TKDP'yi (Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi) kurduk. İkişi avukat, ikisi muhasebeci ve Ömer Turhan'la ikimiz de devlet memuru idik. İki arkadaşımız da 49'lardandı. Hiç birimiz macera peşinde değildik. Sola karşı bir antipatimiz de yoktu. Sosyalistlerin ezilen halkların dostları olduğuna kesin kes inanıyorduk. Seçimlerde TİP'li arkadaşlara oy verirdik. Sosyalist olanlar da bizlere dostça yaklaşırdı.

1968'de Canip Yıldırım ve Mehdi Zana başta olmak üzere, birçok TİP'li arkadaş bizleri Antalya cezaevinde ziyaret etti. Dr. Tank Ziya Ekinci, Tahsin ağabeyini buralara kadar göndermiş, "cezaevindeki arkadaşlarımızı yalnız bırakmayalım" mesajını vermişti. 1969'da Antalya Ağır Ceza Mahkemesi'nin tahliye kararıyla Diyarbakır'a döndüğümüzde hiç zaman kaybetmeden DDKO'lu kadroyla kaynaştık. İsimlerini vermek istemediğim birçok üniversiteli gençle daha önceden de diyalogumuz elbette ki vardı.

TİP'lilerle 1967'de, 'Doğu Mitingleri'nde beraber hareket etmiştik. Bu mitinglerde sadece TKDP ve TİP yoktu. Bu mitingler bütün Kürtler tarafından destekleniyordu. En azından bir "bölgecilik" görüşünde olan Kürtler, âdeta 1967'nin son 6 ayında kenetlenmişlerdi. Hemen hemen herkes Kürtlerin sorunlarının can alıcı noktasının ulusal sorun olduğunda mutabıktı. Doğu'nun geri kalmışlığının, 'geri kalmışlık' değil, aslında 'geri bırakılmışlık' olduğuna dair artık hiç kimsede bir kuşku kalmamıştı. Doğu'da yaşayanlar Kürt oldukları için üvey evlat muamelesi görüyorlardı.

1971'in ilk aylarında Doğu Matbaacılık A.Ş.'nin Diyarbakır'da karara bağlanması toplantısında her görüşten arkadaşlarımız ve ağabeylerimiz vardı. Herkes resmen bu Anonim Şirkete ortak olmuştu.. Kaderimiz ortak, medyamız ortak ve mücadele yöntemimiz ortak.

Bu ortak karardan kısa bir müddet sonra 12 Mart darbesi gerçekleşti. Arkasından Balyoz Hareketi, tutuklanmalar ve firar olayları. Bunun arkasından 'Sait'ler Olayı' ve

ortaya salınan korkunç güvensizlik dönemi baş gösterdi ve maalesef Kürtler bin parçaya bölündüler...

Bu hikâye çok uzun, ben sadece hikâyenin iyi yanlarına hafifçe dokundum. Hikâyenin sonu iyiye ve umuda değil kötüye ve umutsuzluğa doğru gittiğinden dolayı sizleri fazla da üzmem istemiyorum. Ben bir Kürt entelektüeli veya 'kariyer yapmış' bir aydını değilim. Ama iyi bir gözlemciyim. Okuyorum, araştırıyorum ve düşünüyorum. 'Sait'ler Olayı'yla beraber, Kürtlerin yanlış yapmaya başladıklarını ve bu yanlışlardan dönmeyeceklerini gördüm ve siyasete de bu yüzden veda ettim. Bu tarih Eylül 1971'dir. 2011'de 40. yılını dolduruyor ve 40 yıldır "bedava" yaşadığımdan dolayı da sevinemiyorum...

Şimdi asıl konumuz olan 68 kuşağına dönelim:

68 kuşağı, genelde 1968'lerde üniversiteli olan gençliktir. Bu kuşağa destek veren ağabeyleri olduğu gibi, orta eğitimdeki kardeşlerinin de katkıları vardır. Ama hareketin başını çeken yüksek tahsil gençliğidir.

Aydınlar ve inandırıcılık

1960'larda Kürtler okumuşlara çok büyük derecede güven besliyordu. Siirt'te bir avukat, Bitlis'te bir hâkim, Diyarbakır'da bir doktor, Kürtler için çok şey ifade ediyordu. O zamanın halk kitlelerine göre, okumuş insan, ileri görüşlü, dürüst ve bilinçli bir önder, bir rehber idi. Onlar halklarını seven, onları hastalıklardan ve haksızlıklardan koruyan meleklerdi. 'Okumuşlar' halkın umudu oluyor ve de herkes tarafından destek görüyorlardı.

Ali Karahan'ı Hakkari'den, Ziya Şerefhan'ı Bitlis'ten destekleyip seçen bir ulus ve bir yurtseverlik bilinci vardı. Bu aydınlar ideolojilerle halka gitmeye öncelik verselerdi, herkesçe güvenilir olma pozisyonuna da sahip olamayacaklardı.

Peki, 1975'lerden sonra ortaya çıkan partiler, fraksiyonlar ve önderler, Kürtlerin param parça olmamaları, kentli, köylü ve reñçberleri ile ortak noktada beraber olmaları için hangi çabaları gösterdiler? Tam aksine insanlar, özellikle okumuş insanlar, başta kendi aile ve bağlı bulundukları aşiretleriyle, tarikatlarıyla, inançlarıyla kavgalı hale getirilmedi mi? Allaha rest çeken, daha da ilerici ve devrimci sayılmak için bütün ulusal ve geleneksel değerlere hor bakan bir görüş nasıl inandırıcı olabiliyordu ki?..

Bana göre 68 ve 80'lere kadar gelen o pınl pınl kuşağa yazık ettiler. Ve bir daha o derecede idealist seviyede göremeyeceğimiz bu kuşağı boşuna harcadılar.

Maalesef aydın ve okumuşlar o eski güvenlerini kaybettiler. Bunun sebepleri arasında ideolojik, kariyerist, ret ve inkâr tutumlarının yanında, kendilerinin de metropolist zevkleri, yaşam standartları, ailece asimile olmaları, köyünden ve kentlerinden yıllarca uzak kalmalarının da payı vardır.

Tüm 68'lilere uzun ve onurlu bir yaşam diliyorum.

hesinker@gmail.com

TİP'ten MDD'ye, DEV GENÇ'ten DDKO'ya

68 ÜZERİNE BAZI HATIRLATMALAR

TARİK ZİYA EKİNCİ

TİP ve Gençlik Hareketi

1964'te yapılan Birinci Büyük Kongre'den önce TİP'e yakınlık duyan üniversite gençleri İstanbul Hukuk Fakültesi Öğrencisi Ali Yaşar'ın başkanlığında partiye bağlı bir gençlik kolu oluşturmuşlardı. Kongre sonrasında partide uç veren muhalefet cephesine katılarak istifa eden Ali Yaşar'ın yerine Atilla Sarp bu görevi üstlendi. İkinci kongrede Alınan bir karar uyanınca gençlik kolları yönetmeliği hazırlanmış ve bu yönetmelik çerçevesinde gençlik kollarının yeniden örgütlenmesi gündeme gelmişti.

TİP'in üç yıllık çalışmaları ve parlamentoda temsil edilme olanağına kavuşması üniversite gençliği içindeki prestijini yükseltmişti. O tarihlere gelişen sosya-

list akımın etkisi altındaki gençlik kesimi çeşitli fakültelerde fikir kulüplerini oluşturmuşlardı. İlk evrede TİP Gençlik Kolları Başkanı Atilla Sarp'ın temas halinde olduğu çeşitli fikir kulüplerine mensup gençlerden partiye sempati duyanlar TİP'e yandaş

bir gençlik hareketi oluşturmaya karar verdiklerini açıkladılar. Partiye temasa geçen fikir kulüpleri yöneticileri doğrudan parti çatısı altında örgütlenmektense partiye paralel çalışacak bir örgütlenmeye gitmenin daha doğru olacağı görüşünü ortaya atmış ve Genel Sekreter Nihat Sargın'a da benimsetmişlerdi. Daha sonra fikir kulüpleri kendi aralarında birleşerek Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu (FKF) oluşturdular. Parti dışında kurulan ama partiye aynı politik çizgide hareket eden FKF ile TİP'in ilişkilerini sürdürmek amacıyla 1966 tarihli İkinci Büyük Kongre'den sonra Genel Merkez Gençlik Bürosu oluşturuldu. FKF mensuplarının çoğunluğu Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileriydi. Partimizin üyesi ve İstanbul Milletvekili Sadun Aren fakültenin eski hocası olması hasebiyle Genel Merkez Gençlik Bürosu Başkanlığı'na getirildi. Günden güne sayılan artan fikir kulüpleri Ankara'dan sonra İstanbul, İzmir, Eskişehir, Trab-

zon vb., üniversitesi olan illerin tümünde kurularak yaygınlaştı. Bunlar arasında parti üyesi olanlar da az değildi. Parti üyesi olanlar bulundukları illerin örgütlenmesinde önemli görevler yaptılar. Hatta bu illerin kimi ilçelerinde mahallinde yöneticilik yapacak elemanlar bulununcaya kadar geçici yönetici olarak çalışanlar da oldu.

Giderek gelişen sosyalist gençlik hareketinin 1968'den itibaren dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de doğrudan doğruya rejim karşıtı mücadele içine girmesi dikkat çekmektedir. Soğuk Savaş yıllarının dünyayı iki kutba ayırdığı ve Amerikan emperyalizminin denetimi altındaki ülkelerde tam bir egemenlik kurduğu

koşullarda ilerici gençlik dünyada olduğu gibi bizde de emperyalizme karşı duyarlı bir konuma gelmişti. Özellikle Fransız emperyalizminin büyük maddi ve insani yıkım pahasına kazanmaya çalıştığı Cezayir Kurtuluş Savaşı'ndaki insanlık dışı uygulamaları ve Amerikan emperyalizminin Viet-

nam'da daha yıkıcı yöntemlerle yürüttüğü sömürge savaşları gençleri çileden çıkarmıştı...

Aynı yıllarda Türkiye'de de gençlik hareketi ivme kazanmış, fakültelerin büyük çoğunluğunda sol görüşlü öğrencilerin egemen olduğu fikir kulüpleri oluşmuştu. Bu gelişmelere paralel olarak yerli yabancı sol yayınların sayısı artıyordu. Özellikle Marx, Lenin ve Stalin'in kitapları tercüme ediliyor ve gençler tarafından büyük ilgiyle okunuyordu. O yıllarda Türkiye'de ön planda görülen sol siyasal akımlar üç ayrı çizgide belirginleşmişti. Bunlardan biri TİP'in temsil ettiği Sosyalist Devrim hareketiydi. TİP Türkiye'de sosyalist bir devrimin ancak demokratik yoldan işçi ve emekçilerin örgütlenerek bilinçlenmeleriyle ve seçimle gerçekleşebileceğini savunuyordu. İkincisi Mihri Belli'nin öncülük ettiği Milli Demokratik Devrim (MDD) teziydi. Bunun yayın organı Türk Solu Dergisi'ydı. Türki-

ye'de demokratik bir devrimin yapılmadığını, kapitalizm öncesi bir sosyal yapının egemen olduğunu, ancak işçi sınıfının ideolojik öncülüğünü benimseyen sosyalist bir partinin şiddet yoluyla iktidara gelmesinden sonra demokratik devrimin yapılabileceğini, aynı sürece bağlı olarak da sosyalizmin inşa edilebileceğini savunuyordu. Devrimci sol gençliğe öncülük tanıyan MDD hareketi ordu içindeki devrimci bir kadro ile de ittifak arayışı içindeydi. Temel ideolojisi "devrim için ordu-gençlik el ele" sloganında somutlaşmaktaydı.

Üçüncüsü ise Doğan Avcıoğlu'nun askersel devrim teziydi. Bu hareket, önce Yön Dergisi ve Sosyalist Kültür Derneği, sonra da Devrim Gazetesi çevresindeki örgütlenmeyle MDD'ye koşut bir devrim stratejisini esas alan bir teze dayanıyordu. YÖN'cüler Mihri Belli'nin öncülük ettiği MDD'den ayıran özellik, devrimin salt ordu içinde oluşacak bir kadro tarafından yapılabileceğine olan inancı temsil etmesinde somutlaşıyordu. Doğan Avcıoğlu Türkiye'de her ilerici ve devrimci hareketin tarih boyunca ordu tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürüyor ve bugünkü somut koşullarda da ancak ordu içinde oluşacak devrimci bir kadronun darbe yapmasıyla önce demokratik bir devrimin sonra da sosyalizmin gerçekleşebileceğini savunuyordu. Son iki tezin ortak noktası Türkiye'de devrimin ancak darbe ve şiddet yoluyla gerçekleşebileceği inancıydı. Yapılan yayınlar, dünyada başarıya ulaşan devrim hareketlerinden verilen örnekler özellikle de Lenin ve Stalin'in kitaplarından aktarılan kimi bilgiler devrimin ancak şiddet yoluyla gerçekleşebileceğini öğütüyordu. "Şiddet devrimin ebesidir" özdeyişi günün moda sloganıydı. Başlangıçta TİP'in Demokratik Yoldan Sosyalist Devrim tezine yakın duran gençlik bu yayınları izledikten sonra görüş değiştirmiş ve MDD tezine sempati duymaya başlamışlardı. Giderek fikir kulüpleri içindeki MDD'cilerin sayısı artmaya başladı. 1968'lerde MDD'ciler FKF'yi ele geçirerek Devrimci Gençlik (DEV GENÇ) örgütünü oluşturdular. DEV GENÇ sürekli bir gelişme göstererek üniversitelerin bütün fakültelerinde belirleyici tek örgüt haline geldi...

Kürt gençliğinin ayrışması ve DDKO'lar...

Üniversite gençliğinin TİP yandaşı FKF'den MDD'ci DEV GENÇ hareketine dönüşmesi kaçınılmaz olarak üniversite gençliği arasında da niteliksel bir ayrışmaya neden oldu. Bunların büyük çoğunluğu MDD çizgisinde mücadele ederken, küçük bir bölümü de TİP çizgisinde kalarak sosyalist devrim için mücadeleyi yeğleyerek Sosyalist Gençlik Örgütü (SGÖ) içinde örgütlendiler. Sayıları azdı, ama izledikleri yol doğruydı.

Sol eğilimli üniversite gençliği arasındaki bir diğer ayrışma da Kürt kökenli gençlerin DEV GENÇ'ten kopmasıyla gerçekleşti. DEV GENÇ'in "ordu-gençlik el ele" sloganında

somutlaşan darbe yanlısı politikası Kürt gençlerinde büyük rahatsızlık yaratmıştı. Çünkü Kürt gençleri ordunun idareye el koyduğu her koşulda, Kürtlere dönük bir baskı politikası izlendiği, geniş köylü yığınlarını tedirgin eden uygulamalar yapıldığı, binlerce Kürdün işkenceden geçirilerek yıllarca cezaevlerinde tutulduğu gerçeğini biliyorlardı. Bu nedenle, MDD politikasını izlemeleri ve DEV GENÇ'e bağlı kalmaları mümkün değildi. 1967 boyunca bir yıl süreyle devam eden ve tümüne konuşmacı olarak katıldığım Doğu Mitingleri'nden yeni dönmüştüm. 1968'in ilk aylarıydı. O günkü Kürt gençlerinden, Ankara Hukuk Fakültesi'nden Mümtaz Kotan, İstanbul Tıp Fakültesi'nden Kemal Parlak, yanlarında Kürt aydınlarından Musa Anter ve Av. Mehmet Ali Aslan ile birlikte benimle gençlik sorunları konusunda istişare etmeye geldiler. Üniversite gençlik hareketindeki gelişmeleri detaylı şekilde gözden geçirdik. Ziyaretçilerim artık Kürt gençlerinin DEV GENÇ içinde kalmasının mümkün olmadığını belirttiler. Bu görüşlerine ben de katılmıştım. Kürt sorununu ve Kürt kökenli üniversite gençlerinin eğilimlerini tartıştıktan sonra MDD'ci gençlikten ayrılarak farklı biçimde örgütlenmeleri gerektiği kanısına vardık. Kuracakları gençlik örgütünün düşünsel planda Türkiye'deki sosyalist devrim hareketiyle dirsek teması içinde kalarak, aydınlanmacı ve antifeodal bir örgüt olmasını önerdim. Günümüzdeki ulusal hareketlerin evrensel nitelikleri ve halkların kendi kaderini tayin hakkı ilkesi üzerinde etrafıca görüş alışverişinde bulunduk. Böylece, kurulacak Kürt gençlik örgütünün temel özellikleri ortaya çıkmış oldu. Bu çerçevede bir program hazırlanması için çalışmalar yapılması açıklık kazandı. Ziyaretçilerimden Mümtaz Kotan'ın konuşmaları ve sözlü müdahaleleriyle harekete öncülük edeceği anlaşılıyordu. Av. Mehmet Ali Aslan da programın hazırlanmasında yardımcı olmaya hazır olduğunu belirtmişti. Benden ayrıldıktan sonra Mümtaz Kotan diğer arkadaşlarıyla istişare etmiş ve muhtemelen Mehmet Ali Aslan'la da işbirliği yaparak kuracakları gençlik örgütünün programını hazırlamışlardı. Yaptığım sözlü açıklamalar ve tavsiyeler dışında programın yazılmasında hiçbir katkımdı. Daha sonraki gelişmelerin seyri hakkında da bilgilendirilmedim.

Sonuçta, 21 Mayıs 1969'da Ankara DDKO ismiyle bir Kürt gençlik örgütü kuruldu. Bu örgütün kurucuları Yumni Budak, Daham Keleş, İbrahim Güçlü, Kemal Cengiz, Hikmet Buluttekin, Ahmet Kotan, Şerif Felekoğlu, Nazmi Onur, Nusret Kılıçaslan, Abdullah Soysal, Ali Beyköylü, Salih Sıtkı, Mustafa Karacadağ, Halit Çetinyalap, Mümtaz Kotan, Mustafa Kardağ, Mehmet Demir, Halil Dündar, Nuri Bingöl, İsa Geçit, M. Sait Aktaş, İrfan Özen, Faruk Aras, Bedri Demir isimli öğrencilerden oluşuyordu. Yumni Budak örgütün ilk başkanı olmuştu. Girişimi başlatan Mümtaz Kotan olduğu halde, kendisi kişisel nedenlerle ikinci planda kalmış, yönetim kurulunda görev almamıştı. Buna karşın,

örgütün düşünsel ve yönetsel öncülüğünü Mümtaz Kotan yapıyordu. Kotan DDKO yayınlarında da önde görünmek istememiş, hareketin tarihsel misyonunu kendi güdümündeki ikinci üçüncü konumdaki gençlere bırakmıştı. Amacı onları onurlandırmak ve hareketi geliştirmekti. Oysa, bugün 60'ına gelen bu gençler tarihsel gerçekleri yadsıyarak Mümtaz Kotan'ı anmaktan kaçınıyor ve hak etmedikleri halde DDKO hareketinin öncülüğüne sahip çıkıyorlar.

İstanbul'daki Kürt gençlerinin örgütlenmesi girişiminde ilk teması yürütenlerden biri olduğu halde Tıp Fakültesi öğrencisi Kemal Parlak da kendisine ait kişisel nedenlerle DDKO İstanbul Örgütü'nün kuruluşunda yer almamıştı. Uzak kalma nedenlerini ve bu hareketin oluşmasındaki işlevini kesin olarak bilmemekle birlikte, İstanbul gençliğinin örgütlenmesinde düşünsel öncülük yaptığını kabul etmenin yanlış olmadığını sanıyorum. Ankara'dan sonra 27 Mayıs 1969'da aynı tüzük ve programla İstanbul DDKO kuruldu. Kurucuları Necmettin Büyükkaya, Hikmet Bozcalı, Ali Buran, Leyla Ejder, Mehmet Tüysüz, Ali

Haydar, Emre Mehmet Can, Sabri Ünlü, İbrahim Önen, Ömer Bakal, Feyzi Yardımcı, Mahmut Kılıç, Aydın Yümlü, M. Ali Aslan, Aziz Yılmaz, Sait Bozgan, İbrahim Yüksekaya, Fazlı Can Kadir Akgüneş, Salih Kaynak, Mustafa Doğan Özbay, Ahmet Zeki Okçuoğlu, Mehmet Balamir, Sait Pektaş, Şakir Elçi, Ali Yılmaz Balkaş, Agah Uyanık, Kadri Çağlı, Hüseyin Azkan, İbrahim Yaban'dan oluşuyordu. İlk başkanlığını Necmettin Büyükkaya üstlenmişti.

Milletvekilliği görevim son bulunca Diyarbakır'a yerleştim. Kürt gençlerinin parti içinde örgütlenme koşulları yoktu. Devlet destekli faşist unsurlar örgütleniyor, TİP'lilere, demokrat Kürt gençliğine karşı saldırı amaçlı provokasyonlar tezgâhlıyorlardı. İlde tatsız olayların çıkması olasılığı artmaktaydı. Gençlerin dağılık kalması da saldırganlara cesaret veriyordu. Bu gerçekleri göz önüne alarak, önce Diyarbakır'da sonra da diğer il ve ilçelerde DDKO örgütlerinin kurulmasına öncülük ettim. Bu ismin seçilmesindeki amaç üniversiteli gençlik örgütleriyle dayanışma içinde olmaktı.

68'liler ve Kürtler

ÖZGÜN BİR KÜRT DÜŞÜNCESİ VAR MI?

İSMAİL BEŞİKÇİ

1960'ların başlarında ve ortalarında, Kürtler Türk solu içinde, özellikle Türkiye İşçi Partisi (TİP) içinde örgütleniyorlardı. Milli Demokratik Devrim (MDD) içinde örgütlenen Kürtlerin sayısı azdı. 1960'ların sonlarına doğru, Kürtler kendi örgütlerini kurup Türk solundan ayrılmaya başladılar. Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) bu örgütlerin başında yer alır.

1967 sonbaharında gerçekleşen Doğu Mitingleri, DDKO'yu önceleyen önemli bir toplumsal ve siyasal olaydır. Doğu Mitingleri'ni TİP ve Kürt yurtseverleri birlikte düzenlemişti. 1966'da Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) Kürt yurtseverlerin etrafında toplandığı önemli bir örgütlenme oldu. Bu illegal yapı içinde, daha sonra, Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi ayrışması yaşandı.

Kürtlerin, Türk solundan ayrılp kendi örgütünü kurmaya çalışması, toplumsal bilincin, Kürtlük bilincinin gelişimiyle ilgiliydi. Yükselen bilincin, Kürdistan'ı ve Kürtleri na-

sıl algıladığı da önemliydi. Yükselen bu bilinç Kürdistan'ı nasıl algılıyordu? Bu da irdelenmesi gereken bir konudur.

O dönemde, o yıllarda, Türk solu, "emperyalizme karşı mücadele", "bağımsız Türkiye" gibi sloganlar kullanıyordu. Türk solu bu çerçevede etkinlik gösteriyordu. Ama, Türk solundan ayrılp kendi örgütünü kurmaya çalışan Kürt solu da bu sloganları aynen kullanıyordu. Kürt solu da bu sloganlar çerçevesinde faaliyet gösteriyordu. Bu, ister istemez, "özgün bir Kürt düşüncesi var mıdır?" sorusunu akla getirmektedir. Özgün bir 'Türk' düşüncesi vardır. Bu, her şeyden önce anti-Kürt bir düşüncedir. Bu, Kürt sorununa, haklar ve özgürlükler açısından değil, güvenlik anlayışı açısından bakan bir düşüncedir. İstisna yazarlar, kurumlar olabilir. Fakat bu istisnalar, Türk düşüncesinin bu ana içeriğini değiştirmez.

1960'larda, Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın, sağlıklı bir Kürtler ve Kürdistan algısına sahip oldukları kanısında değilim. Sağlıklı bir Kürtler ve Kürdistan algısı günü-

müzde var mı? Bu da ayrıca sorulması, cevaplarının aranması gereken bir sorudur. Bu konuda, Kürt Demokratik Çalışma Grubu'nun, TEVKURD çevresinin düşüncelerinin ve tutumunun dikkate değer olduğunu düşünüyorum.

Sağlıklı bir Kürtler ve Kürdistan algısı nedir? Kürtler ve Kürdistan, Birinci Dünya Savaşı sürecinde ve daha sonra, 1920'li yıllarda, Milletler Cemiyeti döneminde, bölünmüş, parçalanmış ve paylaşılmıştır. Ortadoğu'nun ortasında, 40 milyonu aşkın bir nüfusa sahip olmasına rağmen, Kürtlerin ve Kürdistan'ın, dünyada, uluslararası ilişkilerde küçük bir siyasal statüsü yoktur. Birleşmiş Milletler'de, Avrupa Konseyi'nde, Avrupa Birliği'nde, İslam Konferansı'nda vs. Kürtlerin adı anılmamaktadır. Kürtler, ancak "terör"den, "uluslararası terör"den söz edildiği zaman anılmaktadır. Soykırım uğradıkları zaman ise, bu uluslararası kurumlar, Kürtlerin karşılaştıkları felaketi, görmezden, bilmezden gelmektedir. "Terör" kavramının çerçevesi Türkiye'de çok geniştir. "Anadilimizi istiyoruz", "Kürtçe eğitim istiyoruz" diyenler de çoğu zaman terörist olarak değerlendirilmektedir "Terör" ise, "terörün kökü kazanacaktır" anlayışıyla dile getirilmektedir. Sağlıklı Kürtler ve Kürdistan algısı, bu durumun, Kürtlerin bilincine çarpmasıyla oluşur. Kürtlerin başına bu lanetli çorap nasıl geçirilmiştir? Böylesine bir bölünmenin, parçalanmanın ve paylaşılmanın hedefi olan ulus zaafı yaşayan bir ulustur. Bu zaafı nelerdir? Sağlıklı Kürtler ve Kürdistan algısı, ancak bu durumların bilimin, siyasetin ve diplomasinin kavramlarıyla açıklanmasıyla oluşur.

1920'lerde, Milletler Cemiyeti döneminde, Ortadoğu'da gerçekleşen en ciddi emperyalist müdahale Kürtleri ve Kürdistan'ı hedef almıştır. Bu aynı zamanda en kalıcı olan bir emperyalist müdahaleydi. Türk düşüncesi, Türk solu, Türk sağ, vs. "emperyalizme karşı mücadele" şiarını dilinden düşümüyor, fakat, Kürtlerin ve Kürdistan'ın, bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması sürecini görmezlikten, bilmezlikten geliyordu. Böyle bir konu, böyle bir müdahale yokmuş gibi davranıyordu. Sağlıklı bir Kürtler ve Kürdistan algısı bu ilişkilerin etrafı bir şekilde irdelenmesiyle oluşur.

Milletler Cemiyeti döneminde, İngiltere'ye bağlı Irak, Ürdün, Filistin, Fransa'ya bağlı Suriye ve Lübnan mandaları, (sömürgeleri) kurulurken, bir Kürdistan mandasının (sömürgesinin) düşünülmemiş olması, bilakis, Kürdistan'ın yeni kurulan bu devletler arasında paylaşılması elbette, irdelenmesi gereken bir süreçtir.

Dili gaspedilmişse bir halkın...

Kürtlerin ve Kürdistan'ın 1920'lerdeki durumuyla ilgili analiz yapıldığı zaman, "Beşikçi 1920'lerden öteye gidemiyor, 1920'lerde kalmış..." diyor. Bunun, ciddi, bir eleş-

tiri, sağlıklı bir değerlendirme olduğunu düşünmüyorum. Bunu, şu şekilde açıklayayım. Büyük Britanya, Birinci Dünya Savaşı döneminde, Arap lideri Şerif Hüseyin'le gizli görüşmeler yapıyordu. İngiliz gizli servisi tarafından gerçekleştirilen görüşmelerde, İngiltere, Şerif Hüseyin'e büyük bir Arap imparatorluğu vaat ediyordu. Şerif Hüseyin, bunun gerçekleşmesi için canla başla çalışıyordu. Fakat, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Şerif Hüseyin'e vaat edilen büyük Arap imparatorluğu gerçekleşmedi. Örneğin tasarlanan Arap imparatorluğunun bir yerinde, Yahudiler için bir yurt, bir Yahudi devleti de kuruldu. Şerif Hüseyin'e verilen sözlerin neden gerçekleştirilmediğini irdelese, sadece bu konu üzerinde dursa, daha sonraki gelişmelere dikkat çekmese, Beşikçi'nin 1920'lerde kaldığı söylenebilir. Çünkü Araplar, bir bütün olarak, 1920'lerden çok çok ileridedir. Siyasal olarak da, toplumsal ve ekonomik olarak da... Basra Körfezi'nden Fas'a kadar 22 bağımsız Arap devleti vardır. Filistin Arap devletiyle bu sayı yakında 23'e çıkacaktır. Kürtler için durum böyle mi? Kürtler 1920'lerden daha ileri bir durumda değildirler. 1920'lerden çok daha geride kaldıkları, geride bırakıldıkları söylenebilir. Çünkü Osmanlı döneminde Kürtler, şu veya bu biçimde özerk bir yapıya sahiptiler. Kürt dili, Kürt kültürü inkâr edilmiyordu. Cumhuriyetle birlikte inkâr ve imha siyasetinin yaşama geçtiği, bunun kararlılıkla uygulandığı biliniyor. 1910'larda, Kürtçe dergiler, Kürtçe gazeteler yayımlandığını bilen, gören İttihatçılar, daha sonra Kemalistler, 1923'ten sonra, "Kürtçe diye bir dil yoktur", demeye başladılar. Aksini iddia edenleri, yani Kürtlerden, Kürtçeden, Kürdistan'dan söz edenleri, çok ağır idari ve cezai yaptırımlarla karşı karşıya bıraktılar. Bu bakımdan 1920'ler, Milletler Cemiyeti dönemi elbette irdelenmelidir. Kürtlerin başına lanetli çorap nasıl geçirildi konusu elbette sorgulanması gereken bir durumdur. Bir halkın dili yoksa, gasbedilmişse, artık, hiçbir şeyi yoktur demektir.

Özgün bir Kürt düşüncesi şüphesiz olmalıdır. Ortadoğu'da 40 milyon olacaksınız, fakat, adın, hiçbir uluslararası kurumda yer almayacak, sadece, "terör" denildiği zaman anılacaksınız. "Adımızı istiyoruz, anadilimiz Kürtçeyle eğitim istiyoruz" diyenler ise, "terör"den kovuşturulacak. "Terör" çerçevesinde anılmak nasıl olur? "Terörün kökü kazanacak", "terörle mücadelemiz kararlılıkla, artarak sürecek" şeklinde olur. İşte bu temel çelişkileri çözümleyebilmek için özgün bir düşünceye ihtiyaç vardır. "Tarihte şu kadar şanlıydık, bizden daha büyük yoktu..." demek için değil, bu kadar büyük nüfusumuzla, bu kadar geniş toprağımızla, neden bir hiç haline geldik. Neden küçük bir siyasal statüye sahip olamadık, sorularına yanıt bulmak için özgün bir Kürt düşüncesinin oluşumuna gerek vardır.

Ege'de, Akdeniz'de ormanlar yanıyor. Türk basını, "ciğerlerimiz yanıyor" diye manşet atıyor.

"İtfaiyeciler, helikopterler, halk, asker, yangını söndürmek için elbirliğiyle çalışıyor." Basın bu konularda çok yoğun bir kampanya yürütüyor. Ağaçlandırma çalışmaları hemen başlıyor. Kürt bölgelerinde ise devlet omanları sistematik olarak yakıyor. Halkın, kovalarla, bakraçlarla yangını söndürme girişimlerine güvenlik güçlerince izin verilmiyor. Bu tür olaylarsa, Türk basınında haber olarak bile yer almıyor. Bu tür olayların basına yansımamasına özellikle dikkat ediliyor. Bu tutumda büyük bir çelişki var. Birbirlerine çok zıt bu tutumların irdelenmesi yine özgün bir düşüncüyü gerekli kılmaktadır. Birbirine çok zıt olan bu düşüncelere, duygulara ve tutumlara rağmen, "kardeşlik" diye bir kavram da var; "Türk-Kürt kardeşliği"... Bu kavram böylesine çarpıcı zıtlıklara rağmen nasıl üretilebilmiş? Bu kavramın işlevi nedir?

Nasıl bir kardeşlik?

Her yıl Ağustos aylarında Ordu ve Giresun yörelerine gelen fındık işçilerinin, aile olarak buralara gelen, derme-çatma çadırlarda yaşayan, yollarda çok ağır trafik kazalarıyla karşılaşan fındık işçilerinin karşılaştıkları sorunlar yakından biliniyor. Buna rağmen "kardeşlik" hiç bitmeyen bir slogan... Kürtler de bu kavramı sık sık kullanıyor. Bu aymazlık da ayrıca irdelenmelidir.

Devlet ve hükümet yetkilileri, Deniz Gezmiş, Vedat Aydın, Musa Anter, Kemal Akbulut, Oruç Korkmaz gibi kişilerin isimlerinin Kürt şehirlerindeki caddelere, sokaklara verilmesini suç sayıyor. Buna rağmen, "Kürtlerin bu ülkede tek hakkı vardır, o da Türklere hizmetçi olma hakkı" diyen Mahmut Esat Bozkurt'un adı, üniversitelere, barolara her yerlere veriliyor. 33 Kürt'ün, Özalp'ta, katledilmesinin emrini veren Orgeneral Mustafa Muğlalı'nın isimleri de öyle... Bütün bunlara rağmen "kardeşlik" nasıl dile getirilebiliyor? İşte bütün bunlar için özgün bir Kürt düşüncesine yine gerek vardır.

Avrupa özgürlükler alanı olarak bilinir. Avrupa Konseyi'ne "Avrupa'nın vicdanı" denir. "Dünyanın vicdanı..." Ama, Avrupa, "Avrupa'nın vicdanı" Kürtlerin hakları ve özgürlükleri konusunda her zaman kısıtlayıcı, engelleyici bir tavır içinde olmuştur. Örneğin, 600 bin civarında bir nüfusa sahip olan, Karadağ'ın, 2 milyona yakın bir nüfusa olan Ko-

sova'nın, özgürlüğü, bağımsızlığı hararetle savunulurken, Ortadoğu'da 40 milyonu aşkın bir nüfusa sahip olan Kürtler konusunda, olumsuz bir tavır ortaya konulmaktadır. Avrupa'nın bu derin çelişik tutumunun irdelenmesi için özgün bir Kürt düşüncesine yine gerek vardır.

Kürtler ve Kürdistan, Sovyetler Birliği'nde, ulusların kendi geleceklerini belirleme ilkesinin en coşkulu bir şekilde savunulduğu bir dönemde bölünmüş, parçalanmış ve paylaşılmıştır. Sovyetler Birliği yöneticileri bu süreçte, Kürtlerin değil, Kürtleri ezenlerin arkasında dümüştür. O dönemde, Büyük Britanya'nın ve Fransa'nın anti-Kürt politikalarıyla Sovyetler Birliği politikalarının fazla bir farkı yoktur. Sovyetler Birliği de İngiltere gibi, Fransa gibi anti-Kürt politikalar izlemekte Kürtleri ezenlere destek vermektedir.

"Mazlum milletler" kavramı da Sovyetler Birliği döneminde dile getirilen bir kavram olmuştur. 1915'teki Ermeni soykımına rağmen, 1919'da, 1920'lerde, Anadolu için bu kavram nasıl dile getirilebiliyor?

Kürtler, dünyada bir eşi daha bulunmayan bir inkâr ve imha politikasıyla karşı karşıyadır. Kürtlerin somut durumları, konuları ve istekleri karşısında bu inkâr ve imha politikaları da bilimin, siyasetin ve diplomasiğin kavramlarıyla açıklanabilir. Bunun için de özgün bir düşünceye, özgün bir Kürt düşüncesine gerek vardır.

1960'ların sonlarında, Kürtler, üniversitelerde eğitim gören Kürt gençleri, aynı örgütlenme gereğini duymuşlardır. Bunun bir bilinç yükselmesi olduğu söylenebilir. Buna rağmen, Türk solunun kullandığı kavramları, sloganları aynen kullanmaya devam etmişlerdir. Buysa Kürtlük bilincinin yükselmesini engelleyici bir tutumdur. Türk düşüncesinin, Türk solunun kavramları kullanılarak sağlıklı bir Kürtler ve Kürdistan algısı yapılamaz. Bu konularda Kürtler kendileri düşünmelidir. Kürtler, Kürtleri ve Kürdistan'ı kendi düşünceleriyle, kendi yöntemleriyle analiz etmelidir. Bütün bu konularda özgün bir Kürt düşüncesine gereksinim büyüktür.

KÜRTLERİN 68'İNİ ANIMSAMAK

RAGİP ZARAKOLU

Bugünden 40 yıl geriye, 1968'de gerek dünyada gerekse Türkiye'de gençlerin "kurulu düzene" karşı "başka bir dünya mümkün" inancıyla başlattıkları isyan dalgasına baktığımızda, bu isyanın bir tesadüf olmadığını, bir iki yıl önceden kaynamaya hazırlanan suyun kapakları zorlamaya başladığını görüyoruz.

Bu tespit Kürtler açısından da geçerli. 1967 yılı sosyalist gençlik hareketi açısından, büyük bir sıçramanın yaşandığı bir yıl olmuştu. On binler ilk kez Amerikan 6. Filosunu açıkça protesto etmişti. İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) dahil birçok üniversitede öğrenci demekleri ve birlikleri sosyalistlerin ellerine geçmeye başlamıştı. Doğu'da ise, sessiz sedasız yılların meydana getirdiği birikim, Doğu Mitingleri ile bir patlamaya dönüşecekti.

Türkiye solunun tek parti rejiminin imha ve tasfiye siyasetleri sonucu, 1946 ve 1951 tevkifatlarından sonra uzun süre toparlanamayışından öte, Kürt entelijansiyesi açısından özellikle 1925 Takrir-i Şükun yasasından sonra sürgün dışında varolma şansı kalmamıştı. Memduh Selim, Mehmet Selim Bedirhan, Nureddin Zaza, Dr. Nuri Dersimi, Mevlanzade Rifat, vd. Kürt aydınları, kısa bir Kürdistan düşü yaşadıktan sonra ülkeyi terk etmek zorunda kaldılar. Bunların 1960'larda yükselen yeni Kürt gençliği ile temas şansları olmadı. Oysa Türkiye solunda iyi kötü kuşaklar arası dirsek teması olmuştu. İlk kuşaktan Şefik Hüsnü gibi kurucuların daha sonraki kuşaklarla, örneğin Mihri Belli kuşağı ile birlikte çalışma şansı oldu. 1968'li gençler Hikmet Kıvılcımlı ya da Reşat Fuat Baraner, Suat Derviş gibi daha önceki kuşaktan sosyalistler ile bağ kurabildiler, ama Kürt gençlerinin böyle bir şansı olmadı.

CHP'den DP'ye devrolan sol düşmanlığı

Üniversite gençliği, 1940'lı yıllarda ağırlıkla tek parti rejiminin denetimi altında kalmış, o yıllarda egemen olan milliyetçi ve anti-komünist akımlardan derinden etkilenmişti. Ama anti-faşist bir gençlik hareketi de savaş yıllarında oluşmuştu. 1945 sonrasında gerici CHP yönetimi milliyetçi grupları daha pervasızca kullanmaya başladı. 1945 yılında yükselen görece liberal DP muhalefetine solla ittifak kurmasını engellemek için, CHP, anti-komünist politikaları bir isteri düzeyine yükseltti. 1945 Aralık ayında CHP organı Ulus gazetesinin eski İttihatçı başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın'ın çağrısı üzerine İstanbul Üniversitesi'nden yürüyüşe geçen CHP'li ve milliyetçi gençlerden oluşan bir grup, o dönemin anti-faşist günlük gazetesi TAN'ı bastı,

hızını alamayıp Salah Birsell'in kitapçı dükkânını ve diğer sol tandanslı olarak bilinen kitapçıları darmadağın etti. Adeta sola yönelik küçük çaplı bir pogromdu bu. Hedefler önceden seçilmişti. Bu arada La Turquie adlı bir gazetenin Beyoğlu'ndaki ofisi ve Sovyetler Birliği'nden gelen dergilerin bulunduğu bir ofis de yerle bir edilmişti. Yıllar önce aralarında Brecht, Lukacs, Benjamin vb.'nin bulunduğu sürgündeki Alman yazarlarının Moskova'da yayınladığı bir derginin bir sayısını bulmuştum, Amsterdam'daki sahafılardan birinde. Arka kapakta bu derginin İstanbul'da temin edileceği kitabevinin de adresi vardı. 1945 yılından sonra böyle bir merkez kalmadı. TAN gazetesini basanlar arasında, Süleyman Demirel, Feruh Bozbeyle, Necmettin Erbakan ya da Orhan Birgit gibi ilerde farklı partiler içinde Türkiye siyasetini belirleyecek olan isimler de vardı. Sol düşmanı çizgilerini etkin oldukları dönemlerde fütursuzca sergileyeceklerdi. Orhan Birgit'in adı daha sonra 1955 yılında 6-7 Eylül Olayları'na da karışacaktı. İTÜ, o yıllarda muhafazakâr, milliyetçi, dinci gençlerin çokça olduğu bir ortamdı. Ve 1967 yılında ilk kez İTÜ Öğrenci Birliği sağ kesimin elinden alınıyordu.

İstanbul Üniversitesi'nde (İÜ) ise 1944-46 yıllarında Mihri Belli etrafında oluşan anti-faşist İlerici Gençler Birliği tutuklamalarla yüz yüze kaldı. Daha sonra bu gelenek İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği olarak devam etti. İYTG'nin en önemli eylemlerinden biri de 1950 yılında Nâzım Hikmet'in açık grevine verdikleri destek idi. 1947 yılında faşist gençlerin boy hedefi olan Berkes, Boran, Boratav, Şerif gibi öğretim üyeleri üniversiteden CHP hükümeti tarafından atıldılar.

1950 yılında tek parti karşısında bir kısım sol oyları da alarak iktidara gelen DP yönetimi İYTG'D'yi, Kore Savaşı'na karşı çıkan Barış Derneği'ni mahkemeye verdiği gibi, geniş kapsamlı 1951 komünist tevkifatını da başlattı.

DP'nin Kürt politikası ve 49'lar tevkifatı

Bu gençlik çevreleri içinde Kürt kökenli olanlar da vardı. Tıpkı TKP içinde de Kürt, Ermeni, Yahudi kökenli olanların bulunması gibi. Bu gençler arasında Ahmet Arif gibi ozanları, Selahattin Hilav gibi felsefecileri, Enver Aytakin gibi yayıncıları anabiliriz. Türkiye'nin 1960 sonrası ilk Marksist yayınevi olan Sosyal Yayınları'nın kurucusu Enver Aytakin'di.

1950'li yıllarda yükselen üniversiteli Kürt gençleri kendi aralarında, kendi kimliklerine sahiplenerek bir araya

gelmeye başlamışlardı. Komünist hareketin DP hükümeti tarafından dağıtılıp yakın takibe alındığı bu dönemde Kürt gençlerinin yönelebileceği bir yapılanma da zaten yoktu. İlk başlangıçta CHP karşısında Kürt halkının sempatisini kazanmak isteyen DP hükümeti, 33 kurşun kıyımının sorumlusu General Muğlalı'yı yargılamış, kendisi cezaevinde mahkûm olduktan sonra ölmüştü. DP yönetimi bir dönem aldığı azınlıkların desteğini de 6-7 Eylül olayları nedeniyle kaybedecekti.

1958 yılında Irak'ta meydana gelen darbeden sonra Irak NATO/CENTO yörelerinden koptuğu gibi, sürgündeki Kürt lideri Barzani de Sovyetler Birliği'nden ülkesine döndü. Menderes Hükümeti bir ara Irak'a, bu arada karışan Lübnan'a girmeye de kalkıştı. Bu dönemde Kürt gençleri arasında meydana gelen oluşum, DP hükümetini çok rahatsız etti. Ve meşhur 49'lar tevkifatı yaşandı 1959 yılında. Bayar'ın bu dönemde Kürt uyanışını sindirmek için bir kıyımı bile düşündüğü söylenegelir. Musa Anter'in 1959 yılında Diyarbakır'da İleri Yurt adlı bir gazeteyi yayınlamaya başlaması, aslında 1925'lerden bu yana gelen "Takrir-i Sükun" kara perdesinin ilk aralanışı olarak, son derece önemli bir meydan okuma anlamına geliyordu.

49'lar arasında yer alan isimler 1960'lı yıllarda hem sol siyasette hem de Kürt kimliğinin canlanışında önemli roller oynayacaklar, bunlar arasında TIP saflarında yer alanlar da olacaktı: Şerafettin Elçi, Naci Kutlay, Ali Karahan, Koço Elbistan, Yavuz Çamlıbel, Mehmet Ali Dinler, Yusuf Kaçar, Ziya Şerefhanoglu, Medet Serhat, Hasan Akkuş, Örfi Akkoyunlu, Selim Kılıçoğlu, Şahabettin Septioğlu, Sait Elçi, Sait Kırmızıtoprak, Yaşar Kaya, Faik Savaş, Haydar Aksu, Ziya Acar, Fadil Budak, Halil Demirel, Necati Siyahkan, A. Efem Dolak, Musa Anter, Canip Yıldırım ve Mehmet Bilgin, vd...

1958 yılında Irak Kürtlerinin yetersiz olsa da bir statü kazanmaları, Kürt kimliğinin resmen tanınması, Ankara'da alarm zillerinin çalmasına neden olmuştu. Yangının sınırı bu yanına sığması ne pahasına olursa olsun önlenmeliydi. Ama Menderes hükümeti daha rüşeym halindeki Kürt oluşumunu boy hedefi haline getirirken, Irak'ta olduğu gibi zabitanın darbe hazırlığı içinde olduğunun farkında bile değildi.

1963 yılında yaşanan Talat Aydemir'in hükümet darbe girişimini önceleyen günlerde, bu kez 23'ler tevkifatı yaşandı. Bunlar arasında, ilerde Kürt entelijansyasının önemli isimleri arasında yer alacak olan, Musa Anter, Yaşar Kaya, Medet Serhat, Edip Karahan, Şevket Epözdemir, Kemal Bingöllü, Ziya Şerefhanoglu, vd. vardı. Bu isimlerin ortak özelliği ise, Kürtçe yayınları ilk başlatan kişiler olmalarıydı. İstanbul'da Yaşar Kaya tarafından "Deng", Doğan Kılıç tarafından "Roja Newe" (Zazaca), Edip Karahan tarafından "Dicle-Fırat" gibi yayınlar çıkarılıyordu. Enver Ay-

tekin bu dergilere yazılar verdiği gibi aynı zamanda Marksist bir yayınevinin sahibi idi ve sosyalist Türk aydınları ile bir köprü işlevi görüyordu. Daha 1950'lerin sonlarında Musa Anter, ilk Kürtçe yayın yapma cesaretini göstermiş, ünlü "Kımlı" davası bir anlamda Kürt hukukçularının da savunma amaçlı bir araya gelişini sağlamıştı. Ve onların bu çabaları aslında boşa gitmeyecekti. 1968'de meydana gelecek ileri büyük sıçramada, bir yandan bu kişilerin TIP içinde de yer almalanının, öte yandan da bu yayınları ile Kürtlük bilincinin uyanışına katkı sunmalanının büyük etkileri olacaktı.

TIP'li yıllar... İlk bildiri... Doğu Gecesi

Türkiye'de ilk defa bir siyasal yapı, TIP ile Kürt kimliğine saygı göstermeye başlamıştı. TIP'in Kürt illerinde yerel örgütleri açılmaya başlanacaktı. Ancak bu arada TIP içinde Doğu sorununun aslında bir geri kalmışlık sorunu olduğuna ilişkin görüşe karşı Kürt üyeler tartışma açmaya başladı. Kürt sorunu basit bir geri kalmışlık sorununa indirgenemezdi. Bu bir kimlik sorunu idi, 'etnik' bir sorundu...

Bu dönemde Kürt gençlerini bir araya getiren en önemli örgütsel yapılar hemşerilik temelinde kurulan öğrenci örgütleri ve yurtları idi. 60'lı yılların hızla siyasallaşan ortamında bu yapıların dalgalanıp dışında kalması düşünülemezdi. Onların bağ kurabileceği önceki kuşak ise, çoğu aynı zamanda TIP içinde yer alan 49'lar ve 23'ler idi.

Kürt gençleri 1965 sonrası oluşan Fikir Kulüpleri Federasyonu'nda, TIP gençlik kollarında diğer sosyalist gençlerle bir araya geldiler.

TIP içinde "Doğu Sorunu" tartışıldığı sırada, Diyarbakır Yüksek Tahsil Gençlik Demeği ve benzerleri, o dönem ortalığı birbirine katan, derhal yasaklanan bir bildiri yayınladılar, hem de demek mühürlü ve yöneticilerin imzaları ile: *Doğu Sorunu Bir Geri Kalmışlık Sorunu Değil, Etnik bir Sorundur, Ulusal bir Sorundur!*

Belki de FKF İstanbul Sekreterliği'nin işbirliği ile yayınlanan bu bildiriye Kürt gençlerinin 68'inin bir başlangıç manifestosu olarak kabul edebiliriz.

Ve 68'in ilk eylemliliği de FKF ile Kürt yerel öğrenci demeklerinin Ocak 1968'de İstanbul'un en büyük kapalı salonu olan Spor ve Sergi Sarayı'nda düzenledikleri *Doğu Gecesi* oldu. Bu önemli bir meydan okuma idi. İstanbul'da ilk defa Kürt müziği ve folkloru sergileniyordu. Faşistlerin kurşun sıkmasına, sahneye sis bombası atmasına karşın coşku bozulmadan dans ve müzik devam etti.

Solda bölünme ve kendi evini kurma zamanı...

1968 Haziranındaki öğrenci işgalleri sırasında, Kürt öğrenci yurtlarında kalan öğrenciler, üniversitenin savunulmasında aktif rol üstlendiler. Ne faşistler ne de polis

üniversiteye müdahale edebildi. FKF ile Kürt öğrenci dernekleri arasındaki ittifak üniversite işgallerinde de devam etti. Ve İşgal Komiteleri Konseyi'nin başkanlığına öğrenci delegeler 23'ler davasının en genç sanığı olan Kemal Bingöllü'yü seçtiler. Yardımcısı Kemalist eğilimli Bozkurt Nuhoglu, sözcü FKF'li Toygun Eraslan, savunma komitesi başkanı Deniz Gezmiş, onun yardımcısı ise Masis Kürkcügil'di. Müthiş birçok renklilik ve paylaşım!

O dönemde hemşerilik öğrenci siyasetinde etkili bir unsurdur. Örneğin Bozkurt Nuhoglu "solcu" olmasına karşın, faşist eğilimli İÜTB başkanı Ufuk Şehri ile dirsek temasına sahipti. Hatta Ufuk Şehri, İÜ işgali sırasında kaçınarak Merkez Bina'ya getirilecekti, eylemi bozmaması için "ikna" edilmek üzere. Ve pazarlık sırasında öfkelenen Nuhoglu, cam masayı yumruklayınca, bilekleri kesilecek ve hastaneye zor yetiştirilecekti. Bazen hemşerilik, sol ve sağ kavramlarının önüne geçebilecekti. FKF yönetimi ile Nuhoglu arasındaki bir tartışmadan sonra, ülkücü ve onun "solcu" Trabzonlu yandaşları birlikte FKF İstanbul Sekreterliği'ni basacaklardı!

1968'de Doğu Perinçek makyavelist bir taktikle FKF başkanlığını ele geçirdi. Ve bir emrivaki ile Devrimci Genç Birliği'ni, yani o zamanki cuntacı oluşumu desteklediğini açıkladı. Ama çoğunluğun oylan ile Perinçek düşürüldü. Yerine, Ankara'daki Kürt öğrenci liderlerinden Zülküf Şahin getirildi. MDD/Sosyalist Devrim ayrışması yanında TİP'te bir de 68 Çekoslovakya işgalinin yol açtığı Aybar/Aren bölünmesi yaşandı. TİP yönetimi de, yine yediemin olarak bir Kürt siyasetçiye Mehmet Ali Aslan'a bırakıldı. Kürt siyasetçileri bir anlamda bölünen Türkiye solunda bir çeşit arabulucu rolü üstlendiler. Kimse yanına alamasa bile Kürtleri karşısına da almak istemiyordu.

Türkiye solundaki bu bölünmeler, bir anlamda Kürt gençlerine kendi evlerini kurmanın zamanı geldiğine karar verdirdi. FKF ve TİP bölünmeler içinde her geçen gün biraz daha işlevsizleşirken, ayrı örgütlenme, Kürt aydınlarının da cesaretlendirmesi ile her gün biraz daha cazip geliyordu.

DDKO rüzgârı...

Öte yandan 1967 yılında TİP içinde yer alan ya da almayan Kürt aydınlarının katılımı, yerel TİP teşkilatlarının öncülüğü ile başlayan Doğu Mitingleri, Kürt gençlerine çalışma alanının sadece üniversiteler ve büyük kentler olamayacağına o zamanki deyişle Doğu illerinde de şubeler açılması gerektiğine akıllarının yatmasına neden oldu. 68 işgali ve 6. Filo Direnişi ise, insanların eylemlilik ve örgütlülük açısından iyice bilinçlenmesine neden olmuştu. Fabrikalar, köylü üreticiler, üniversite gençliğini kendisine çekiyordu. Kürt illeri ve gizemli dağları, Latin Amerika de-

neyimlerinin izlenmesi ile gittikçe daha büyük bir ilgi odağı oluyordu.

Devrimci Doğu Kültür Ocakları 1969 yılında böylesi bir ortamda oluştu. 1969 yılı baharında benim de içinde olduğum grup, ne Aybar'ı, ne Aren'i ne de MDD'yi desteklemeyerek FKF'den ayrılma ve Marksist kuram ve deneyimleri daha içselleştirme kararı aldı. Bu süreçte Beyazıt'daki TİP Eminönü ilçesinde de üslenmiştik, aynı zamanda orada sosyolojik bir araştırma demegimiz de vardı. Aynı binada DDKO'lu arkadaşların kat tutmasına yardımcı olduk. Seminerlerinin düzenlenmesine yardımcı oluyor, katılıyorduk.

Bu ayrışma sürecinde araştırmalar yanında, Doğu'ya gitme kararı da aldık, Kürt gerçekliği ile yüzleşmek, amaçlarımızdan biriydi. Ve 1969 yazını Zap vadisinde, Kürt köyleri için asma köprü yapmakla geçirdik. Katılanlar, genellikle MDD/Sosyalist Devrim tartışması içinde taraf olmayan ve Kürtlere daha açık olan öğrencilerdi. Bizim köprü yaptığımız sırada ilginç bir biçimde, Doğu Mitingleri'nin de sonuncusu düzenleniyordu.

Öte yandan aynı dönemde devrimci gençler, uluslararası bağlamda Filistin direnişi ile dayanışmaya girerken, bir yandan da Kürt gerçekliği ile gittikçe daha fazla yüzleşme durumunda kalıyorlardı...

1970 yılı baharında Kürt illerinde sosyolojik araştırma yaparken, bir yandan da o yıl başlayan Kürt köylerine yönelik komando baskılarının izini sürüyorduk. Daha sonra DDKO komando baskılarının yıkımını somut verilerle raporlaştırıp cumhurbaşkanlığı ve kamuoyuna sunacak, sorumluların cezalandırılmasını ve zararların tazmin edilmesini talep edecekti.

Ve Haziran ayında 68 öğrenci isyanının 70 işçi isyanı ile buluşmasına tanıklık ediyorduk.

Kürtlerin ise hızla yaygınlaşan legal DDKO'su yanında, illegal iki Türkiye KDP'si vardı artık. Ancak Türkiye solunda oluşan ve 1968 hareketinin uzantısı olan THKP-C, THKO ve TKP/ML-TIKKO gibi radikal yapılanmalar gibi, o günlerin yeni yapılaşan Kürt siyasal yapılanmaları da daha oluşum süreçlerinde, kurucu kadrolar bakımından TC'nin geleneksel imha politikası ile yüz yüze kalacaklardı. Batıdaki ve Asya'daki, Baader-Meinhoff, Kızıl Hücreler, Kızıl Ordu Fraksiyonu, Doğrudan Eylem, Kızıl Tugaylar, Kara Panterler gibi yapılanmaların imha edilmesi gibi.

68'den kalan kardeşlik...

Fakat 1968 isyanında güçlenen Türk (asimile olan grupları da kapsayan geniş anlamda) ve Kürt gençleri arasında başlayan "eylem kardeşliği" daha sonra güçlü bir gelenek olarak devam etti. Bunu da 1968'in önemli miraslarından biri olarak görmek lazım.

Deniz Gezmiş, 68 işgali meşalesini yakarken, birçok Kürt genci onun yanında kararlı bir duruş sergileyecekti. MDD çizgisindeki arkadaşları onu yalnız bırakırken, dağların hedef aldığı anda, en danıştığı dostlar Kürt arkadaşları olacaktı.

1971 direnişi başladığında sayfalarında buna destek veren tek legal dergi, benim de yazarlarından biri olduğum ANT olacaktı.

Sevgili Cihan Alptekin, İstanbul davasında savunmayı hazırlamayı bana emanet edebilecekti.

Bütün bunlar 68'in yarattığı "eylem kardeşliği"nin ürünü idi.

Deniz Gezmiş yakalandığında motosikleti ile yöneldiği hedef Kürt dağları idi.

THKO oluştuğunda DDKO'lu olan Ömer Ayna, Zerruk Ahmet gibi gençler ona destek vermekte tereddüt etmezken, daha sonra da Kürt özgürlük hareketinin meşalesi yandığında da Türkiye solundan birçok insan bu meşaleyi tutmakta tereddüt etmeyecekti.

1968'in en anlamlı mirası ise, 1968'in simgesi olan Deniz Gezmiş'in idam sehvasını tekmelerken, haykırdığı, YAŞAŞIN TÜRK VE KÜRT HALKININ KARDEŞLİĞİ şiarı idi.

68, KÜRDÜ DE TÜRKÜ DE DEĞİŞTİRMİŞ, ÖĞRETİMİŞTİR

YUSUF ARDAĞ

Toplumların tarihinde iz bırakan olay ve gelişmelerin, içinde oluştukları tarihsel dönemlerin olguları ve bunlar arasındaki bağıntılar üzerinden değerlendirilmeleri gerekir. Her dönemin toplumsal siyasal gelişmeleri o dönemin ulusal ve uluslararası koşulları içinde ve bu koşullarla belirlenen etkenler altında gerçekleşir, onların izlerini taşırlar. "68'in Kürdü ve Kürdün 68'i" üzerine söyleneceklerin, o dönemi; koşullarını ve bu koşullarda oluşmuş ideolojik, siyasal görüşleri veri alması kaçınılmazdır.

68 ve Kürt hareketi

Dünya ve Türkiye 68'i üzerine çok şey söylenip çok yazıldı. Hemen herkesin üzerinde anlaşıldığı bir özelliğinin Amerikan emperyalizmine karşı mücadele olduğu açıktır. Türkiye 68'i, öncesi dönemin gelişmeleri üzerinden olgunlaşmış ve uluslararası alanda; ABD'den Fransa başta olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine geniş bir "coğrafya"da başkaldırına dönüşen kitlesel hareketin etkisinde gelişmiş, ancak özgül koşullardan beslenen farklılıklara da sahip olmuştur. 68 hareketi ve ona damgasını vuran gençlik kuşağı ve işçi köylü kesimleri ABD işbirlikçisi sağ gerici hükümetlerin yönettikleri bir ülkenin insanları olarak Amerika'ya karşı büyük bir öfke içinde hareket et-

mişler; işçi grevlerinde, fabrika önlerinde, üretici köylü mitinglerinde yer almışlar, onları örgütlemeye çalışmışlar, bulundukları her yerde bir aydınlatma faaliyeti içinde olmuşlar -gerillacılıkla başlayan süreçte birlikte bu "birlikte-lik"te kopuşların yaşandığı bir başka gerçektir-, bu mücadelelerle anti-emperyalizmi birleştirmeye çalışmışlardır. Yeni sömürgecilik koşullarında tutulan Türkiye'de kurtuluş savaşının kazandığı başarının etkilerinin ilerici-devrimci ve sosyalist saflarda 'bir mücadele ve bağımsızlık referansı' olarak hâlâ itibar görüyor olması ise, anti-emperyalizmin daha geniş çevrelerde etkili olmasında rol oynamıştır.

68'e gelen yıllarda Kürt aydınları ve ilerici Kürt gençlik çevreleri açısından da, bu "referans"ın şu ya da bu ölçüde itibar görmeye devam etmesi, Kürtlere karşı ayrıcalıklı-aynımcı ve inkârcı politikaya duyulan nefrete rağmen, "birlikte mücadele" fikri ve eyleminde etkenlerden biri olabilmıştır. Kürt ilerici gençlik kuşağının 68'in ve sonrasında hareketi içinde aktif öğelerden biri oluşunda, Kürtlere karşı baskı ve inkâr politikalarına duyulan tepki dolaysız olarak rol oynamış; Kürt aydınları ve ilerici-mücadeleci gençler, Vietnam, Gine Bissao, Angola, Mozambik gibi ülkelerdeki mücadelelerden esinlenmişler, bir yandan Kürt

sorununu daha kapsamlı irdeleyip tartışmaya açmışlar, Türk ulusundan ve öteki milliyetlerden ilerici aydınlar ve gençlik kesimlerini de bu tutumlarıyla soruna daha fazla eğilmeye zorlamışlar, öte yandan önemli bir kesimi açısından Türk halkıyla birlikte mücadele ederek emperyalizmin (somutta ABD) yenilgiye uğratılmasıyla özgürlüklerin kazanılabileceği düşüncesine uygun bir eylem içinde olmuşlardır. Kürt aydınlarının TİP'te örgütlenmeleri ve militan Kürt gençliğinin önemli bir kesiminin bu partinin etkisinde ya da FKF, DEV-GENÇ-DÖB içinde örgütlenmelerinde, düşmanın ancak birlikte ve birleşik bir mücadeleyle yenilgiye uğratılabileceği; hakların kazanılması ve kullanılmasının öncelikle buradan geçtiği düşüncesi yönlendirici olmuştur. Kürt aydınları ve gençleri 68 hareketi içinde yoğun olarak yer almışlar, hareketin evriminde şu ya da bu biçimde etkide bulunmuşlar; bu süreçte ve bu hareket içinde kendileri de şu ya da bu düzeyde ve yönde etkilenecek yol almışlar, Kürt gerçeğinin daha net görülmesi ve tartışılmasında denebilir ki etkin öznelardan biri olmuşlardır.

Tam da bu arada, somut olarak Kürtlerin durumunun tartışılması sürecinde, Kürt başkaldırlarını "kara yobazın eylemi" olarak değerlendiren TKP gibi "Türk sosyalisti" parti/partilerle onların etkisi altındaki aydınların büyük çoğunluğu tarafından savunulan görüşlerin sorgulanması ve reddi için koşullar olgunlaşmış; Kürt aydını ve gençlerinin önemli bir bölümünü de etkileyen, Kürt sorunundan fazlaca söz edilmesini "bölücülük" olarak niteleyen anlayışın kuşkuyla karşılanması yönünde eğilimler güç kazanmıştır. Ancak, "Emperyalizme karşı mücadele" ve emperyalizmden bağımsızlık sorununun dönemin en hegemonik gündemi olması, Kürt sorununa yaklaşımların belirlenmesinde önemli bir rol oynamış, "Hele bir emperyalizmden kurtulalım..." anlayışının dayanağı olmuş, tetiklemiştir. ABD saldırganlığının dünyada yarattığı anti-emperyalist tepkiyle birlikte Siyonist haydutluğun Filistin halkına dayattığı işgal ve katliam, her bir ülkede ABD ve İsrail karşıtı mücadelelerin yükselmesinde rol oynar ve onu acil sorun halinde öne çıkarırken, Türkiye'de Kürt sorunu gibi temel önemde sosyal-politik bir problemin üzerinde düşünülmesini öteleyebilen bir etken olmuştur.

Bu durum, bir yandan ve bir ölçüde, anti-emperyalist mücadelenin zaferi adına öteki toplumsal sorunların bir kısmını "erteleyici" anlayışları beslerken, diğer yandan da -özellikle Vietnam ulusal kurtuluş savaşı- Kürt aydınları ve ilerici gençlerinin Kürt sorununu daha etkin şekilde gündemleştirmelerinde de referans olabilmektedir.

1967-68'lerde yükselişe geçen, 15-16 Haziran 1970 büyük işçi eylemiyle Türkiye'nin politik sosyal yaşamında olduğu kadar ilerici-devrimci hareketin evrimi ve şekillenmesi üzerinde de etkili olan işçi, üretici ve yoksul köylü ve

gençlik hareketi Türk ve Kürt gençleri ve aydınlarının birlikte hareketi için yığınsal-aynı merkeze doğru çeken bir rol oynamıştır. Bu koşullar ve hareketlilik içinde, Türk-Kürt ve öteki etnik kökenlerden emekçileri ve gençliğinin hep birlikte bir 68'i olmuş; ancak bir Kürt 68'i yaşanamamıştır. Bu bakımdan bir Kürt 68'inden söz edilememesi, ama 68'in Kürdünden söz edilmesi o günün sosyal-politik gerçeklerine uygun düşmektedir. 40 yıl sonra geriye bakarak "neden daha ileri ve doğru bir tutum alınamadı?" şeklinde sorulduğunda, göz önünde tutulması gereken ilk şey, Türkiye'de ve Türkiye Kürtlerinin yaşadıkları topraklarda işçi ve sosyalist hareketin yapısı ve düzeyi; deney birikimi ve tecrübesinin niteliği; kapitalist sömürden kurtuluş ile tüm emekçilerin kurtuluşu ve ulusların kaderlerini tayin sorunu arasındaki ilişkilerin yorumlanma biçiminin gerçekten Marksist-materyalist bir anlayışla kotarabilecek birikime ve onun "olanakları"na sahip olunup olunmadığıdır. Önemsenmesi gereken bir diğer olgu, kapitalist gelişmenin Kürt toprağındaki düzeyi ve bunun ulusal hareketin gelişiminde oynadığı roldür. Kürtlerin ulusal baskıya karşı mücadeleleri çeşitli başkaldırlar ve o başkaldırların şiddetle bastırılmasıyla tarihselleşmesine rağmen, 65-72 dönemi Kürt mücadelesinin kendini hareket ve sorun şeklinde gündeme taşımasında daha geri sayılabilecek bir durumun yaşandığı bir dönem olurken, devlet baskısı ve inkarcı politikanın başlıca etkenlerden biri olduğu bu nesnel ve somut durumda, Anadolu ve Mezopotamya topraklarında mayalanmaya başlayan demokratik-kurtuluşçu hareket 'Doğu Mitingleri'yle Kürt aydınlarının çeşitli çalışmalarını da gündeme getirmiş olmakla birlikte, henüz sonraki yıllarda olduğu şekli ve talepleriyle kendini dayatan bir hareket olma düzeyine ulaşamamıştır. Ne var ki çelişkilerin "su yüzüne vurması" kaçınılmazdı ve Kürtler "Kürtlüklerini" bilip-hissedip söyleyerek taleplerini seslendirdikçe, Türk gençleri ve aydınlarının bir kesimi de Kürt gerçeğini daha iyi öğreniyor, tartışıyordu. 68 süreci bu açıdan kucakladığı hemen tüm gençlik, işçi-aydın kesimlerinin öğrenme-tartışma ve nasıl yapılacağı üzerine daha net şeyler söylemeye çalışma olanağı yaratmıştı. 68'in Kürtler açısından da bu durumun çeşitli özgünlükleriyle aşılmasında rol oynadığı ve DDKO'nun kurulması ve sonrasındaki politik hareketlenme ve çeşitli grupların doğması şeklinde yaşanan gelişmeleri etkileyerek ilerletici işlev gördüğü söylenebilir.

Değiştirip geliştiren bir hareket

68 hareketi ve süreci Kürt sorunu açısından da, özellikle Kürtlerin taleplerinin ne olduğunun bilindiği-farkında bulunduğu kadanyla Kürt kökenli genç ve aydınlar tarafından hareketin gündemine taşınmasıyla Türk devrimcileri

ve "sosyalistleri"nin sorunu daha iyi öğrenme ve anlamak için gündemlerine almaları için daha uygun bir ortam yaratmıştır. Sonraları daha da geliştirilen ve netleştirilen tutumla Kürt ve Türk halklarının kardeşliği ve bağımsızlığı sorunu; Kürtlerin kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme hakları sorunu ülkenin ve devrimin temel önemde bir siyasal demokrasi sorunu olarak daha geniş çevrelerde kabul görmeye başlamasının tohumları bu hareketin artçı dalgaları içinde meyve vermiştir. Şovenist etkilenmeler aşıldığı oranda hem Kürtler içinde hem de genel olarak Türkiye işçi-emekçi ve gençlik hareketinin ileri kesimleri içinde Kürt sorunu, Kürtlerin kaderlerini kendi iradeleriyle belirleme hakkı sorunu olarak kabul görmeye başlamıştır. Mücadeleden, eşitlikten, kurtuluştan, devrimden, sosyalizmden söz edenlerin bir biçimde Kürtlerden söz etmelerini zorunlu kılan somut bir gerçek ve sorun kendini dayatıp durmuş; bu durum gerek TİP içinde gerekse DEV GENÇ ve öteki gençlik örgütleri içinde 'Doğu sorunu'na ilgiyi artırmış, tartışmalara yol açmış, sorun giderek çeşitli bildiri ve dergi yazılarının örtük ya da biraz daha açık şekilde konuları arasına girmiştir. Doğu Mitingleri ve DDKO'nun örgütlenmesi, TİP içindeki tartışmalar (özellikle Malatya Kongresi'nde Kürt sorunu üzerine daha kapsamlı ve sonuçları bakımından da etkili bir tartışmanın yaşanması), sorunun daha ciddi biçimde genel olarak ilerici hareketin platformuna girmesini hızlandırmıştır. Kürt kökenli öğrenci gençlerin, TİP'in etrafında, DEV GENÇ'te ve DÖB'de diğer gençlerle bir araya gelmeleri, Kürt sorunu tartışmalarının sadece Kürtler içinde kalmayıp daha geniş saflarda gündeme gelmesini etkilemiş, TİP içindeki Kürt aydınlarının Kürtlerin tabi tutuldukları ayrımcılıktan söz ederek buna karşı bir politika geliştirilmesini istemelerine rağmen, parlamentarist ve tümüyle yasal sınırlara bağlanan tutumlarına tepkiyi de içermek üzere militan-mücadeleci Kürt gençlerinin bir kesimi Deniz Gezmiş ve Hüseyin İnan'ın başını çektiği THKO saflarında yer almışlardır. Denizler'in Filistin dönüşü Diyarbakır'da tutuklanmaları ve bu sırada Kürt aydınları ve gençleriyle samimi ilişki ve dostlukları ve Deniz'in İstanbul'daki tartışmalarda Kürt sorunu üzerine daha ileri konuşma ve pratik tutumu Kürt gençleri arasında THKO'ya ilgiyi artıran bir rol oynamıştır. Ömer Ayna, Avni Gököğlu, Ahmet Niyazi Yıldızhan, Fevzi Aslansoy, M.A. Canpolat gibi Kürt gençlerinin THKO'da oluşları, Hüseyin İnan'ın Zaza-Kürt kimliği, bir sürecin birbiriyle ilişkili gelişmeleri arasında değerlendirilecek olgu ve olaylardır. DDKO'lu Kürt gençlerinin en militan ve mücadeleci olanları DEV GENÇ'li, TİP'li ya da MDD'ci-DÖB'li 68 kuşağının da militanları arasında olmuşlardır.

Bütün bu mücadele içindeki arayışlar, bir yandan sorunun tartışılmasının boyutlarını 'Ulusların Kendi Kaderle-

rini Tayin Hakkı'na (UKKTH) kadar genişletmiş, diğer yandan sorunu hâlâ "Doğu sorunu" olarak geçiştiren TİP'ten kopuşları hızlandırmış ve Kemalist gelenekten etkilenmeyle karışık "temkinli olma" ya da daha belirgin ve net olmaya çalışma ve sorunu Kürtlerin hakları düzeyinde, ama samimi ve kararlı olarak ele alma tutumuna bağlı bir saflaşmanın yeniden yaşanmasına yol açmıştır.

Aynı süreçte, özellikle de Irak KDP bağlantılı ve sosyal köken açısından da ağırlıklı olarak Kürt üst tabakalara mensup bazı aydın-yazarların benimsedikleri ve ABD'ye çok da mesafeli davranmayan bir başka anlayıştan da söz edilmelidir. Kürt hareketinin sonraki gelişmesinde, hareketin yoksul-emekçi köy ve kent kökenli tabanının genişlemesine bağlı politik tutumun belirginleşmesi ve etkin hale gelmesinin yanı sıra bu 'üst tabaka' damarı sürdüren politik tutum da önemli bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Böylece 68 hareketi Kürtler bakımından da hem ayrıştırıcı hem geliştirici bir rol oynamıştır. Kürt hareketinde 68'le birlikte anti-emperyalist eğilim güç kazanmış, Amerikancı beklenti darbe yemişi; halkların-ulusların varlığı-kardeşliği ve bağımsızlığı fikri kabul görmeye ve güç kazanmaya başlamıştır.

'Doğu sorunu'ndan 'kaderini tayin hakkı'na...

68 hareketinin Kürt sorunu yönüyle başlıca zaafının bağlandığı önemli etkenlerden biri, Türk ya da Kürt olsun hareket içinde yer alanların soruna ilişkin bilgilerinin sınırlı oluşu, TKP-Ş.Hüsnü geleneğinden kopmayı başaramaması, ulusal sorun ile işçi hareketi arasında bağ kurmada başarısız kalmalarıydı. Üzerinde hareket edecekleri devrimci bir hattın yokluğu ya da sorunlu oluşu, handikaplardan biriydi. Bir öteki, Kürt gerçeğini de daha net olarak ortaya koymada yardımcı olabilecek Kürt tarihinin, Kürtlerin mücadelelerinin yeterince bilinmiyor oluşuydu.

68 hareketinin geneli açısından bakıldığında, "sosyalizm milliyetçilikle bağdaşmaz" olduğu; Kürt sorununu da sosyalizmin çözeceği; öyleyse öncelikle devrim ve sosyalizmin zaferi için mücadele etmek gerektiği anlayışının hâkim olduğu doğrudur. Bu anlayış, Kürt aydınlarının büyük kesimi ve Kürt gençlerinin önemli bir kesimi için de doğru kabul edilmiş, savunulmuştur. Bunda, sorunun Marksist-Leninist anlayışa uygun ele alınışındaki sınırlılıklar, bilgi ve tecrübe eksikliği, yararlanılacak deneyimlerin yok deneye kadar zayıflığı vs gibi, emperyalist-faşist saldırı ve tehditlere karşı mücadelenin birlikte oluşu dayatması da etkili olmuştur. Ancak daha temel ve belirleyici etkenlerin olduğu da bir gerçektir. Sorun sadece iradi seçimler, davranışlar, bilgi düzeyi sorunu değildir. Kürt sorununu sınıf sorununa bağlama çabaları kuşku yok ki kendi başına alındığında ne gerici ne şoven ne de yanlıştı. Ama bu bağlamanın niteliği ve biçimi; ulusal sorunun çözümü ile işçi

hareketinin bağı, daha doğrusu işçi sınıfının ezen-ezilen ulus sorunlarının yaşandığı yerde, ulusun haklarını onun kaderini kendisinin belirlemesi hakkı olarak alması ve bunu da kayıt-kosula bağlamadan, ulusun isteği yönünde çözülmesini istemesinin tek doğru ve devrimci yaklaşım olacağı görüşünün net olmayışı önemsenmesi gereken bir sorundu. Diğer yandan Kürtler ne sınıfsız-aynımsız bir kitlediler ne de tek sorunları ulusal baskı ve ayrımcılığa uğramaları, ulusal varlıklarının kabul edilmemesi-ulusal haklarının tanınmamasıydı. Bugün çok daha belirginleşmiş olarak ama o gün içinde geçerliliği olan sosyal-iktisadi sorunlarının varlığı, bu sorunlar için mücadelede tüm milliyetlerden öteki işçi ve emekçilerle birleşmelerini zaruri/zorunlu/gerekli kılıyordu. Bunun gereği, Kürt emekçilerinin ezilen bir sınıf ve kesimin mensupları olarak taleplerine sahip çıkmalarıydı. Sınıfsal sömürü ve baskıya karşı mücadele ve ulusal kaderini tayin hakkı için mücadele arasında kurulacak bağ ile hareketin burjuvazi ve büyük toprak sahipleriyle aşiret şeflerinin çıkarları yönünde değil de halkın söz sahibi olacağı bir şekilde gelişmesi için işçi ve emekçilerin ileri kesimleri öncülüğü üstleneceklerdi. Gerekli olan buydu ama, hem Kürt hareketinin iktisadi-sosyal ve politik gelişme düzeyi tarafından belirlenen ye-

tersizlikleri hem de genel olarak "sosyalist hareket" ve 68 gençlik hareketinin malû olduğu zaafırlar nedeniyle sorunun bu boyutta görülmesi mümkün olmamıştı. Bu durum bugün hem sosyal-iktisadi olgular ve gelişme düzeyi açısından hem de soruna yaklaşımın devrimci netliği yönünden daha farklı, ileri bir noktada olduğu biliniyor. Bunda, tüm öteki etkenlerin yanı sıra 68 hareketinin tarihi tecrübe bazında bıraktığı mirasın da payı vardır. Buradan ileriye gidecekler 68 süreci ve hareketinin "hakkı"nı bu bakımdan da vermek durumundadırlar.

68 süreci Kürdü de Türkü de değiştirmiş ve onlara öğretmiştir. Deniz Gezmiş'in darağacı altında ve mektubundaki "son sözleri" bunu gösterir tarihsel önemde bir belge olmanın ötesinde, hareketin geçirdiği evrimi ve devrimci-sosyalist tutum ile milliyetçi-şoven tutum arasındaki ayrışmanın netliğini göstermesi bakımından da belirleyici öneme sahiptir.

Bugünkü Kürt hareketinin üzerinde şekillenip geliştiği sosyal politik hareket ve koşulların da 68 hareketinden kopanlamayacağı söylenebilir. Bugün "68 bir nostaljiden ibarettir" şeklinde ahkâm kesenlerin unuttukları, unutturmayla çalıştıkları gerçeklerden biri de budur.

DÜZELTME

Dosyamızın geçen sayıdaki 'forum' bölümünde bant çözümünden kaynaklanan bazı hatalar olmuştur:

32. sayfada adı geçen Fevzi Dalli, Fevzi Dağlı; 33. sayfada adı geçen Mehmet Can, Mehmet Cantekin; 41. sayfada adı geçen Fevzi Akkoyunlu ise Örfi Akkoyunlu olacaktır.

Helbesta me ya klasîk û wêjeya dîwanê

BERKEN BEREH

Em kesên bi ziman û helbesta kurdî re têkildar in û didin û distînin armanca me ew e ku berhemine hêja biafirînin. Bi vê mebestê jî, heta ji me tê em hewl didin helbesta berî me hatiye nivisandin -helbesta klasîk- nas bikin û derfet û deliveyên ji bo me ava kirine bi dest bixin û li ser vê gencîneyê bikaribin helbesteke gewre çêbikin. Bi vê armançê gelek nixandî, lêkolîn û vekolîn hatine kirin. Min divê bi vê kurtegotarê helbesta me ya klasîk û ya "wêjeya dîwanê" bidime beranberî hev û tiştine wan ê hevpar û cudahiyan wan dest nîşan bikim.

Helbesta me ya klasîk ku em wekî qonaxekê bi nav dikin ji sedsala 10'an heta salên 1900'i dewam kir. Kesên bi vê cure afirîneriyê re rabûn û rûniştin bê guman kesên li qesr û medreseyan rûdiniştin an jî rewşenbîrên li wê derdorê bûn. Jêderkên vê qonaxê her ku di hundirê xwe de ritûelên çanda misilmaniyê, pirtûkên pîroz û helbesta ereb û farisan bixuye jî, bêhtirîn em şopên destan, çirçîrokên resen ên kurdan dibînin. Her wiha tesewîf jî têra xwe bandor li vê qonaxê kiriye. Bêhtirîn jî felsefeya Eflatûn reng û dirûvê xwe daye yê. Bi gor vê felsefeyê; hemû heyber berî dakevin ser rûyê gerdûnê li wê kosmosa Xweda lê rûniştiye. Ji vê re jî digotin wahdet-il wucûd (yekîtiya heyberan) e. Bi gor vê jî ev dinya kosmosa pîraliyê ye û ji ber hindê jî hemû heyber êş û azarê dikêşin û dixwazin vegerin Wahdetê (ango Xwedê). Armanca vê qonaxê jî destnîşankirina mijarine resen û afrineriyeke resen, bêhtir bi vegotîneke cuda, bi honandîneke hunerane û mecazan îdealîzekirina "îşq"ê ye. Ji ber van sedeman helbesta me ya klasîk şeweparêz e. Beyît, çarîn, xezel û ristên bi kêşeyî ne. Ev hemû taybetî bi dinê îslamê re ketine jiyana kurdan. Helbesta klasîk hem bi raman û feraset û hem jî bi bikaranîna helbestê ne dûrî jiyana kurdewarî ya kevna-re ye. Her çî qas bi gor wêjeya me ya devkî wargehê wê teng û hez kir û dildarên wê bi sinor be jî, di hundirê xwe de xwedî kubariyekê ye. Ji hêla zimên ve derfet û deliveyîne nû bi dest xistiye û bi sedan salan aso û bergeha ronakbiriya kurdan, estetîka wan destnîşan kiriye. Ji bo vê jî hêjaye ku em vê qonaxê bi van taybetiyên wê binirxînin û bigihîjin encameke sûdewar.

Her çiqas bi gelemperî rewş û poetîka helbesta kurdî bi vî awayî bi xuye jî, tu carî em nikarin wê û helbesta cîranên xwe têxin heman çelteyî. Lew re helbesta klasîk a tirkî ku jê re Wêjeya Dîwanê dihête gotin ji bîlî şewaz û teşeyê bi temamî dûrî helbesta me ya klasîk

e. Di "wêjeya dîwanê" ya osmaniyan -ku tirk xwedîtîyê lê dikin- de berê her tiştî zimên ne zimanê netew û gelekî ye. Zimanek ji kurmançî, farisî, erebî û tirkî pêk hatiye. Ji hêla mijar û honandina wê ve jî balkêş e. Edebiyatek klîşe ye, razber e, ji wateyê bêhtir, dirûv û teşe li pêş e. Hizr û raman di bin hunera gotinê de fetisiye û wînda bû ye. Hema îro tirk bi xwe jî "vê qonaxê" rexne dikin û dibêjin ku ev qonax "ji listokên hunera gotinê" pêk hatiye. Mijar bi şibandînen sext, istiare û telmîha hatiya honandin ku îro jî kes ji wan fêr nake. Ji ber van sedeman ev konax bi her awayî her raserî gel maye û nekariye û nexwestîye çareserîyekê jî pîrsigirêkên gel re bibîne an destnîşan bike.

Dema em li xewn û xeyal û evîndarên vê qonaxê dinîhêrin; destên hesinî, dilên ji behrê, kesên lingê xwe avêtine ser rûyê Zuhale, xencera xwe di singê Merihê de çikandine, çerxa felekê serûbino kirine, bi her girîyê dinya xenîqiye bi xwîn-tofanê, Aşiq jî; navtenga wan ji mûyê ziraftir, bejna wan ji serviyê dirêjtir, mijangşûr, çavxezal, por-mar in. Vêca mirov dibêje qey di almeeke ku dêw lê dijîn diji.

Bi van tespîtan jî em têdigihên ku di wêjeya vê qonaxê de wate ji bo hunerê hatiye qurbankirin. Ev xewn û xeyal gihîştîye wê astê ku êdî wate ji holê bi tevayî rabûye. Li hêla din ev qonax em dikarin bibêjin ku dûrî heyatê, hêmanenas, tenê pala xwe daye dengê (awaz, ritma) halbûkî îro em baş dizanin ku deng û wate wekî goşt û neynûkê bi hev ve ne û divê ji hev neyên cuda kirin. Ger em bala xwe bidine wateyê jî, hema bibêje di hemûyan de ev hawar tê bihistin; "ey saki! ka qedehek şerab bide min da ez bicehimim, lewre felekê (yarê) jî bili êşa û azarê tu xweşî neda min"

Min ji canê xwe daye stû, ma yar nabêje bes

Felek şawitîn ji ahê min hilnehat spêda mirazê min.

Wekî li jor jî hate diyar kirin ku helbesta me ya klasîk li kêleka Wêjeya Dîwanê xwedî reng û dirûveke resen û xweser e. Wêjeya Dîwanê emrê xwe temam kiriye û di nav refikên diroka helbestê de razaye, lê berevajî, helbesta me ya klasîk hê jî wekî zindiyekê bi wêjeya me re dide û distîne û gelek caran bi hêz û spehîtiya xwe bandorê li helbestvanên me dike. Vêca divê helbestvanên me yên ku helbesta me ya klasîk wekî tiştine ji rêzê dihesibînin û heta wê înkâr dikin bala xwe baş bidine vê qonaxê û helbesta xwe li ser wê kelepûrê ava bikin. Pêşiyên me beredayî ne gotine "her giya li ser koka xwe şîn tê". ☀

Konferansa Hîndekarî û Perwerdehiya Kurdî gaveke girîng bû

SAMÎ TAN

Di navbera 4-6'ê tîrmehê de li Amedê, li salona konferansê ya Şaredariya Baglariya Amedê, Teyger Ziman û Perwerdehiya Kurdî konferansêk bi navê "Konferansa Hîndekarî û Perwerdehiya Kurdî" li dar xist. Di konferansê de cara yekem aktivîstên TZPKurdi yên ku li herêmên cur bi cur dersên hînkirina kurdî didin hatin ba hev. Di vê nivîsê de min dil heye, xwendevanên kovara Tîrojê ji naveroka vê konferansê agahdar bikim. Bi alîkariya belgeyên ku piştî konferansê hatine amadekirin, rewşa xebatên hîndekariyê yên TZPKurdi nîşanî we bidim. Li gorî rapora Komîsyona Perwerdehiyê ya TZPKurdi di nava salekê de li dora hezar kesî beşdarî kursên hîndekariya kurdî yên TZPKurdi bûne. Dema ku mirov rewşa kurdan bide ber çavên xwe ew hejmareke ne hindik e, lê dema mirov pêdiviyên civaka kurd û politikayên asimilasyonê yên ku li ser gelê kurd tene meşandin bîne bira xwe, ev hejmar ne tiştek e. Jixwe nirxandina beşdarên konferansê ji bi vî rengî bû: *"Heta niha gelek xebatên birûmet hatine kirin. Lê belê ev xebat têrê nakin, ji ber vê yekê divê xebatên hîndekarî û perwerdehiyê hin bêtir bîn xurtkirin û bi awayekî bi rêk û pêk û li gorî pergalekê bêne meşandin."*

Wekî sedema lidarxistina konferansê ji di axaftina vekirinê ya konferansê de ev tişt hatin gotin: *"Ev konferans nîşan dide ku tevgera me ya ziman û perwerdehiyê wekî platformeke demokratîk di warê têkoşîna parastin û pêşvebirina zimanê kurdî de edî gihîştîye ast û qonaxeke nû. Her wiha xebatên me yên hînkirina zimanê kurdî ji gihîştîne wê radeyê ku em karibin hinek gavên mezintir di warê perwerdehiyê de bavêjin; rêxistina xwe tekûz û xebatên xwe birêkûpêk bikin."*

Di destpêka konferansê de Şaredarê Bajarê Mezin ê Amedê Osman Baydemîr ji axaftinek kir. Baydemîr xwest ku ev xebat bi awayekî girseyî bêne meşandin û kurd li mala xwe zimanê tirkî qedexe bikin.

Piştî axaftinên destpêkê konferansê dest pê kir. Di konferansê de roja pêşîn li ser mijarên cur bi cur ên pêşkêşê (prensantasyon) hatin pêşkêşkirin. Kesên ku pêşkêşê amadekirin û mijara wan bi vî rengî bû:

1- Di perwerdehiya kurdî de mînak Swêdê (Heyder Diljen), 2- Rewş û taybetiyên zimanê kurdî (Samî

Tan), 3- Rê û rêbazên hînkirina zimên (Sadik Varli), 4- Zarok çawa hîni zimên dibin (Ronahî Onen), 5- Amadekirina materyalên hîndekariyê (Şerif Derince), 6- Derûniya hînbûnê (Adar Jiyan), 7- Mufredat û planên dersê (Mevlüt Aykoç)

Roja duyemîn ji beşdarên tecrûbeyên xwe yên di warê hîndekariya kurdî de, pîrsgirêkên ku tûşî wan dibin vegotin û li ser mijarê nirxandin kirin. Di roja sêyem a konferansê de raporên komên xebatê hatin nirxandin û pejirandin. Der barê mijarên têkildarî komên xebatan de ev biryar hatin girtin:

Koma Stratejiya Hînkirina Kurdî

Di xebatên hîndekarî û perwerdehiyê de xala herî pêşîn diyarkirina armanc û hedefan e. Wekî TZPKurdi em armanc û hedefa xebatên xwe yên hîndekarî û perwerdehiyê wiha rave dikin:

Ji bo parastin û pêşvebirina zimanê kurdî, ji bo hişyarkirina hest û giyana neteweyî û ji bo ku rê li ber piştaftin û xwepiştiaftinê bê girtin, em ê vî zimanî hîni hemû beşên civaka kurd û dostên gelê kurd bikin. Di hînkirinê de xwestin bingeheke, lê ji bo ku daxwaz pêk were ji xebatên hişmendî û hişyarkirinê pêwîst in.

Li gorî baweriya me ji bo ku mirov ji tiştekî hez bike, divê mirov wî tiştî nas bike. Di xebatên me yên hîndekariyê de rêgeza bingeheke ev e. Ligel vî tiştî, xebatên me yên perwerdehiyê û hîndekariyê divê têkoşîna me ya parastin û pêşvebirina kurdî xurt bikin. Her wiha divê di xebatên perwerdehiyê de jin û zarok cihêkî taybet bigirin. Ji ber ku zarok pêşeroj in, dayik ji dibistana herî sereke û pêşîn e.

Piştî ku armanc û hedef diyar bûn, îcar divê em rê û rêbazên hînkirinê diyar bikin. Yanî em ê vî zimanî çawa hîni bikin? Em ê li gorî rê û rêbazên li cihanê û encamên ku me ji rewş û tecrûbeyên xwe derxistine, hîni bikin. Dê armanca me ev yek be ku em hêz û daxwaza mirovan a hînbûnê derxin holê, ji kesên ku dixwazin kurdî hîni bibin re bibin rênîşandêr.

Di xebatan de tiştekî pêwîst ji diyarkirina asta kategorîyan e. Ast û kategorîzekirina me ji dê li gorî rewş û pêdiviya ziman û civaka me be. Îro beşeke mezin a civaka kurdî bi zimanê xwe nizane yan ji pir kêma

dizane. Lewre ji divê em zimanê kurdî ji nû ve wekî zimanê duymîn hînî wan bikin. Her wiha hinek kes ji neteweyên din ji bi sedemên cur bi cur dixwazin zimanê kurdî hîn bibin. Ev yek ji bo bilindkirina statuya zimanê kurdî, zêdekirina prestîja zimanê kurdî û xurtkirina hestên birayane di navbera gelan de girîng e, lewre divê em ziman hînî wan ji bikin.

Beşeke mezin a civaka kurd ji bi tenê bi zimanê axaftinê dizane, lê bi zimanê nivîskî nizanê. Divê em hem xwendin û nivîsandina kurdî hem ji zimanê nivîskî hînî wan bikin.

Di xebatên hindekariyê de kategoriya herî girîng zarok in. Divê em zimanê kurdî hînî zarokan bikin. Ev hînkirin ji divê li gorî rêz û rêgezên taybet pêk were.

Di vê xebata me de xaleke girîng ji gihandina perwerdekarên e, divê serê pêşîn rêz û rêçikên wê yekê, taybetiyên perwerdekarên bêne destnîşankirin. Perwerdehiya mamosteyan divê di du astan de pêk were.

Di warê zimên de

Mamoste divê rêz û rêçikên zimanê kurdî baş hîn bibin û karibe baş hîn bike. Her wiha divê haya wan ji wêje û dîroka kurdî û kurdan ji hebe. Ji bilî vê ji divê mamoste karibin di nav wanyan de hişmendî parastin û pêşvebirina kurdî ji bidin şagirtên xwe.

Di warê pişeyî de

Mamoste divê rê û rêbazên fêrkirinê nas bike, hewl bide ku bide xwediyê têgihiştin û formasyoneke pedagojîk. Berpirsiya Komîsyona gihandina mamosteyan heye ku mamosteyan di vî warî perwerde bike.

Di xebatên perwerdehiyê de xaleke girîng ji mijara zaravayan e. Tevgera me her wekî çawa hiyerarşiya di navbera zimanan de red dike, hiyerarşiya di navbera zaravayan de ji qebûl nake. Mamosteyên xwe di warê hînbûna zaravayên kurdî de han dide û ji bo hînbûna wan piştgirî û alîkariyê dike.

Ji rêz û rêçikên bingehîn koma xebatê di warê xwe de ev biryar girtin:

Em ê ziman ji bo çi hînî kê bikin?

1.1. Ji bo gelê me, çanda me, nasnameya me û ji bo ku rê li ber asimilasyonê bê girtin em ê hîn bikin.

1.2. Li dijî asimilasyon û otoasimilasyonê hedefa me hemû kurd in.

1.3. Divê zimanê kurdî li ser hemû kurdan bê ferz kirin.

1.4. Ewilî zarok bîn hînkirin. Divê xebat %80 li ser zarokan bîn kirin.

1.5. Karê me hindekariyê ye. Divê ji bo têkiliyên di navbera kurdan de sererast bibin, em zimanê kurdî hîn bikin.

1.6. Bi taybetî divê xebat li ser zarokên keç bîn kirin.

1.7. Bi taybetî mirovên pêşeng bîn hînkirin.

1.8. Ji bo zarokan rewşa kurdî cuda ye. Divê em mirovên xwe yên mezin pêşî perwerde bikin ku di mala xwe de digel zarokên xwe re bi kurdî biaxivin.

1.9. Kî bixwaze divê em hînî wan bikin.

1.10. Ji bo mayîndebûna ziman cihê herî girîng ê dayik û pê re ji yê zarokan e. Divê berî her tiştî em bi wan dest pê bikin.

1.11. Heta ku ji me tê em bi malbatan re têkiliyan daynin û wan bi hev re perwerde bikin.

1.12. Ji bo fikr û raman di mêjî de bê werger (resen) bê ifadekirin, ji bo hişmendiyeke li ser dîrok, erdnîgarî, çand û hwd bê afirandin û ji bo hezkirina

zimanê kurdî em ê vî gelî perwerde bikin.

1.16. Ji bo xurtkirina têkiliyên civakî.

Em ê ziman çawa hîn bikin?

- 2.1. Li gorî cudabûna herêman.
- 2.2. Di wanyan de pir minak.
- 2.3. Bi alikariya materyalên biserketî.
- 2.4. Ji wêje, helbest, stran, dirok, drama û hwd sûd bê wergirtin.
- 2.7. Divê ku kurs domdar û birêkûpêk bên dayîn.
- 2.8. Bi taybetî malên perwerdehiyê li taxan bên avakirin.
- 2.9. Bi riya teknolojiyê (înternet, cd û hwd.)

Zarok çawa hîn dibin:

- a) motivasyoneke xurt
 - b) dîtî û çavdêrîkirin
 - c) guhdarîkirin û dubarekirin,
 - ç) zarêkirin (teqlît)
 - d) çalakîyên fizîkî yên pîrcure (wekî listîk, stran û hwd)
 - e) amûrên rengîn (wekî wêne)
 - ê) naverokên têkildarî jiyana wan
 - f) ceribandî/ezmûn
 - g) beşdariyeke xurt
 - h) bixwebawerî
 - i) di atmosfereke ewledar de.
- hîn dibin.

Kurdî divê di çend astan de bê fêrkirin?

Li gorî rewşa civaka me ya niha em ê kurdî di van ast û kategoriyan de hîn bikin:

Kesên ku bi kurdî qet nizanin çi kurdî ji kesên ji neteweyên din.

Kesên ku bi zimanê axaftinê dizanin, lê bi zimanê nivîskî nizanin.

Kesên ku gihîştine asteke ku dikarin û dixwazin mamostetiyê bikin.

Zarokên ku bi kurdî nizanin û yên ku pê dizanin.

Hindekariya ji bo komên taybet

4. Gihandina mamosteyan

4.1. Divê her mamoste hewl bidin ku herî hindik bi du zaravayan bizanibin.

4.2. Divê mamoste çand û hunera xwe baş binase.

4.3. Divê hemû mamoste di perwerdehiya navxweyî re derbas bibin.

Li gorî xalên jorîn divê mamoste li gorî pedagojî, psikolojiya mirov û perwerdehiyê û li gorî beşan bête gihandin.

Waneyên mîna rêzimana kurdî (kurmancî, dimîlî, soranî û hwd.) diroka kurd û Kurdistanê, wêje, metodên hindekariyê û hwd esas bin.

Koma xebatê ya mufredat,

plan û materyalên dersê

Koma Xebatê Mufredat, Plan û Materyalên Dersê mijarên mufredat, plan û materyalên dersê bi berfêrehî nîqaş kirin. Di nîqaşan de ramana hevpar ev e ku divê plan, bername û materyalên me li ser bingeha analîzkirina rewş û taybetiyên ziman û xebatên me bête amadekirin. Piştî nîqaş û nirxandinan ev encam derketin holê.

Mufredat

Amadekirina mufredatê karê pisporiyê ye. Ev kar divê ji aliyê akademisyenan ve bê kirin.

Di amadekirina mufredatê de pêwîst e ji mufredatên bi zimanên din sûd bê wergirtin.

Divê mufredat li gorî çand û wêjeya gelê me di demeke kin de bê amadekirin.

Divê mufredata me li gorî rewş û pêwîstiyên xebatên me yên perwerdehî û hindekariyê bin.

Divê ji bo amadekirina mufredatê komîsyoneke demdemî bê amadekirin.

Materyal

Divê ji bo mamosteyan destpirtûkek bê amadekirin. (Pirtûka rêber a mamosteyan)

Di pêvajoya amadekirin û çapkirinê de bi kesên wekî nivîskar û pisporên medyayê: edîtor, wênesaz û hwd. re têkili bête danîn, kar tevî wan bê meşandin.

Divê amadekirina pirtûkan bi awayekî profesyonel were kirin.

Divê pirtûkên çavkanî; yên dirok, matematîk, kîmya, erdnîgarî, fizîkê û hwd. bête amadekirin.

Li gorî her ast û polê divê pirtûkên perwerdehî û hindekariyê bête amadekirin.

Divê CD û pelên xebatê bête amadekirin.

Divê pirtûkên dersê yên alîkar bête amadekirin.

Divê ji bo komîsyona perwerdehiyê û ji bo zarokan di malpera TZPKurdî de beşên taybet bête vekirin.

Avakirina pirtûkxaneyê dijîtal divê wekî hedef were girtin.

Divê her kes di warekî de xwe bigihîne û hewl bide ku bibe pispor.

Komîsyona materyal amadekirinê divê bê avakirin.

Plan

Hemû plan ji nû ve bête lêkolînkirin û kêmasî bête temamkirin an ji planên nû bête amadekirin. Divê ji bo astan û pêdiviyên planên bi vî rengî bête amadekirin.

Plana asta yekemîn (Kesên ku bi kurdî nizanin)
Plana asta duyemîn (Hînbûna xwendin û nivîsan-
dina kurdî û zimanê nivîskî)

Plana perwerdehiya zarokan

Plana gihandina mamosteyan

Planên taybet ji bo hînkirina zimanê pîşeyî

Divê plan li gorî pêdiviyên bîrê amadekirin.

Plan divê li gorî rê û rêbazên nûjen bîrê amade-
kirin.

Divê plan li gorî bîrname û mufredatan bîrê
amadekirin.

Divê li hemû cihan heman plan bîrê bikaranîn.

Divê plan di nav pirtûkan de werin bicihkirin.

* Divê di amadekirina planan de ji tecrubeyan sûd
were girtin.

Di bikaranîna planan de divê mamoste xwe-
riyên herêmi û rewşê li ber çavan bigirin, planê li
rewş û mercên xwe binin.

Di dawîya konferansê de ji encamnameyek
pêşkêşî raya giştî hate kirin. Di
encamnameyê de van biryaran
cih girt:

Heta niha gelek xebatên bi-
rûmet hatine kirin. Lê belê ev
xebat têrê nakin, ji ber vê yekê
divê xebatên hîndekariyê û per-
werdehiyê hîn bêtir bîrê xurtki-
rin û bi awayekî bi rêk û pêk û li
gorî pergalekê bîrê meşandin.
Asîmilasyon sûcekî li dijî miro-
vahiyê ye û mafê perwerdehiya
bi zimanê zikmakî mafekî herî demokratîk û xwezahî
ye. Têkoşîna ji bo vê mafî ji têkoşîneke demokratîk û
rewa ye. Lewre delegasyona konferansê bang li dew-
letê dike ku dest ji politikayên asîmilasyonê berde û
bang li gelê kurd dike ku têkoşîna xwe ya ji bo mafê
zimanê zikmakî gur û geş bike.

Di xebatên xwe yên hîndekariyê de divê strateji-
yeke me hebe û di xebatên xwe de em giraniyê bidin
jin û zarokan. Pêwîst e em xebatên xwe yên perwerde-
hiyê kategorîze bikin, ji bo her kategorî û astê polên
cuda vekin. Di dema hînkirinê de rewşa herêman û
rewşa devok û zaravayan li ber çavan bigirin. Ji bo xe-
bateke xurt û berhemdar pêk were divê serê pêşin
mamoste bîrê perwerdekirin.

Divê mufredat, plan, materyal ji li gorî pêdivî û
armanca me bin.

Ji bo xurtkirina xebatên perwerdehiyê saziyên me
yên ku di bin banê TZPKurdî de xebatên xwe didomî-
nin bîrê xurtkirin û li cihên ku derfet lê hebin şaxên
KURDÎ DER'ê bîrê vekirin û di bin banê saziyan de

xebatên atolyeyên zimanê kurdî bîrê xurtkirin.

Delegasyona konferansê bal kişand ser pêkûtiyên
li ser ROJ TV'yê û qedexekirina ROJ TV ya li Almaniyayê
şermezar kir û piştgiya xwe ji bo ROJ TV diyar kir.

Beşdarên konferansê bal kişandin pêdiviya kovare-
ke zarokan û biryar da ku kovareke zarokan biweşîne.

Delegasyona konferansê bi bîr xist ku ev nêzî sa-
lekê ye xebatên avakirina Akademîya Zimanê Kurdî
têrê meşandin. Lewre biryar da ku xebatên avakirina
Akademîya Zimanê Kurdî bîrê xurtkirin û di zûtirîn
demê de Akademîya Zimanê Kurdî bîrê avakirin.

Delegasyona konferansê bal kişand ser rola çape-
meniyê ya di parastin û pêşvebirina ziman û çandê
de. Lewre delegasyona konferansê bang li televîz-
yonên kurd dike ku bîrnameyên hîndekariyê û perwer-
dehiya ziman û çanda kurdî çêbikin. Her wiha dele-
gasyonê bang li gelê kurd kir ku di serî de ROJ TV û
rojnameya Azadiya Welat, li çapemeniya xwe xwedî
derveke.

Delegasyona konferansê bang
li dewletê dike ku qedexeyên li
ser zimanê kurdî rake, zimanê
kurdî nas bike, têrê bin ewlehi-
ya zagona bingeîn. Lewre ji di-
histana seretayî heta zanîngehê
zimanê kurdî bibe zimanê per-
werdehiyê. Ji bo pêngava
destpêkê ji di zanîngehan de
beşên kurdolojî û gihandina
mamosteyên kurdî veke.

Ev biryar û nirxandin nîşan
didin ku xebatên hîndekariya kurdî gihîştine wê ra-
deyê ku TZPKurdî karibe di vê warê de hinek gavên
berbiçav ber bi pêş baveje. Heke em karibin van bir-
yarên ku me girtin, heta radeyekê bi cih binin, di
warê hîndekariya kurdî de pergalekê ava bikin, em dê
karibin hinek serkeftinan bi dest bixin. Lê divê neyê
jibîrkin ku heta ku kurd mafê perwerdehiya bi zi-
manê zikmakî bi dest nexin nikarin pîrs û pîrs-
girêkên zimanê kurdî çareser bikin. Her wekî di ra-
poran de ji hatiye diyarkirin divê xebatên hînkirina
zimanê kurdî xizmeta geşbûna têkoşîna ji bo mafê
perwerdehiyê bikin. Xebatên hîndekariyê ji heke bi
vê zanîn û hişmendiye pêk werin dê watedar bin.
Têkoşîna TZPKurdî têkoşîna aktivîzma ziman e, hîn-
dekariyê ji bo geşkirina vê têkoşînê ye. Ev yek di ko-
feransê de ji hate destnîşankirin û wekî biryar ji hate
girtin. Em bawer dikin ku piştî vê konferansê dê xe-
batên hînkirina zimanê kurdî bi hişmendiyeke nû û
li gorî rê û rêbazên zanistî, bi awayekî birêkûpêktir
bîrê meşandin. ☀

Zarokên kurd wê çi bixwînin û li çi temaşe bikin?

CEMİL OGUZ

Di nav kurdan de her axaftin heye. Ji pratîkê zêdetir axaftin heye. Rewş wisa bûye ku gotina pêş-yan "Kirinek ji hezar gotinî çêtir e" hatiye ji bîr kirin. Axaftin bikêr bihata bila, lê na, bikêr nayê. Tenê axaftin heye. Binêrin, devê kî vedibe dibêje, "Zarokên me bi kurdî nizanin, êdî bi kurdî xeber nadin."

Temam, qebûl, lê pirsê wisa derdikeve holê. "Me ji bo zimanê zarokên xwe çi kiriye ku bi kurdî bizanibin?"

Kî dikare bersiva vê pirsê bide? Ez bi xwe gihîştim encamên mezin.

Gotineke navdar e her wisa tê gotin; "Kes di zikê diya xwe de hîn ne-bûye."

Her çi qas ev gotineke rast be jî, hînbûna zimanê dayikê di zikê de dest pê dike. Zarok hê dema çend mehî bin, di zikê diya xwe de hêdî hêdî tiştan hîs dikin, hîn dibin. Dengên ji derve tesîr li wan dike. Ji bo vê yekê dê û bavên ku bixwazin zarokên wan hînê kurdî bibin divê dema dayik hê bi hemî (ducana) be dest bi perwerde-hiya kurdî ya ji bo zarokan bikin: Bi deng çirokan bixwînin, muzîka kurdî li odeya xwe vekin, di nava xwe de jî bi kurdî biaxivin û hwd.

Ev yek, ya diduyan; Dê zarokên me çawa hînê kurdî bibin, bi çi hîn bibin? Bi tîra xwe amûr hene?

Em dizanin li Tirkiyeyê dibistanên kurdî nîn in, ev rastîyek e, ji xwe meseleya me jî ne ev e, ji bilî vê, em dikarin çawa kurdî hînê zarokên xwe bikin, dê zarokên me çi bixwînin û emê bi çi zarokên xwe hînê kurdî bikin?

Û ji bo van yekan hin pîrs û bersiv:

- Bi tîra xwe pirtûkên zarokan hene ku zarokên

me bixwînin?

Na!

- Li Tirkiyeyê hin weşanxaneyên me hene ev deh sal zêdetir e weşanê dikin (hin jî ji deh salan kêmtir e temenê wan) heta niha çend heb pirtûkên bi kurdî çap kirine?

Hema bêje hîç pirtûkên zarokan çap nekirine.

- Xêzefilmên (kartonfilmên) ku zarokên me lê temaşe bikin, yên ku kurdan bi xwe çekirine hene?

Na!

- Xêzefilmên ku televîzyonên kurdan dublaja wan kirine (bi kurdî deng daye) û diweşînin hene?

Belê hene, lê hem kê in, hem jî gelekên wan ne serketî ne, yên kê serketî jî hene (lê "Bi gulek bihar nayê").

- Ji xêzefilmên navdar ên dinyayê heta niha kîjanê jî bo kurdî hatine dublajkirin?

Hema bêje ji bilî Lucky Luk (Red Kit) xêzefilmên navdar ên din nehatine dublajkirin.

- CD'yên xêzefilman ku zarokên kurd bikaribin li mala xwe lê temaşe bikin hene?

Ji bilî yek an diduyan hema bêje hîç tune ne.

- Ji bo zarokên kurd xêzefilmeke ku bi dublaja kurdî be di sinemayê hatiye nişandayîn?

Na!

- Xêzeromanên bi kurdî hene?

Na!

- Çend çirokên kurdî wekî xêzeroman, an xêzeçirok bûne pirtûk û hatine çapkirin?

Hema bêje ji bilî yek diduyan hîç nîn in.

- Me jiyana çend mezinên xwe (yên wekî Ehmedê Xanî, Melayê Cizîrî, Feqiyê Teyran û hwd.) bi zimanê zarokan, bi awayekî xêzkirî kiriye pirtûk û hem pê kurdî bi wan daye xwendin, hem mezinên xwe yên di-rokî bi wan dane nasîn?

Hiç!

- Li ser internetê çend listikên zarokan ên bi kurdi hene, ku zarokên me lê temaşê bikin?

Hema bêje nîn in.

Vê carê em li yê dinyayê binêrin (Em welatên dût ji li aliyê bihêlin, ji ber ku li ber pozê me ye, em li minaka tirkên binêrin):

- Heta niha bi sedan xêzefilmên biyanî ji aliyê tv'yên wan ve hatine dublajkirin û her roj di tv'yan de xêzefilm hene. Bêyî

pesindayîne ez dikarim bibêjim dublaja wan ji serketiye û dengdayîna ku pêk aniye gelek bala zarokan dikişîne ji. Her wiha ji ber ku bala zarokên kurd ji dikişîne gelek zarokên kurd li wan, li tirkiya wan temaşê dikin.

- Her meh yek du, an ji zêdetir filmên zarokan ên Walt Disney bi dublaja tirkî di sinemayên Tirkiyeyê de tene nîşandayî û gelek eleqe ji dibinin. Mînak "Serdema Cemedê (beşa yekem û duyem)", "Kral Şêr", "Masî Memo", "Dînozore xweşik" û hwd.

- Bi sedan CD'yên xêzefilman hene ku bixwazin dikarin lê temaşê bikin.

- Gelek listikên wan ên bi tirkî hene ku li ser internetê kengê bixwazin dikarin pê bilizin.

- Hema hûn biçin kîjan pirtûkxaneyê, miheqeq bi sedan pirtûkên ku ji bo zarokan hatine amadekirin hûnê bibinin. (Li gor temena zarokan ji pirtûk diguherin û ew ji hene.)

- Ji Îbnî Sîna bigire, heta Nesredîn Xoce, gelek mezinên wan jiyana wan kirine xêzepirtûk û zarokên wan jê sûde werdigirin, hem tirkî dixwînin, hem mezinên xwe dinasin.

- Gelek weşanxaneyên wan hene tenê pirtûkên zarokan çap dikin.

- Ne tenê xêzeromanên ku berê bi zimanên biyanî hatine nivisandin û wan wergerandine tirkî, versiyonên wan ên nû ji di cih de ji bo tirkî tene çapkirin (Mînak macerayên Red Kî û Daltonan ên nû, niha nû hatin çapkirin)

Û liste wisa dirêj dibe, ne hewceye em dirêj bikin.

Em vegerin serî:

Dema pirtûkên zarokan nîn bin, dayikek bi şev dê çawa bikaribe pirtûkeke bi kurdi ji zarokê/a xwe re bixwîne û wê/i bike xewê?

Dema yek didu tenê pirtûk hebin, em bibêjin zarok ji wan hez neke dê çawa be? Ka alternatîf? Ger ji van yek diduyan hez bike ji herî zêde dê hefteyek an mehek bixwîne, lê roj û mehên din?

Dema weşanxaneyên me berê xwe nedin pirtûkên ji bo zarokan, dê kî were ji bo zarokên me pirtûkan çap bike?

Dê kîjan welat were xêzefilman ji bo zarokên me çêbike û di televîzyonan de nîşan bide?

Dê kî çîrokên me yê gelêrî bike xêzepirtûk û diyarî zarokên me bike?

Ger me heta niha ji bo zarokên xwe tişteke wisa nekiribe ku rastî ev e ku me nekiriye, di rewşeke wisa de gelo mafê me heye ku em bibêjin "Zarokên me bi kurdi nizanin?"

Ma wê ji nav zarokan zarokek bi aqil ranebe û neperse: "Temam ez bixwînim, lê ka ez çi bixwînim?"

Di dawiyê de ez dixwazim vê bibêjim: Ez kesî tawanbar nakim, derdê min ne ew e, para hemû weşanxaneyan, heta para enstîtû û komeleyên din ji di vê de heye. Û wekî kurdekî ev kêmasiya min e ji.

Ji tawanbarkirinê wêdetir, min xwest rewşa me ya li Tirkiyeyê nîşan bidim (Helbet ez dizanim li Ewropayê çend gav hatine avêtin, lê tenê çend gav...)

Bi hêviya ku emê bikaribin ji bo zarokên xwe

1915 ve Anadolu'nun (ve sermayenin) 'HOMOJENLEŞTİRİLMESİ'

SİBEL ÖZBUDUN-TEMEL DEMİRER

1915'te ne(ler) oldu?

"Bir adı olmamış kılmak!"¹

Mustafa Kemal'in, 1915'te yaşananları "fazahat" (utanç verici iş) olarak tanımlarken,² "Ermenilere yönelik yeni bir Türk şiddeti olmayacağını garantisini veririz," dediği hâlâ kulaklarımızda çınlamaktadır...

Sahi Mustafa Kemal'e bunları dedirten 1915'te neler olmuştur?

Bu konuda kimi soruları hızla sıralayalım:

Tehcir kanunu nedir, içeriğinde neler vardır?

Bu kanunu çıkaranlar kimler?

Kimilerinin dediği gibi bu mesele Türkiye Cumhuriyeti'nin meselesi değilse, tehcir kanunu çıkaran kurum Osmanlı Meclis-i Mebusanı, Misak-ı Milli'yi de kabul eden kurum değil mi?

Tehcir sırasında ne olmuştur, tehcir hangi koşullarda gerçekleştirilmiştir?

Tehcir kanununda belirtilen iller dışındaki illerden de tehcir olmuş mudur, mesela Eskişehir'den?

Eskişehir'den eğer tehcir olduysa, Eskişehir hangi savaş tehlikesi altındadır 1915'te ve Ruslar oradaki Ermenileri kıskırtmak için ne gibi faaliyetler gerçekleştirmişlerdir?

1919'da İttihat ve Terakki'nin bazı yöneticileri için tehcir sırasında işlenen suçlara ilişkin davalar açılmış mıdır?

Açılmışsa nasıl sonuçlanmıştır? Sonuçlanmamışsa niye?

Soruşturma açılmış ama dava açılmamış İttihatçılar nereye gitmişlerdir?

1915'ten önce Anadolu'daki Ermeni nüfus nedir (Osmanlı Devleti vatandaşı olan Ermeniler)?

Bu nüfusun dağılımı nedir, kaç çocuk, kaç kadındır, hangi illerde yaşamaktadırlar, hangi mezheptendirler? Tehciire tabi tutulan nüfusun malvarlığı nedir?

Bu nüfusun sahibi olduğu taşınmazlara ne olmuş tur?

Tehcir kararında tehcir edilen kişilerin maddi zararlarının tazmin edileceği yazıyor mudur?

Tehcir, yani "göçe zorlamaya" Bosna ve Koso-

va'dan sonra ne ad veriyoruz?

Bir devlet sınırları içinde yaşayan bir etnik grubu istediği yere nakledebilir mi?

Bu döneme ilişkin Osmanlı arşivleri her milletin araştırmacının kullanımına açık mıdır?³

Anadolu'da bulunan Alman ve Amerikalı diplomatların tanıklıkları sahte midir?

9 Aralık 1948'de kabul edilen ve 12 Ocak 1951'de yürürlüğe giren 'Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme'nin 2. maddesi ne der?

"Soykırım, bir millî etnik, ırkı veya dini grubu, grup olarak, kısmen veya tümüyle, yok etmek kastıyla, kimi fiillerin işlenmesidir", der mi?

Kısmen veya tümüyle... Bu fiiller arasında grubun mensuplarını katletmek, onlara ciddi bedensel veya psikolojik zarar vermek, grubun bedeni varlığının kısmen veya tamamen yok olmasına yol açacak hayat şartlarına kasten tabi tutmak, grup içindeki doğumları önlemek kastıyla önlemler yaratmak, grubun çocuklarını bir başka gruba zorla nakletmek?⁴

Yanıtını arayan ama hâlâ yanıtlanmayan soru(n)lar tamı tamına budur...

Ancak, suskunluk egemen olsa da veriler boylu boyunca ortadadır... Nasıl mı?

Tehcir ve sonrası

*"Dünyanın en zor şeylerinden biri, herkesin düşünmeden söylediğini, düşünerek söylemektir."*⁵

*"Adil ve kuvvetine güvenilir bir hükümetin yapacağı şey, hükümet aleyhine isyanları tahakkuk edenleri cezalandırmaktır; fakat İttihatçılar Ermenileri imha etmek" istiyorlardı; "nihayet Ermenilerin Van kâtâli (savaşı), askeri hareketlere engel teşkil etmeleri, İttihatçıların millî gayeleri için mühim bir fırsat vücuda getirdi"*⁶ diyen Ahmet Refik; yani Osmanlı Tarih Encümeni üyeliği ve Askerî Sansür Müfettişliği'ni takiben 1919 yılında Türkiye Tarihi Müderrisliği, 1924-1927 yılları arasında da Türk Tarih Encümeni Başkanlığı yapan bir tarihçi.

Ermenileri de ağır bir şekilde eleştirir yazar, Ermeni sorunu tartışıldığında nedense unutulmuş aslı sorumluya, yani Türk halkını da çok ağır bir istismara ve neredeyse imhaya sürükleyen İttihatçı zihniyete işaret eder.

İşte bu Ahmet Refik'in 1915'te Eskişehir Sevk Komisyonu'nda görevli olduğu döneme dair gözlemleri:

"Bir sabah Eskişehir istasyonunda me'mûlün harici (umulmayan) bir manzara görüldü" diyen Refik, ağlama ve feryatlarıyla çoluk çocuk yük vagonlarına tıkabasa doldurulmuş insanların hazin tablosunu aktarıyor. "Trenler birbirini velyediyor (peş peşe geliyor), her trenden binlerce aile, binlerce köy halkı çıkıyordu. (...) Trenle sevkedilemeyen çoluk çocuk, kadın erkek, ayakları kanlar içinde, etraflarında birkaç jandarma karadan geliyorlardı. Manzara pek feciydi..."⁷

"Nihayet bir gün meş'ûm (uğursuz) bir emir geldi, Eskişehir'de tahliye edilecekti. (...) Ertesi gün, Eskişehir'in biçare aileleri ellerinde birer sepet, kollarında paltoları, hayvan vagonlarına bindiler. Gözleri yaşlarla dolu, asırlardan beri sevdikleri, oturdukları, yaşadıkları evlerini çiçekli bahçelerini, muazzaz hatıralarını bıraktılar; Konya ovasını kuşatan dağlara, Pozantı'nın yalçın geçitlerine, Elcezire'nin ateşin çöllerine, açlığa, sefalet, perişanlığa, ölüme doğru gittiler..."⁸

"Artık Eskişehir Ermenileri de çıkarılmıştı. (...) Sahipsiz kalan evler güya polisler tarafından muhafaza olunuyordu. Hâlbuki geceleynin halılar ve davarlar, kıymetli eşya kamilen çalınıyordu. Aynı hâl, İzmit'in, Adapazarı'nın tahliyesi esnasında da vukua gelmiş, eşyalar çalındıktan sonra izi belli edilmemek için evlere ateş verilmişti..."

"Eskişehir kabile kabile, tren tren boşalıyordu. Bu trenler kapalı yük vagonları bile değildi, kafes şeklinde, her tarafı açık hayvan vagonları idi. Muhacirin idaresinden gelen memura: 'Bari kapalı vagonlarla gönderin' dedim. Hiç tavrını bozmadı, lakaydane bir sesle: 'Daha iyi ya, hava alırlar!' cevabını verdi..."⁹

Cemal Paşa'nın yanından gelen Orgeneral Liman Von Sanders'in eşinin: "Ah ne kadar yazık, bu yavru-lardan, bu masumlardan, bu biçare kadınlardan bilmem ne istiyorlar? Kimler cinayet yapmışsa onları tecziye etsinler. (...) Dereler insan gövdeleri, çocuk başları taşıyor. Bu manzara yürekleri parçalıyor" şeklindeki gözlemini aktardıktan sonra Ahmet Refik, şöyle yazar:

"Zaten bu zulmü takdir etmemek için çeteci zihniyeti ile

Enver Paşa

malûl olmak lazımdı, Almanlardan kalpleri insaniyet hisleriyle meşhûn (dolu) olanların da bu cinayetlerden müteffir olduklarına (igrendiklerine) hiç şüphe yok. Fakat resmî Almanya isteseydi, bu kutâle mani olurdu. Said Halim Paşa İttihad'ın kör bir

aletiydi; Enver ve Talat Almanya'nın sözünden bir adım çıkmazlardı, bu cinayetleri kuvvetlerine güvenerek icra etmeleri imkân haricinde idi. Hiç şüphesiz Almanya'nın zaferine güveniyorlar, bu muazzam faciayı Almanya'nın kuvvetiyle, bu masumlar feryadını Almanların zafer teraneleriyle bastırmak ümidinde bulunuyorlardı.

Almanya Anadolu'da kazanacağı menfaatlerle serмест; kurun-u vusta'da (Ortaçağ'da) bile görülmeyen bu cinayetlere; samit (sessiz) ve lakayt, seyirci vaziyetini takınıyordu..."¹⁰

"Ermenilerin en ziyade korktukları Pozantı idi. Orada, çetelerin hücumu kalplerini titretiyordu. Bunlar hangi çetelerdi? İttihad hükümetinin Turan siyaseti, İslâm itti-hadı namına Kafkasya'ya gönderdiği çetelerdi..."¹¹

Evet, tablo buyken devam edelim: Bakın Selim Deringil, "1915'te ne oldu?" sorusuna ne yanıt verir: "1915'te Osmanlı'nın uyguladığı bir tehcir hareketi var. Tehcir sırasında büyük bir facia yaşanıyor. Anadolu'nun her yerinden, hatta Trakya'dan Ermeniler sürülüyor. Bu da o nüfusun büyük ölçüde yok olmasına sebep olan bir eylem olarak çıkıyor karşımıza. 1915 aslında bu."¹² Yani Anadolu'nun (ve sermayenin) Türkleştirilmesi...

Anadolu'yu 'Türkleştirme' süreci

"Düşüncenin sigaya çekildiği yerde barbarlığın başladığı sınır yer alır."¹³

Bililir: Osmanlı Devleti'nin 1906 yılında yaptığı nüfus sayımına göre, günümüz Türkiye sınırları içinde nüfus 15 milyon civarındadır. Bu nüfusun yüzde 20'si de gayrimüslimlerden oluşmaktadır. 1927 yılında Cumhuriyet yönetiminin ilk nüfus sayımına göre ise nüfus 13.6 milyona düşmüştür. Tabii ki 10 yıllık savaşta çok insan ölmüştür.

Ama 1927 yılında toplam nüfus içinde gayrimüslimlerin oranı yüzde 2.5'e düşmüştür. Ermeni tehcirinde insanların Suriye çöllerine sürüldüğünü ve yok edildiklerini, Türk-Yunan nüfus mübadelesinde ise 1 milyon 200 bin Anadolu Rumu'nun Yunanistan'a yollandığını düşündüğümüz zaman bu sayılar anlam kazanmaya başlar. Kısacası, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Türkiye'nin bugünkü sınırları içinde yaşayan her beş kişiden biri (yüzde 20) gayrimüslimdi; savaştan sonra ise bu oran kırkta bire (yüzde 2.5)

düştü. Bu düpedüz nüfusun Türkleştirilmesi politikasıdır.¹⁴

Söz konusu Türkleştirilme politikası doğrultusunda İttihat ve Terakki Partisi Ermeni meselesinin esaslı bir şekilde çözümlenmesi için karar aldı. Zaten Talat Paşa, 26 Mayıs 1915'te Sadrazamlığa yazdığı resmî yazıda bunu belirtir. İttihat Terakki'nin 1915'te Ermenilerin tehcir ve öldürülmesine karar vermesinin nedeni savaş koşulları değildir. Yani tehcir ve ölüm kararı savaş nedeniyle bir askerî tedbir olarak alınmamıştır. Kendilerini rahatsız eden Ermeni meselesinin kökten halledilmesi ihtiyacıdır bu. Bunu derin ve uzun tartışmışlardır.

İttihat Terakki, Ermenilerin varlığının devletin varlığı için ciddi bir tehdit olduğunu düşündü ve Doğu Anadolu'nun Ermenilerin imha edilmesiyle korunabileceğine inandı. Anadolu'daki gayrimüslimlerin bir etnik temizlik anlamında ortadan kaldırılması, uzaklaştırılması gerektiğine ilişkin kararları zaten 1914'te vermişlerdi. Kuşçubaşı Eşref, Halil Mentеше ve Celal Bayar anılarında, Anadolu'nun gayri-Türk unsurlarından tasfiye edilmesi doğrultusunda ayrıntılı planlar hazırladıklarını ve bu planları ilk önce Ege Bölgesi'nde Rumlara karşı uyguladıklarını söylerler. Yani gayrimüslimlerin Anadolu'dan uzaklaştırılması, Anadolu'nun homojenleştirilmesi projesi vardı. Bu projeye bağlı olarak da Doğu Anadolu'daki Ermeniler imha edilme sürecine sokuldular. Nedeni de Balkan Harbi'dir. Balkan Harbi'nde biz bir hafta içinde toprakların ve nüfusun yüzde 60'ından fazlasını kaybettik. Bütün gözler Anadolu'ya dikildi. 1912'de Taşnak Partisi, İttihat Terakki Partisi'yle her türlü ittifakı bozdu. Türkiye'de tarihi herkes Türkler bir tarafta, Ermeniler bir tarafta diye anlatır. Oysa Ermenilerin Taşnak Partisi 1912'ye kadar İttihat Terakki'nin koalisyon ortağıydı. Taşnak örgütü, Balkan yenilgisinden sonra kendilerine verilen reform sözlerinin gerçekleşmediğini görerek Batılı devletlerden dış destek aradı.

Taşnak'ın istediği, Doğu Anadolu Bölgesi'nde

idari ve siyasi reformdu. 1800'lerin ortasından itibaren ortaya çıkan Ermeni meselesinin özü 'toprak meselesi'dir. Ermeni nüfusun çoğu Doğu'da yaşıyordu. Yüzde 90'ı yoksul köylüydü. Batı'dakiler daha çok esnaftı, tüccardı. Yoksul köylülerin en büyük problemi, topraklarının sürekli Kürtlerce gasp ediliyor olmasıydı. Kürtler ve Çerkeslerin saldırısına uğrayan Ermeni köylülerinin güvenliğinin Osmanlı devleti tarafından garanti altına alınması meselesidir bu. Reformların yapılmayacağını gören Taşnak, dış devletlerin yardımıyla İttihat Terakki'ye diz çöktürmek istedi ve başarılı oldu. 1914'te Ermeni Reform Anlaşması yapıldı. Doğu Anadolu iki vilayete ayrılacak, yönetim Hristiyanlarla Müslümanların katılımıyla olacaktı. İki yabancı vali atanacaktı ve atandı da.

Ermeniler Van şehir merkezi dışında her yerde azınlıktaydı ve bunu bildiği için Taşnak örgütünün bağımsız devlet talebi hiç olmadı. Ama Osmanlı yöneticileri bunu bağımsız devlete ilk adım olarak algıladı. 'Eski oyun yeniden sahneye konuyor. Biz Balkanları hep reform diye kaybettik. Şimdi buraya da kaybedeceğiz' dediler. Ve İttihat Terakki Birinci Dünya Savaşı'na girerek bu reform

planını rafa kaldırdı. Ama bir süre sonra Teşkilât-ı Mahsusa'nın Kafkaslarda yenilgileri başladı. Bu yenilgilerde Ermeni çetelerin önemli payı vardır. Sonra Sarıkamış faciası yaşandı ve Doğu cephesi çöktü. Bu yenilgi koşullarında radikal Türkçülük, İttihat Terakki'nin yönetimini ele geçirdi. Mesela Bahattin Şakir, Dr. Nâzım, Ziya Gökalp, Talat Paşa ırkçılığa kadar varabilecek Türkçülüğü savunan bir ekiptir.

Osmanlı belgelerine göre bu karar alındı. İttihatçılar tehcir kararını alırken, toptan imha etme kararını da aldılar. Belli bölgelerde sınırlı biçimde insanlara Müslümanlaşarak sürgünden ve katliamdan kurtulma imkânını sundular. Ama sayı artınca, Talat Paşa, Müslüman olsalar da sürün emrini verdi. İmha kararının alınmış olduğu, belgeler bir araya getirildiğinde ortaya çıkıyor. Mesela Reşit Akif Paşa 21 Kasım 1918'de Osmanlı Meclisi'ndeki konuşmasında, "Kabinede görev yaparken dahiliye nezareti evrakı içinde

çok tuhafıma giden bir şey gördüm. Bir tehcir emri verilmiş ve bu emre paralel olarak da çetelere öldürme emri yollanmış" diyor. Birçok başka belgeden de biliyoruz ki, İttihat Terakki, Talat Paşa'nın emriyle Dahiliye Nezareti üzerinden valilere tehcir kararı yolladı. 24 Nisan 1915'teki ilk tehcir emrine paralel olarak da bu arada bölgelere İttihat Terakki Partisi kâtib-i mesulleri (sekreterleri) eliyle ölüm emri yollandı. Parti, Bahattin Şakir'e bağlı Teşkilât-ı Mahsusa birlikleriyle öldürme işini organize etti. Bunu Kastamonu Valisi Reşit Bey, Yozgat Mutasarrıfı Celal, Ankara Valisi Mahzar Bey ayrı ayrı söylüyor.

Üçüncü Ordu Komutanı Vehip Paşa, Trabzon Garnizon Komutanı Avni Paşa da, yapılanların katliam olduğunu, bunun Türklükle, Müslümanlıkla alakası olmadığını açıklıyorlar. Meclis-i Mebusan üyesi sıkı İttihatçı Hafız Mehmet, "Gözlerimle gördüm. Samsun'da kayıklara bindirip denize döküp öldürüyorlardı. Talat'la konuştum, engel olamadım" diyor. Zaten bütün işi koordine eden Talat Paşa'dır ve zaten yönetim İttihat Terakki Partisi geleneğinin, bürokrasisinin ve askerinin kontrolü altındadır.

Türkiye'de ilk soykırım kelimesini kullanan Atatürk'ün arkadaşı Falih Rıfkı Atay'dır. 1968'de Dünya gazetesinde, 1915 için "Bu bir jenosittir" dedi.¹⁵

Evet, Mustafa Kemal de 24 Nisan 1920'de Meclis konuşmasında geçmişe ait bir fezahat, çok kötü bir olay olarak tanımladı. Bir radyo demecinde de, "Bir daha Ermeni kütâline benzer bir kötülük olmayacağını garantisini veririm" demişti! ☀

DİPNOTLAR

1 Elias Canetti.

2 Taner Akçam, "Türk ve Ermeni", Radikal İki, 12 Kasım 2006, s. 4.

3 Açıkça niye, mesela, Halil İnalcık, "Tarihimizden korkmuyorsak; arşivleri açalım" der? Sabah, 5 Şubat 2001.

4 Levent Yılmaz, "Tarihi Tarihçilere Bırakmak", Radikal, 1 Mart 2004, s. 9.

5 Alain.

6 Ahmet Refik, İki Komite, İki Kıtâl, s. 27.

7 yage, s.30.

8 yage, İki Kıtâl, s. 34.

9 yage, s. 37.

10 yage, s. 38.

11 yage, s. 39.

12 Selim Deringil, "Tehcir Sırasında Ermeni Çocukları Kurtaran da Var", Hürriyet, 2 Nisan 2005, s. 6.

13 Max Horkheimer.

14 Ayhan Aktar, "Ermeni Sorunu (4): Cävursuz Memleket mi Olurmuş?", Radikal, 15 Şubat 2006, s. 8.

15 Taner Akçam, "Atatürk 'katiller' Diye Bağırıyordu", Radikal, 30 Mayıs 2005, s. 6.

MÛYÊN ÊGİR

Porên wê

mîna perdeya şibakê

havînan;

dibir û dianî

ba..

Li nav tiliyên min

Wek teysokê vêdiket

ditemirî mûyên êgir

Li nav tiliyên min

Dilê bîst û neh serhildanan

lêdide.

Kezeba bîst û neh serhildanan

dax dide.

Li nav tiliyên min

Demên bê deng

zeng digire

Şivan Ar

Doza Ergenekonê

SEDAT YURTDAS

Bêşik îdianame yan doza Ergenekonê, mîna bel-geyek encama pevçûna di nava hêzên statûkoparêz û di nava hêzên sermayeya îslamî de ye. Hêzên statûkoparêz ev heştê kisûr sal in ku bi hemû giraniya xwe desthilatdarî girtine bin bandora xwe û nahêlin bi aliyekê de xwe tev bide.

Bingeha vê pevçûnê heya damezrandina Komara Tirkîyeyê û hin zêdetir, heya Şerê Balkanan şerên "Çeteyî" yên dema Osmanîyan dirêj dibe. Şerên ku bi aliyekê xwe ve bûbû sebebê îlana Tanzimata 2'an ya 1908'an.

Bi vî awayî destpêka Ergenekonê mirov dikare bi "Îtihat Terakî" ya, ku di nav pênc damezrînerên wê de du rewşenbîrên kurd (Îshak Sukûtî û Abdullah Cewdet) jî hebûn, girê bide. Her çiqas wan pênc kesan rêxistin ava kiribe jî, kesên ku damgaya xwe li Îtihat Terakîyê xistine Enver Paşa û Talat Paşa ne. Ew paşayên ku Dewleta Osmanî li rex almanan di Şerê Cihanê yê Yekemîn de cih dane û di dawiya şer de bi hev re têk çûne.

Mîna ku tê zanîn, çawa duh desthilatdarên "Îtihat Terakî" xwe xwediyê komarê didîtin îro jî heman hişmendiyê didomînin. Dixwazin her û her jî bidomînin. Loma xwe ne bi hîlbijartinan ne bi dangan û ne jî bi rêzekan girêdayî dibînin. Ew rêzekên xwe, rewa bûna xwe, jî destûrên xwe yê kirêt û veşartî digirin. Kî bi çi awayî û bi çi rêjeyî were ser kar jî, ew xwe disa desthilatdarên rasteqîn dihesibînin.

Demekê berê neteweperestan li Stenbolê civînek lidar xistibûn. Di wê civînê de di bin fotografekî Atatürk de bi îfadeyek îronî "Serekên Çeteyan" nivisandibûn. Mustafa Kemal hem di 1907'an de bûbû endamê Îtihat Terakîyê, hem jî komara Tirkîyê li ser wan esasên "jontirkan" hatibû ava kirin û heya îro jî li ser wan esasan hatibû bi rê ve birin.

Ji aliyê din, baş tê zanîn ku Îtihat Terakîyê gelek karên xwe yên kirêt bi "Teşkilatî Mahsusa" ya ku tu caran jî hev belav nebûye, pêk aniye.

Mirov di vê babetê de dikare bibêje ku Ergenekon, bi nerînên xwe berdewam a Îtihat Terakî û bi kirînên xwe jî berdewama Teşkilatî Mahsusayê ye!

Ergenekon a ku rêçikên wê gelek di kûrahiyê de ye, mîna Komarê di pêvajoyê de hem di nava hinek saziyên navneteweyî de cih girt û hem jî xwe li gorî

şert û şîrûtên dinyayê jî nû ve birêxistin kir.

Dewletên Yekbûyî yên Amerîkaya (DYA) di pêy Şerê Cihanê yê Dûyemîn re li her welatên endamên NATO'yê de, bi armanca li her Komarê Sovyetê bitêkoşin bi navekê rêxistin a kontr-gerilayê ava kir. Li Îtalyayê bi navê Gladio (Şûr), Li Yewnanistanê B-8'an SheepSkin (Postê Mihê), Li Belçîkayê SDR-8, li Hollandayê NATO Command, Li Almanaya Rojava Tevgera Bizava Gehlen, Stay Behind an Sword, Li Awusturyayê Schwert, li Fransayê Gula Bayê, li Spanyayê Gruba Xelaskirina Anti-Terorê (GAL), li Îngilistanê jî bi navê Secret British Network hate ava kirin.

Di pêy belavbûna Komara Sovyetê re 1990'î şûnde, hemû dewletên ku me li jor navên wan bi lêv kirin, rêxistinên xwe yên veşartî, hêzên xwe yên tarî jî hev belav kirin. Di der heqên rêveber û endamên wan de gelek doz vebûn, gelek çalakîyên wan ên kirêt deşîfre bûn gelekên wan ceza xwarin. Lê li Tirkîyeyê jî ber ku hişmendîya desthilatdariyê di rastiya xwe de tu carî neguberî, piranî jî ber meseleya kurdî ku bikaribin bi înkare bidomînin, jî ber meseleya dinî û civakî, hêzên xwe yên ku bi navê Kontr-Gerîla, Femandariya Hêzên Taybet, Dewleta Kûr, TÎT, JÎTEM hatine nasîn, jî herdemî xurtir li ser kar man.

Ji ber vê yekê di encamê de ev îdianame û doza ku dê were dîtin, li ser vê rêxistin a tarî a dest bi xwîn e. Li gorî destûr û pratîka wan a çûyî dikarin bi hêsanî mirovên xwe yên herî bijarte jî bikujin û kuştine. Di ber vê tabloyê de dikarin bi hêsanî bibêjim ku ev doz gaveke dîrokî, jî bo demokrasî maf û azadiyan xebatek gelek girîng e. Divê ev rastî bêtî ku hevokên bi "lê" yan an bi "bes"an dest pê bike lê zêde bikin, destnîşan bikin.

Ev nîşan dide ku êdî dema darbeyan bi şûn de maya.

Êdî kesên ku cilên leşkeriyê li xwe bikin, kesên dest bi xwendina lîseyên leşkerî bikin, dê xewna serokomariyê nebînin.

Kesên bixwazin mîna dehsalên berê bi darbeyan siyasetê jî holê rakin û li gorî dilê xwe siyasetê jî nû ve tev Qanûna Bingehîn saz bikin, dê bizabin ku dari-zandînek cidî jî, mîna ihtîmalek mezin li ber wan e. Berê divê em heqê Sezar teslîmê Sezar bikin. Ev lêpîrsîn, ev îdianame û doz serkeftînek hêja ye.

Dema "Susurluk"ê hîn di hişê me de tezetiya xwe diparêze. Komîsyona ku li Meclisê ava bûbû çiqas xîret kir ji, hukmên wan negihîşt ku Kevnegeneral Veli Kuçuk an Levent Ersoz bînin îfadeyê.

Lê niha Veli Kuçuk girtiye û ji "damezrandin a rêxistina terorê ya bi çek", "tahrik a ji bo serhildanê", "bi zorê teşebusa xistina hikumetê", "teşebusa bi qestî kuştinê", "teşebusa avêtina alavên teqînê" tê tawanbar kirin û di der heqê wî de, 2 caran mûbetan giran kirî û ji 239 salan heta 524 salan hepis tê xwestin.

Li rex Kuçukê ku li hemû Tirkîyê, li "sêgoşê mirinê" û li hemû erdnigariya kurdan de tev JÎTEM, TÎT û rêxistinên xwe yê din imza wî di bin kuştinan de heye, 47 kes îro girtine û di der heqê 86 kesan de ji doz vebûye.

Gelek navên ku dema mirov dibihîze mat dimîne ji hene. Mîna Îlhan Selçukê ku bi sed hezaran însanî bi serê wî sond dixwar! Kevnerektoirê Universiteya Stenbolê Kemal Alemdaroglu, Dogu Perinçekê her carê dikete rengêkî û yê din, karsaz, siyasetmedar, rojnameger...

Ji xwe dema mirov îdînameyê belgeyên pêvekê dixwîne, mirov xwe di nava filmê "Newala Guran" de hîs dike.

Lê pirs her dem baş in. Pirs kilitên rastiye ne. Hîn dê gelek caran pirs bêne dubare kirin û bêne bersivandin. Gelo operasyona Ergenekonê çawa dest pê kir?

Bi rastî ji îxbara ku li Trabzonê bi rîya telefonê hatibû kirin ku li Umraniyeya Stenbolê di malekê de 27 bombayên destan hene bi wê dest pê kir, an di pişt wê îxbarê de îradeyek bi hêz, heye ku xwe bigihîne Amerîkayê ji heye?

Dema mirov li diroka Komara Tirkîyeyê mêze dike, destpêka vê dozê bi îxbara telefonê be jî, bi tena serê xwe ne ew e. Di pişt wê îxbara telefonê de kê mîzê de, hêzên derveyî, mîna Amerîkayê, mîna Yekîtiya Ewropayê û ji wan jî girîngtir burokrasiya sîvil-leşker ya Tirkîyeyê heye. Artêş bi xwe û îradeya siyasî heye. Ji ber vê yekê mirov dikare bibêje ku sistema Tirkîyeyê xwe dişo. Şûştin jî baş e.

Divê şûştinê de du tişt hene.

Yek: Rêvebirîya ne li rê, ji bo bikaribe xwe ji nû ve û ji berê tekûztir birêxistin bike, bi destê AKP'yê an bi desteke hevpar tevdigere.

Didu: bi kurtî, êdî bi alavên sedsala bîstemîn sedsala bîst û duyemîn naye îdare kirin loma ev operasyon çêbû!

Îhtîmala yekemîn her hebe jî, ez ya duyemîn di cih de dibînim.

Dê heye kêrê here?

Herçî ku diçe belgeyên di pêvekê de cih digirin zêdetir derdikevin ronahiyê. Eşkera ye ku dê hê gelek

agahiyên ku me pê nizanibû derkevin holê. Ji wan agahiyên yek jê kuştina Behçet Canturk ya din jî kuştina Savaş Buldan, Adnan Yildirim û Hacı Karay e.

Di hemû çapemeniyê de biryara kuştina wan çawa hatiye stendin kê çawa bi cih aniye, cih girt. Lê dema em li îdînameyê mêze dikin ku dibînin di der heqê wan failan de doz nehatiye vekirin. Bêşik ev kêmasiyeke mezin e. Lê ev kêmasî bi tekoşîna azadixwaz û demokrasîxwazan re dê di rojên pêş de, di dema darizandinê de an bi vê dosyayê re yan jî bo pratîkbûnê bi "tefrîk"ê re dosyayên din vebin. Ne bi tenê ji bo kûjêran, zêdetir ji bo kesin ferman li wan birîne re ji dosya vebin. Tansu Çiller a ku digot, "listeya karsazên kurdên ku alikariya rêxistina cudaker dikin di destê min de ye!"

Vê pêvajoya çepgirî ku heye niha bi piranî Kemalîst bûn, derbeparêz bûn jî, careke din wan li xwe hay dike. Çepgir an dê mîna CHP'yê û serokê wê yê "Parêzerê Ergenekonê Deniz Baykal", bi rê û rêzê sala 1930'an biparêzên û bi vî helwesta xwe jî bibin neteweperestên herî dilsoz, an dê bi çavên hemdem li dinyayê li Tirkîyê û li pîrsgirêkan binêrin û di meseleya Kurdî de ji çareseriyek adilane xwe veguhezînin.

Di vê pêvajoyê de bi rola temaşevaniyê an bi hişmendiya bila qet ew pev biçin, divê kes qîma xwe neyne. Tiştên ku kirêtiyê derdixin rastiye, tiştên ku civakê pak dikin, tiştên ku vekirîbûnê ava dikin nekirêtiyê mehkûm dikin divê piştgiri ji bo wan bê dayîn.

Bi ya min ev pêvajo kê mîzê de bi lihevhatinekê dest pê kir û ew ê bi heman xetê jî bidome. Hevî dikim AKP vê pêvajoyê li vir nebire. Teslîmbûna desthilatdaran her gav gengaz e. Lê divê êdî hêzên demokrasî û azadiyê vê dozê çawa ku heya niha bernedan, ji vir û pêve jî bernedin. Belge û agahiyên ku di vê pêvajoyê de derketin û hîn dê derkevin ronahiyê hem pîr watedar hem jî pîr sosret in. Heye ku di nava wan de jê hinek bi armanca dezenformasyonê jî hatibin amade kirin, hebin. Lê divê hemû ihtîmal bêne nîqaş kirin. Hemû rastî derkevin holê. Her bi çi awayî û bi kê dibe bila bibe carekê vê pêvajoya dest pê kir û bi ya min ger dem dem dereng ji bikeve, dê dewam bike. Pêwîstiya her derdorê bi vê heye. Ev pêwîstî dê ji xwe re şopgerînan ger tune bin jî, ewê ava bike. Lê ez bawerim êdî her kes di quncikê xwe de, bi taxa xwe re, lêgerînokek û şopgerînek e.

Mirov dikare bi çavên parêzerekî bibêje, bi alî teknîka hiqûqê îdîname bela wela, dirêj ê gelek caran xwe dubare dike. Heye ku li ser delîlan jî mirov nîqaşan bike. Lê Derbeya 12'yê Rezberê gava hat, gelo ma pîr delîlên xwe hebûn!

Divê dewama vê îdînameyê, vê dozê hîn serokên rêxistinê yê nimroya yekemîn jî û hezar operasyonên veşartî jî eşkare bike û ew jî bêne darizandin.

syurtdas@yahoo.com

CEZAEVİNDEN MERHABA...

MAHMUT ALINAK

Bu yazıyı yazmak için bilgisyarın başına oturduğumda günlerden pazar-tesiydi. Yarın 12 Ağustos Salı, yani gönüllü cezaevi

yolculuğumun başladığı gün. Siz Tiroj'un sayfaları arasında gezindiğinizde ben Kars Kapalı Cezaevi'nde olacağım. Bana verilen hapis cezasının karşılığı olan parayı devlete ödeseyseniz, özgürlüğümü satın alıp cezaevine girmekten kurtulabilirdim. Mahkeme kararı bu şekildeydi.

Para ödeyip cezadan sıvıssaydım, hayat boyu kendimi suçlar dururdum. Elbette bileklerime kelepçe vurulmasından, cezaevine girişte kemerim ve ayak-kabı bağcıklarım çıkartılarak iğneden ipliğe aran-maktan, çeşitli adli suçlamalardan tutuklu olan bir kalabalıkla daracak bir koğuşta tıkiş tıkiş yatmaktan, sabah akşam sayım vermekten, koğuşta horlayanlar varsa -ümit ederim yoktur- geceler boyu uykusuzluk çekmekten zevk almayacağım. Yani anlayacağınız mazoşist değilim. Ama gel gör ki, dünyanın hiçbir yerinde özgürlükler bedel ödenmeden elde edilme-miştir. Ben de kendi çapımda bir bedel ödeyebilmek için bu sivil itaatsizliği gerçekleştiriyorum.

Peki suçum ne?

Kars Belediyesi'nden Deniz Gezmiş, Musa Anter, Vedat Aydın, Kemal Akbulut ve Oruç Korkmaz'ın ad-larının caddelere verilmesini istediğim için ve İmra-lı Cezaevi ile F tipi cezaevlerindeki hukuksuzlukları eleştirdiğim için suçu ve suçluyu övmekten cezalan-dırıldım. Ceza kesinleşti. Otuz yedi aylık hapis cezası da Yargıtay'da kesinleşmeyi bekliyor. Sırada cezayla sonuçlanacak daha onlarca dosya var.

Pek çok insan, benim gibi, düşünceleri nedeniyle

şimdi ya ceza-evindedirler ya da yakın zaman-da cezaevine gi-recekler. Düşün-ceye verilen tüm bu cezaların da gösterdiği gibi

bu devlet bir hukuk devleti değildir. Düşünceyi suç sayan ve cezalandıran bir devlettir. Tarihe bu böyle geçecektir.

Nerede görülmüş mezardaki insanların suçlu muamelesi görmeleri?

Van Özalp'ta 33 Kürdü kurşuna dizdirmekten müebbet ağır hapis cezasına çarptırılan General Mustafa Muğlalı'nın adını -tarihe ve halka meydan okurcasına- askerî bir kışlaya verenlere bir şey ol-muyor. Onlar devleti yönetmeye devam ediyorlar. Ama aynı kanunlar bize ceza yağıdırıyor. Çünkü biz ve onlar kanun önünde eşit değiliz. Evet, bizler onlarla eşit değiliz. Eşitlik, kâğıt üzerinde bir palavra... On-lar yukarıda, bizler ise aşağıdayız. Zindanlarımızın üzerinde onların köşk ve sarayları yükselir. Kanunlar onları zırh gibi korurken, bizi ise cezalandırır.

Ancak bu böyle sürmeyecek! Suyun kızgın ateşte derece derece ısınıp kaynamasında herkes için önemli dersler var.

Hatırlarsanız birkaç hafta önce DTP genel baş-kanlığına aday oldum, ama kurultay salonunda aday-lıktan çekildim.

Aday olduğum günlerde pek çok açıklama yaptım, ama basın beni görmezden geldi. Oysa bizim bildiği-miz devlet basını, açıklamalarımı "DTP'de kavga" vb. yıpratıcı başlıklarla verebilirdi. Ama yapmadı, beni yok saydı.

Sizden ve dergi yönetiminden özür dileyerek ba-sının halka duyurmadığı bazı projelerimi Tiroj aracı-lığı ile duyurmak istiyorum:

– Genel başkan olduğumda partimizin devletle yapacağı yazışmalar artık Türkçe ve Kürtçe olarak yapılacaktır.

– Yapacağımız Özgürlük Kongresi'nde, Türk ve Kürt halkının karşı karşıya olduğu sorunlar ve çözümleri bir paket halinde hükümete bildirilecek, harekete geçmezse, hem hükümet hem de ona bağlı tüm devlet kurumları çeşitli şekillerde boykot edilecek ve her türlü ilişki askıya alınacaktır.

– Cumhurbaşkanı ve Başbakan'la görüşmeyeceğiz ve el sıkışmayacağız. Kendileri bizden randevu talep ederlerse, ancak çantalarında bir özgürlük paketi varsa randevu isteklerini değerlendirebiliriz.

– Kürt sorunun kansız çözümü için devlet yönetimini zorlayacak ekonomik, sosyal ve siyasal sivil itaatsizliklere girişilecektir.

– Düşünce özgürlüğünün önündeki engelleri ortadan kaldırmak için yüz binler halinde savcılıklara tek tek başvurup kendimizle ilgili suç duyuruları yapacağız ve cezaevine girmek için etkili bir şekilde mücadele edeceğiz.

– İşsizler ve Topraksız Köylü Meclisleri kurup, "iş ve toprak istiyoruz!" kampanyaları başlatacağız.

– Çiftçilerin kooperatifler aracılığı ile örgütlenmelerini sağlayacağız.

– Her ilde, zaman içinde her ilçede ve köyde "Kimsesiz Çocuklar ve Yaşlılar Evi" kuracağız.

– Devletlerin küreselleşen baskılarına karşı bu çağın Özgürlük Çağı olmasının ilk adımı olarak, İs-

tanbul ya da Amed'de dünyanın tüm ilerici partilerinin katıldıkları "Ezilen Dünya Halkları Kurultayı" düzenleyeceğiz.

– Temel sloganımız şu olacak: *Fabrika işçiye, toprak köylüye, zenginlikler halka, devlet iktidarı emekçilere...*

– Asimilasyonun etkisini kırmak için sadece Türkçe yayın yapan ırkçı televizyonların Kürtler ve öteki azınlıklarla (haberler dışında) izlenmemesi

in için çalışmalar yapılacaktır. Bu tavır kardeş Türk halkına ve Türkçeye karşı bir tavır değildir...

– Sokak şiddeti uygulayanlar, adam öldürenler, kadınlara, çocuklara ve güçsüzlere eziyet edenler, işkenceciler ve işbirlikçilerle tüm sosyal ve ekonomik ilişkiler kesilecek, bu kişiler toplumdan izole edileceklerdir. Kendileriyle konuşulmayacak, taziyelerine ve düğünlerine gidilmeyecektir.

– Türk insanının aynı kaderi paylaştığı öteki ulus ve azınlıklarla empati kurabilmesi ve onları anlayabilmesi için, "Sizin diliniz ve kimliğiniz yasak olsaydı ne hissederdiniz?" başlıklı kampanyalar başlatılacaktır.

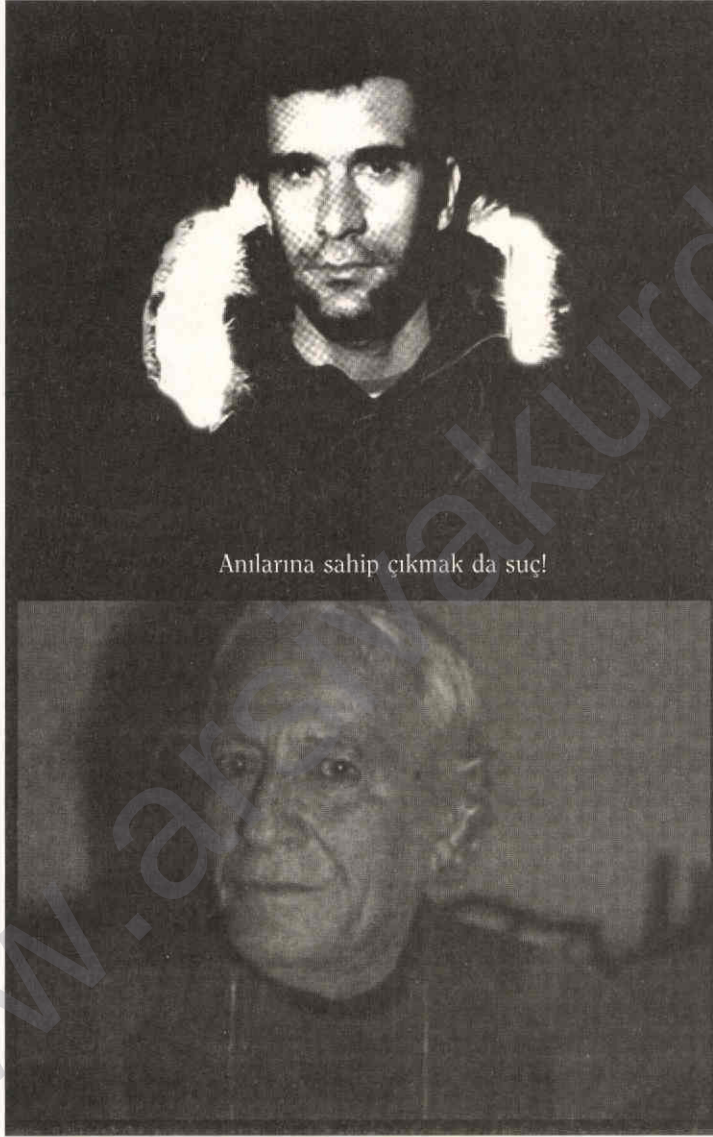
– Belediyelerimizi yerel parla-

mento olarak çalıştıracacağız...

Özet olarak, siyasetin merkezi olacağız. Sadece bu topraklarda değil, dünya siyasetinde söz ve karar sahibi olacağız.

Değerli dostlar, bu projeler bir delinin saçmalıkları olabilir. Hatta birbirleriyle çelişebilirler de. Ama hiç değilse bir tartışma başlatmak istemiştik.

Sağlık ve mutlulukla kalın... ✿

Anılarına sahip çıkmak da suç!

XELA

M. ALÎ IŞIK

A serre hêgayan de tiway kewe nêbiy. Vêşaniye ra millet kewtibî ra çol û çolistanan, pel û purî, vaşî û maşî ardêne werdêne. Pê pîzeyê xo kerdêne mird, tayê şenik vêşaniya xo derbaz kerdêne. Camerdî û ceniyan anciya tayê dayax kerdêne lê vêkî, zav û zêçî, qet dayamiş nêbiyêne.

Şodir rew, Gulizare cila xo ra vaşte ra, şîye kulinde. Serê firaqan kerd berz, nîyada ke domanan rê çiyê biyaro pojone, qet çiyê nêmendibî. Şîye serê tendure de nişte ro, çimê xo kerdî pirrî hesrî, berba. Verî bêveng berba, bado xo zeft nêkerd, a taw jî vengê xo zaf berz veciya. Va ke:

- Na çi boglat a ameya ma ser de, ez ewro domanan rê çi powcî?

Mêrdeyê Gulizare Îsmail, ebi berbîşê Gulizare hewn ra bi heşar. Xo ro vengê aye guret, şî kulinde. Nîyada ke Gulizare serê tendure de ništa ro, destê xo yo ju şanito çareyê xo ver û berbena. Îsmailî va:

- Gulizar! Se biyo to rê, ti berbena?

Gulizare va:

- Ma Îsmail ez meberbî kam biberbo? Ewro çend o ke zav û zêçê ma vêşan o. Tiway jî çin o ke ez ewro pocî, wa domanî biwerêne. Ez naye ra berbena.

Gulizare ebi pêşmale hesrê çimanê xo kerdî ziwa. Cêra Îsmailî ser, va:

- Ez seba xo nêberbena, ez seba domanan berbena. Vizêrî çol û çolistanan ra cêraya, min tayê tar û tur ard domanan rê pewt, ez ewro çi poji? Ez biya bom mendane.

Îsmail kaleka Gulizare de nişt ro, destê xo eşt peyê vileyê aye, va:

- Heqî ke can dayo ma, rizqê ma jî tey dano, meterse, kes vêşaniye ra nêmerdo. To heyani nika qet mezelê vêşanan diyo? Heq pîl o.

Îsmailî hetê ra dayaxî dayne Gulizare, hetê ra jî zaf tersayne. Çira ke ey jî zanitêne ke vêşaniye çekêda xirab a. Her çi rê çare yeno vînitene, vêşaniye rê çare çin o. Ma vacime ke ewro çiyê peyda kerd da domanan lê meşte çi esto ke pojone bidone domanan? Înan mirdî kerone, bero kotî ra çi biyarone pojone? Bê naye jî, heyani a roje mal û dawarê xo çi ke biy, serebirnaybî potibîy werdibîy. Mal û melal jî êdî dest de nêmendibî ke serebibirno biwerêne. Der û cîranan jî zey înan vêşanî biy. Nêşkiyêne înan ra kî çiyê biwazêne.

Îsmailî tayê xeyal kerd. Bado cêra ra Gulizare ser, va:

- Gulizara min! Ez na yo şona ko. To dî ke tayê tar û tur kewt mi dest, ez biyarî ti şan de poje, ma tayê pîzeyê xo mird bikîme, şodir ez û ti domanan jî bicêrîme şîyme welatanê cêrî. Vanê, ê cayan xela çin a. Ma jî şonime benime morebayê ju mordemeki, rizqê xo peyda kenime. Meterse. Heqî çi çareyê ma ra nivisnayo, a yena vernîya ma. Ti raweze mi rê kincanê min biya, ez şorî ko.

Gulizare weriştê şîye kincê Îsmailî ardî day ci. Defêna şîye leweyê domanan. Domanî; Xalit, Milkî-naze û Porsoye, hewno şîrin de biy. Çimê Gulizare ke ginayî înan ro, zereyê aye bî xirab, çimê xo ancîna biy pirrî hesrî. Peyê sereyê domanan de nişte ro, bêveng berba. Porê înan ebi destê xo mişt dayî, şane kerdî. Orxanê domanan ser ra şîbî. Orxan eşt înan ser. Bado weşte ra şîye verê çêberî. Di rojî biy ke gula Îsmailî û gula aye ro zad nêşibî war, vêşanî biy. Îsmailî kincê xo dayî xo ra, şî ko. Cêranê Koyê Kortan de tayê sungî dayî arê, gureti ardî.

Gulizare sungî sole kerdî, eşti adirî ser pewtî. Domanan û înan sungê xo werdî. Domanî şîy kewtî cila xo kewtî ra.

Îsmailî û Gulizare niştî ro (xora, hewn nêkewtêne çimanê înan), Gulizare cêra ra Îsmailî ser, va:

- Na dewe ra zaf mordemî şîy welatane cêrî, bê ma jî domanan bicêrîme şîyme. To dî ke Heq ma rê jî ame rehme; ma jî xela ra xelesînime ra.

Îsmail cêra ra Gulizare, va:

- Ez kî vana ma şîme welatanê cêrî. To dî ke ma ey cayan de kar û gure dî, xebetînimê. Heq jî rizqê ma dano, ma jî na boglate ra xelesînime ra.

Şewe nême ra vîyartibî. Îsmail û Gulizare biy hêşar. Cile ra wuştî ra. Tayê kincî û cilî ardî pêser, kerdî heqîbe. A hinge de şefeqî şana ci. Astoreyê şîwanî serê Koyê Kortan ra bereqîyêne. Şewla aşme eştibî awa vere çêberî, awe zey sêmi bereqîyêne. Herdimînan şîy verê awe de dest û riye xo şutî. Roj peyê Kemera Qertali ra hêdî-hêdî vecîyayne:

Gulizare şîye domanî hewn ra kerdî hêşar. Îsmail jî şî mordemanê xo ra xatir waşt. Gulizare û domanî kewtibî raye. Mordemanê Îsmailî ey ra va:

- Bê meke, meşo welatanê xeribîye. Zav û zêçê xo mebe meke vileçewt. Heqî se vato henî beno. Bê naye jî, ti çi zana ke çi yeno vernîya şima?

Kesî Îsmailî qan nêkerd. Îsmailî çimê xo kerdî pirrî hesran. Va:

- Ez îta vinderî se bikerî? Bê naye jî, şîma dest de jî çîyê çin o ke bidê min. Dê hela peynîya şîma se bena? Ez naja vinderî se bikerîne, hii! Bêrêne mi ra vancêne, ez se bikerîne?

Îsmailî û mordemanê xo pilesîyayî jubînî ra, xatir jubînî ra waşt. Îsmailî şana raye şî reyşt domananê xo.

A roje heyânî şan Îsmailî û domanê xo reyştî suka Gimgimî. Roj şîbî ko ra. Endî bibî muxurbe.

Îsmail cêra ra Gulizare, va:

- Destê domanan bicê şo ano xirabe de vinderêne, ez şorî werte miletî tayê çîyê werdene peyda bikerî bîyarî. Ma emşo naja vindeme, şodir danîme raye şonîme.

Gulizare, destê domanan guret, şîy xirabe de niştî ro. Heqîbe ra kincî û koli vetî, binê domanan de fîstî ra. Domanî raye ra zaf qefelîyaybî, senî ke niştî ro, tey şîy hewn ra. Gulizare jî zaf qefelîyabî lê tersan ra nêkewte ra, hêşar vinete.

Nêm saete werte ra vîyartîbî yan nêvîyartîbî, Îsmail vecîya ame. Tayê nan û çî-mîyê werdene kerdîbî heqîbe ardîbî. Heqîbe ra çî-mîyê werdene vetî, domanî jî hewn ra kerdî hêşar, domanan çimê xo miştî day, maya xo ra va:

- Hewnê ma ameyne, to çira ma kerdîme hêşar?

Maya înan va:

- Piye şîma tayê çîyê werdene ardo şîma rê, coka mi şîma kerdî hêşar. Bêrêne biwerê, onciya şorê rakuyê.

Îsmailî û Gulizare tewu domanan nanê xo werd. Fekê manike girêda, peyê sereyê Xalitî de nay ro. Îsmailî û Gulizare tewu domanan zaf qefelîyaybî. Îsmailî Gulizare ra va:

- Gulizar, tewu domanan sereyê xo rone rakuye, bado ez to kena hêşar tayê jî ti hêşar vînde nafa ez tayê sereyê xo ronî.

Gulizare û domanî kewtî ra. Îsmailî înan rê pawancîtine (nobedariye) kerdêne. Sasetê-di sasetî werte ra vîyartîbî ra, êdî venekî kewtêne çîmanê ey. A game Îsmailî zaf dayax nêkerd. Şî Gulizare kerde hêşar. Va:

- Gulizar, ez nêzdiyê sasetê sereyê xo ronî, tayê hewnê xo biremnî, nafa jî ez bena pawançî, ti sereyê xo rone heyânî şodir.

Gulizare, hewn ra weşte ra, çimê xo tayê miştî day, vezîkî dayî xo û laçega xo herd ra gurete ante sereyê xo, şîye verê dêsî de, peyê sereyê domanan de nişte ro. Îsmail jî kaleka domanan de hardî ser o merediya ra, ca de tey şî hewn ra.

Gulizare verê dêsî de nişte ro ke pawancîtine bikero, qasê nêm saete wext mabeyn ra derbaz bibî nêbibî ke, venekî kewtî çîmanê aye, a jî şîye hewn ra. A hînge de pîsingêda beleke ameye kaleka Gulizare de çung da vinete. Pîsingê vêşan bîye. Tayê ke vinete, nî-

yada ke Gulizare ra tawa weng nêvecîno, heywane nîyaw kerd. Vengê nîyaw kerdîşê pîsingê de Gulizare cayê xo ra qîloz bîye, bîye hêşar. Zaf tersaybî. Ebi vengê nîyaw kerdena pîsingê û raweştina Gulizare, Îsmail jî hewn ra weşt ra.

Gulizare, Îsmailî ra va:

- Îsmail, min hewnêde zaf xirabin dî. Hewn de Xalitî lerznabî. Adir û kile kewtîbî canê ey. Qasê nêm saete werte ra vêrd ra, Xalitî virana mi de can da, merd. Ez a hînge de henî tersaya ke, min va zereyê mi de çîyê visiya.

Îsmailî sereyê aye kerd qewşîngê xo, porê aye ebi destê xo miştî da. Va:

- Gulizar, to hewnêde xirabin diyo, meterse Xalit weş û war o. Şikir bi Heqî ke tawa çin o.

Roj peyê Koyê Bingolî ra hêdî-hêdî vecîyabî. Deşt û koyî bibî roştî. Gulizare şî domanî kerdî hêşar, destê înan guretî berdî vere çîrîka enî. Domanan tewu maya xo ra dest û rîyê xo şutî. Gulizare ebi pêşmala xo rîyê înan kerd ziwa. Têde pîya amey pêser, niştî ro, tayê nan werd. Kinc û kolê domanan dayî pîra, êyê ke zêde mendî jî kerdî heqîbe. Îsmailî destê domananê xo guret, kewtî raye.

A roje heyânî şan qet nevinetî, heyânî muxurbeyê şanî xo resna dewêda Mûşî. Kaleka dewê de vinetî. Verê Awa Siyaye (Karasu) de niştî ro, tayê bîna xo ke gurete, Îsmailî Gulizare ra va:

- Ti û domanî naja vinderêne, ez şorî na dewe, dê hela tiway nan û ca nêdanê ma.

Îsmail tekit şî dewe. Gulizare tewu domanan ra binê dara vîyalêre de niştî ro. Domanî û Gulizare zaf zaf qefelîyaybî. Gulizare Xalit tewu çena ra nayî zanîyanê xo ser, domanî ca de şîy hewn ra. Gulizare jî zaf qefelîyaybî, lê seba ke welato xerîb de bî, aye ra jî, a nêşîye hewn ra, hêşar vinete.

Îsmail şî wertê dewe. Şî verê çêberê ju mordemekî de vinet. Wayîrê çêyî bî, mordemek. Verê çêberê xo de rende deste de bî, pê dar taştêne. Îsmailî selam da mêrîkî, merîkî jî selamê ey guret. Mordemekî Îsmailî ra va:

- Pismam tu jî kîderê yî?

Îsmailî mordemekî ra va:

- Ez jî suka Gimgimê me. Aliyê me da birçîtî heye. Bo wî jî min zarên xo girtine ketime çol û çolistanan. Bona Xudê hinekî nan bide min û eger çîyê te heye, em îşev têda razên, bû sibeh em ê herin.

Mordemek cêra ra Îsmailî, va:

- Wele mêrîko ez ê nan bidime te lê mal da çîyê min tune ye. Eger hûn dixwazin îşev werin goma pezê min da bisekînin. Ez ê we ra cil û cor jî bînim.

Îsmailî mordemekî ra va:

- Xudê ji te razî be, Xude îmanê bide te.

Mordemek şî çeyê xo ra cil û corî tewu nan-man guretî ardî gome de nayî ro, şanî raye şî. Îsmailî û domananê xo kulav hard de fist ra, ser o niştî ro, nanê xo tewu qatixî ra werd.

Têde piya raye ra zaf qefeliyaybî. Çêberê gomeyî pey ra zirze eşt ser û kulavî ser o merediyayî ra. Domanan senî ke sereyê xo na ro, ca de şîy hewn ra. Îsmailî û Gulizare jî ebi dore tédima kewtî ra, şî hewn ra, heyânî şodir. Şodir şefe q ra wayîrê çeyeyî ame çêberê gomeyî kerd ya. A hînge de Îsmail û Gulizare jî weştîbî ra. Lê domanî hona nêbibî hêşar. Wayîrê gomeyî kewt zere, Îsmailî ra pers kerd, va:

- Hacetiya şîma bi çiyê esto yan ney?

Îsmailî va:

- Hacetiya ma çiyê rê çin a, tayê nan bide ma, ma raye ra benîme vêşan. Bê naye tawa ma rê lazîm nîyo.

Wayîrê gomeyî cêra ya şî çeye ra tayê nan û qatix guret ard. Îsmailî û domanan dewe ra vetî, jubînî ra xatir waşt, mordemek cêra ya ame çeyê xo, Îsmailî û domananê xo şana raya welatanê cêrî.

Werte ra qasê aşme vîyartîbî ra, Îsmail û domanê xo şîy Sêwregî de veciyayî. Înan nêzanitêne ke na sûke sûka Sêwregî ya. Îsmail şî verê çêberê dikanê de vinet. Wayîrê dikanî ra pers kerd va:

- Bira, bira nameyê na sûke çik o?

Mêrikî ci ra va:

- Nameyê na sûke, Sêwreg a.

Îsmail ke şî vere dikanî, a hînge de Gulizare û domanî jî bine ju dara perikine de, siya dare de vinetîbî. Gulizare û domanan na dare emre xo de newe diybî, çira ke na dare welatê înan de çin biye. Gulizare destê domanan guret şî ineyî ver de dest û rîyê xo şutî.

Îsmailî wayîrê dikanî rê halê xo qesey kerd. Mêrikî xeyrê xo rê tayê nan û çî-miyê werdene da Îsmailî. Îsmailî çî-mî guret şî binê dara perikine de, ey û domanê xo niştî ro, werdi.

Şenik mendîbî ke roj şoro ko ra. Xalitî û çênayî binê siya dare de şîybî hewn ra. Îsmail şî leweyê domanan, destê xo kerd çareyê Xalitî ra, nîyada ke sereyê Xalitî jey (sey) kosebîya adirî veşeno. Îsmailî, Gulizare ra va:

- Gulizar, adir kewto sereyê Xalitî, ti naja vinde, ez ey berî doktorî ci rê derman biniwisno, ti jî leweyê çênayan de vinde.

Îsmailî Xalit guret şî. Raye ra ju mordemekî ra doktor pers kerd. Mordemekî raya doktorî musna Îsmailî. Îsmail û Xalitî şîy cayê doktorî. Doktorî Xalitî de nîyada, ci rê dermanî nîwisnayî. Îsmailî, doktorî ra va:

- Ma welatê Serhedî ra yenîme, hetê ma de xela esta, ma vêşaniye ver ameyîme naja. Mi de pere û pol

çin o, ez nika nê dermanan ebi çinayî bicêrî?

Doktorî destê xo şanî binê çenika xo, tayê xeyal kerd. Badê cû cêra ra Îsmailî, va:

- Dermanan, ez dana to, to ra pere jî nêcêna. Wa lacê to weş bo, ti mi rê dua bike bes o.

Îsmail û Xalit uja ra veciyayî teber şîy ju dikanî. Îsmailî wayîrê dikanî ra va:

- Ma welatê Serhedî ra ameyme, ti şikîna xêrê xo ma emşo meyman kerêne?

Wayîrê dikanî cêra ra Îsmailî, va:

- Eke şîma welatê Serhedî ra amey, nika kar û gureyê şîma jî çin o. Ez kî ro ju morebayî cêrena, ti ke wazena bê dewe de merg û hêgayê min estê, bê mi rê morebatîne bike, hêgayanê min birame û merganê min biçîne, nêmeyo ju mi rê, nêmeyo ju kî to rê, bananê mi de jî vinde

Îsmailî rê jî ebi naye çêberê Heqî bibî ya. Îsmailî, mêrikî rê duay kerdî. Îsmailî, mêrikî ra musade waşt, şî domanê xo jî guretî ardî. Îsmail û domanê xo mêrikî de şîy dewa ey. Mêrikî, banê xo û milkê xo têde musnayî Îsmailî û tekit şî. Wexto ke şî, Îsmail kerd temîye û va:

- Ez defê-defê yena şona, milk û malê min paboka to yo. Eke çiyê bî, ti mi rê xebere biruşne, ez yena. Bê naye jî, kêmasiya to û çiyê biye, ti mi ra vace, ez kêmasiyanê to ana ca.

Wexit ame şî. Îsmailî û domananê xo, hêdî-hêdî xo da ra dewe û der û cîranan. Çênayî bîy pîl, şîy mêrde. Xalit jî şî mekteb wend. Bî memûr. Badênan zeweciya, bî wayîrê domanan. Îsmailî û Gulizare jî bîy kokim.

Rojê Îsmailî veng a Xalitî da, va:

Lacê min. Ez û maya to ma bîme kokim, merdene esta, mendene esta. Bê ez lacê xo rê wesîyeta xo bike-rî. Wesîyeta min na ya ke: Ez ke merdane, rojê şo welatê Mûşî. Welatê Mûşî de Sûka Gimgimî esta. Uja ra şo dewa Reqasa. Uja apê to estê, xalê to estê, şo înan bivîne, axa zereyê min înan rê qesey bike. Lê guneyê min vileyê to de bone ke ti înan de dawa milk û malî nêkerêne.

Serrê-di serrî binî vîyartî, Îsmail gina piro merd. Ey dima jî Gulizare gina piro merde.

Wext ame vîyart ra, rojê tayîna Xalitî veciya welatê Serhedî de sûka Tatwanî. Xalit rojê tekit şî sûka Gimgimî, uja ra kî şî dewa Reqasa. Şî apanê xo û xalanê xo de xo da naskerdene. Lê xalan û apan seba milkî ra ebi Xalitî bawer nêbîy. Xalit jî defêna nêşî Reqasa.

Ëyê ke wextê xela de Reqasa ra veciyaybî şîybî welatanê dûrî ya, tayêde înan ê cayan de mendî, defêna nêameyî. Di mordemî tenya hardlerzê sera şeştî û şeşî de amey. ☀

FANİ EFENDİ

MEHMET BAYRAK

Asıl adı Mehmed Abdülbaki Fani olan, ancak bilinen yaygın adıyla Fani Efendi, Güney Kürdistan'daki Süleymaniye şehrinden Ahmed İnalet Efendi'nin oğludur. Fani Efendi, 1266 (M. 1850) yılında Süleymaniye'de doğdu.

Küçük yaşta Sıbyan Mektebi'nde Kuran'ı hıfz edip, Bağdat'ta medrese eğitimini tamamlayarak, dönemin ünlü Bağdat müftüsü Zehavi'den icazet alır.

19. yüzyılın ikinci yarısı ortalarında Süleymaniye'den gelip Adana'ya yerleşir ve 1876 yılında Kozan sancağına bağlı Kars-ı Zülkadiriye (Kadirli) Rüştüyesi (Ortaokulu) öğretmenliğine atanarak, burada yedi yıl çalışır. Daha sonra buradaki görevinden ayrılarak sırasıyla Kozan Nüfus Memurluğu, Aşar Başkâtipliği, Feke Aşar Memurluğu, Kozan Aşar Müdürlüğü görevlerinde bulunur. Aşar memurluklarının kaldırılması üzerine Kozan ve Feke'de bu kez müfettişlik ve mal müdürlüğü görevlerinde bulunur. 1887'de İstanbul'a gelerek sınava girip başarı gösterdikten sonra sırasıyla Cebelibereket (Osmaniye) ve Maraş sancakları tahrirat müdürlükleri görevlerinde bulunur.

1893 yılında Fani Efendi, bu görevinden alınarak Bingazi'ye sürülür. Bunun üzerine İstanbul'a giden Fani Efendi bazı dostlarının yardımıyla durumu düzelterek yeniden Maraş Tahrirat Müdürlüğü'ne atanır. Yazar, manzum özgeçmişinde bu durumu şöyle yansıtır:

*Beni Bingazi'ye baht-ı siyahım eyledi tahvil
İlahi sen bilirsin hâlimi bilmem ne hikmettir
Mevani hep müheyya bende yokken bir adet lira
Yedi etfal ile Bingazi'yi bulmak ne külfettir
Haziran altısında 311 sal-i malide
Yine tayin oldum Maraş'a lutf-u Sadarettir*

Sekiz yıl Maraş'ta görev yapan Fani Efendi, kendi isteğiyle ikinci kez Cebelibereket, daha sonra da Mersin Tahrirat Müdürlüğü görevlerinde bulunur. Meşrutiyetin ilanından sonra tazminatını alarak görevden çekilir ve eşinin memleketi olan Kadirli'ye yerleşir.

Çocukları

Yukarıda da vurgulandığı gibi onun "yedi etfal"ı yani yedi çocuğu bulunmaktadır. Tümü erkek olan bu çocuklardan üçü, Cumhuriyet'ten sonra 150'likler listesine alınan Kürt aydınlarından. Kürt literatüründe 150'lik Fanizadeler olarak bilinen bu kişilerden Ali İlmi Fanizade (1878-1964), edebiyat öğretmeni, şair ve Adana'da yayımlanan *Ferda* gazetesinin sahibidir. 1884 doğumlu Zeynelabidin Fanizade, Hürriyet ve İtilaf Fırkası Umumi Kâtibi yani genel sekreteriydi. Diğer kardeşlerden Mesud Fanizade (1889-1979) ise, sürgünden sonra Paris'e giderek orada eğitim görmüş ve *Le National Kurde et son Evolution Sosyal* (Kürt Ulusunun Sosyal Gelişimi) konulu doktora tezini hazırlamıştır (1933). 1938 Affıyla ülkeye dönen yazar, aynı yıl döndüğü Hatay'da "Atatürk'ün Hayat Felsefesi" konulu bir kitapçık yayımlamıştır. Fanizadeler'den Dr. Baki Bilgili ise, Türkiye'de İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiş olup, 1979 Haziranında 100 yaşındayken İstanbul'da ölmüştür. Diğer üç kardeşin kimliği konusundaysa bilgimiz yoktur.

Edebi Kişiliği

Manzum özgeçmişinde; kimsenin kendisinden şikayetçi olmadığını, kendisinin de kimseden şikayeti bulunmadığını şu sözlerle anlatır:

*Beşer benden şikayet etmemiş Mevlaya şart olsun
Kaderden ben de şekva eylesen küfran-ı nimettir*

Gerçekten, memurluk hayatı belli bir düzen içinde geçen Fani Efendi'nin özel yaşamında da büyük bir saygınlık uyandırdığı, söz ustası ve hoş sohbet bir kişiliğe sahip olduğu belirtilir.

Arapça ve Farsçaya son derece hâkim; bilgin, şair ve hattat bir aydın olan Fani Efendi; ebcetle tarih düşürmekte de usta bir şairdir.

Kendi çocuklarının yanı sıra çevresinde birçok gencin yetişmesine de yardımcı olur. Bütün çocuklarını okutur ve tümü alanlarında önemli bir düzeye

ulaşırlar. Dönemin Adana Valisi Abidin Paşa'nın çocuklarına Arapça, Farsça dersleri verdiği gibi; Türkiye'de eserleri bilim çevrelerine kaynaklık eden İbnülemin Mahmud Kemal İnal gibi bilginlere de hocalık yapar. Bundan dolayı kendisi "Hoca Fani Efendi" olarak da anılır.

İbnülemin, onun hocalık serüvenini şöyle anlatır:

"Babam 1886 yılında Kozan Mutasarrıflığına atandığı sırada, Fani Efendi orada Aşar Başkâtibi idi. Bana ve kardeşim Ahmed Tefik beye, Arap ve Fars edebiyatı ve Ta'lik yazısı konusunda ders verdi. Kendisinin edebiyat-

taki derinliğinden yararlandık. (...) Adana ve çevresinde pek çok genç, üstadın bilim ve edebiyat birikiminden yararlanmıştı." (İ.M.K. İnal: Son Asır Türk Şairleri, Der-gah Yay. 3. bas. 1988, s. 364)

Şiirinden Örnek

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, onun Türk, Arap ve Acem edebiyatının binlerce şiirini topladığı halde kendi şiirlerini toplayıp yayımlamamasını üzüntüyle belirterek, birkaç şiirini verir. Bu örneklerden birini aktaralım.

Gazel

Baran-ı belâ yağsa semadan hazer etme
Tufan-ı fena bassa cihani keder etme

Yaran-ı safanın kadeh-i kalbini kırma
"Bintülinab"ın kanını zahid heder etme

Âyine-i vicdanına bak çeşm-i edeble
Pertevsiz olup ayb-ı cihana nazar etme

Manend-i sedef ağzını açtıkça güher saç
Mercan gibi bir kimseyi hunin-ciğer etme

Ey şahs-ı fûrûmaya çıkıp sadra oturma
Miktarını bil meclis-i zir ü zeber etme

İnsaf kıl ey hayr ü şer'e muktedir adem
Nefin yok ise kimseye bari zarar etme

Her lahza rakib ile niçin böyle gezersin
Ey ömr-ü azizim ecel ile güzâr etme

Baki kalacak âlem-i fanide sühandır
Fani bu yeter çok tama-i sim u zer etme.

İma edilen Kürt'ten dağdaki gerillaya...

TÜRK SİNEMASINDA KÜRTLER

ŞENAY AYDEMİR

Şiirleri ve Kürt kültürü üzerine hazırladığı kitaplarıyla tanındığımız Müslüm Yücel, Türkiye'de ilk kez gerçekleştirilen bir çalışma ile çıktı okurlarının karşısına. Türkiye'deki sinema külliyyasında önemli bir açığı kapatacak olan *Türk Sinemasında Kürtler* isimli kitap, Yücel'in daha önceki çizgisinin devamı niteliğinde kabul edilebilir.

Cumhuriyetin kuruluşunun ardından "soğumaya" bırakılan ancak doğası gereği çok geçmeden Şeyh Sait ve Seyit Rıza isyanlarıyla yeniden ülke gündemine oturan Kürt sorunu, birçok sanat dalında "üstü örtük" bir biçimde işlenmek zorunda kaldı.

Sinemada ise bu durumdan söz etmek bile olanaksızdı. Çünkü Muhsin Ertuğrul'un domine ettiği Türk sineması 1950'li yıllara kadar, modernleşme hedefine yönelik ve "*Cumhuriyet insanı*" yetiştirme hedefiyle ürünler ortaya koyuyordu.

Ancak, 1950'li yıllardan sonra hareketlenen siyasal ve kültürel atmosfer, çok partili hayata geçiş ve ortaya çıkan görece demokratikleşme ortamı, "milli burjuvazi" yaratma girişimlerinde kat edilen mesafe ve hatırı sayılır bir sermaye birikiminin oluşmaya başlaması, sinemada da farklı yapımların ortaya çıkmasının yolunu açtı.

50'li yıllarda başlayan ve 70'lerin ortasına kadar devam eden ve Türkiye sinemasının "*altın çağı*" olarak kabul edilen bu dönemde, beyazperdedeki

konular da ülkedeki kültürel-ekonomik ve politik atmosferden fazlasıyla etkilendi. 50'li yıllarda kırdan kente göç, 60'larda köy hayatı, 70'lerde ise politik gelişmelerin Yeşilçam melodramlarıyla birlikte beyazperdede hayat bulduğu görüldü.

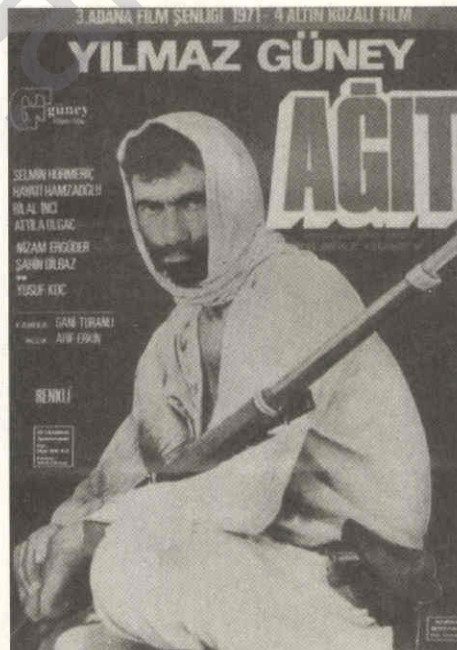
Kürt perdede de değişti

Bütün bu dönem boyunca, Kürtler de "üstü örtük" bir biçimde sinemada temsil edildi. Başta Maraş, Urfa ve Diyarbakır olmak üzere Kürt illeri filmler için mekân olarak seçildi. Bölge yaşamı, ağılık düzeni, aile ilişkileri, töreler, toprak sorunları sinemanın konusu haline getirildi. Hem çekenin, hem de izleyenin

ne anlatıldığını bildiği ve "hınzırca" bir sessizlikle geçiştirdiği bu dönemin ardından, 70'lerin sonu ve 90'ların ortasına kadar Kürtlerin sinemadaki ağır-

lıklı temsiline komedi filmlerinin sakar görünümü ama kentle tanışmanın verdiği uyanıklığı çıkarları için kullanmayı başaran karakterlere dönüştüğü görülmüyor.

Ancak Kürt hareketinin 80'lerle birlikte yeniden canlanması ve bugünlere kadar geline süreçte bölgede yaşanan sıcak çatışma ortamı ve bunun sonuçlarını sinemada da görmeye başladık. 90'lardan itibaren Reis Çelik'in "*Işıklar Sönmesin*", Kazım Öz'ün "*Fotoğraf*", Yeşim Ustaoglu'nun "*Güneşe Yolculuk*", Handan İpekçi'nin "*Büyük Adam Küçük Aşk*" ve Uğur Yücel'in "*Yazı-Tura*" gibi filmleri doğrudan

Susuz Yaz, Metin Erksan, 1964

Kürt sorununa ilişkin filmler olarak Türkiye sinema tarihindeki yerlerini aldılar.

2000'li yıllar ise, bir tür parodinin parodisi olarak ağah, töreli televizyon dizileriyle "Yeşilçam'a dönüş" olarak tanımlanabilir.

İşte yukarıda kısa bir özetini yapmaya çalıştığımız

Türkiye sinemasında Kürt tarihi, Müslüm Yücel'in kapsamlı çalışmasında ayrıntılarıyla ele alınıyor. Yücel, çeşitli başlıklar altında ele aldığı konuyu, toplumsal, ekonomik ve kültürel bağlamlarıyla da ilişkilendirerek film film anlatıyor.

İlk bölümde Osmanlı İmparatorluğu döneminden

Yılmaz Güney

başlayarak sinemanın Türkiye'deki gelişim sürecini anlatan Yücel, Kürtlerin beyazperdedeki ilk görünümünün 1951 tarihli Hüseyin Peyda, Atıf Yılmaz ortak yapımı "Mezarımı Taştan Oyun" isimli filmle başladığını belirtiyor.

"Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sinema" başlıklı ilk bölümde, sinemanın Osmanlı topraklarına ayak basması, ardından kurulan Cumhuriyet yılları boyunca sinema ve genç Cumhuriyet ideolojisinin kol kola yürüştü ele alınıyor.

Kitaba adını veren "Türk Sinemasında Kürtler" başlıklı bölümde ise 50'li yıllardan bugünlere kadar uzanan süreçte Türk sinemasındaki Kürt temsilleri ayrıntılı olarak filmler üzerinden inceleniyor. Bu bö-

Mevsim gibi yukarıda anılan yazarların eserlerinden sinemaya aktarılan yapımlar ele alınıyor.

Kürde sunulan hayat, Yılmaz Güney

Sinemada Kürtleri anlatıp, Yılmaz Güney'e değinmeyen her çalışmanın önemli bir bölümü eksik kalır elbette. Müslüm Yücel de geniş bir bölümü Yılmaz Güney'e ayırıyor ve yalnızca sinemadaki Kürt temsillerine değil, bütün sinema serüvenine göz atıyor.

"Kürtlerin, özellikle de Türkiye Kürtlerinin sinema sevgisi Yılmaz Güney'le başlar. Güney sadece bir film sunmaz Kürtlere, bir hayat ve ruh da sunar. Onun gibi saçını taramak, onun gibi yürümek, onun gibi konuşmak, onun gibi susmak, kısaca filmin bir karesinden çı-

Büyük Adam Küçük Aşk, Handan İpekçi, 2001

lümde Kürt kentlerinde çekilen filmlerin yanı sıra, Kürt yaşantısından, berdel, dini yapı, erkek çocuk takıntısı, kısırlık vb. konuları ele alan filmler anlatılırken, Şerif Gören, Handan İpekçi ve Yeşim Ustaoglu gibi yönetmenlere de ayrı bir parantez açılıyor. Bütün sinema hayatı boyunca Kürt bölgesine ve Kürtlere özel bir ilgi gösteren Atıf Yılmaz sineması da ayrı bir başlıkla ele alınıyor.

Yaşar Kemal, Bekir Yıldız, Ferid Edgü, Osman Şahin ve Kemal Binbaşar gibi yazarların eserlerinden sinemaya uyarlanan Kürt hikâyelerinin anlatıldığı "Kalemin Çözü: Edebiyattan Sinemaya" başlıklı bölümde; Beyaz Mendil, Alageyik, Tomruk, Derman, Yer Demir Gök Bakır, Kara Çarşaf Gelin ve Hakkâri'de Bir

kıp o olmak" sözleriyle tanımlanan Yılmaz Güney ve Kürtler arasındaki ilişki yalnızca sinemayla sınırlı kalmamış, aynı zamanda politik arenada da karşılığını bulmuştur.

Güney sinemasının, hem Türkiye sinemasında hem de Kürtler üzerindeki etkisinin geniş bir biçimde ele alındığı bu bölümün ardından ise "ağa filmleri", "komedi filmleri" ve savaş döneminde çekilen filmler üzerinde duruluyor.

Çıkardığı birbirinden önemli eserlerle Türkiye'deki sinema kitaplığına çok büyük katkılar sunan Agora Yayınları'ndan çıkan Türk Sinemasında Kürtler, bir ülkenin sinemasını, bir ulusun kendisini anlaması için önemli bir başucu kaynağı. ❀

Burhan Özdemir'in tuvalinden

'TUTSAK YÜZLER' TUTSAK MI GERÇEKTEN?

ALİ RIZA KILINÇ

Göge doğru yükselme arzusu mu bu?.. Yoksa acıların birikimini sırtlanmış da uzun bir yola çıkma hazırlığında mı?.. Öfke ile dolu bir susmanın arınma anı mı?.. Belki de bir kurtuluş arzusu?.. Zaman nasıl işliyor bu uzun boyunlu varlığın gövdesinden; hangi kav-

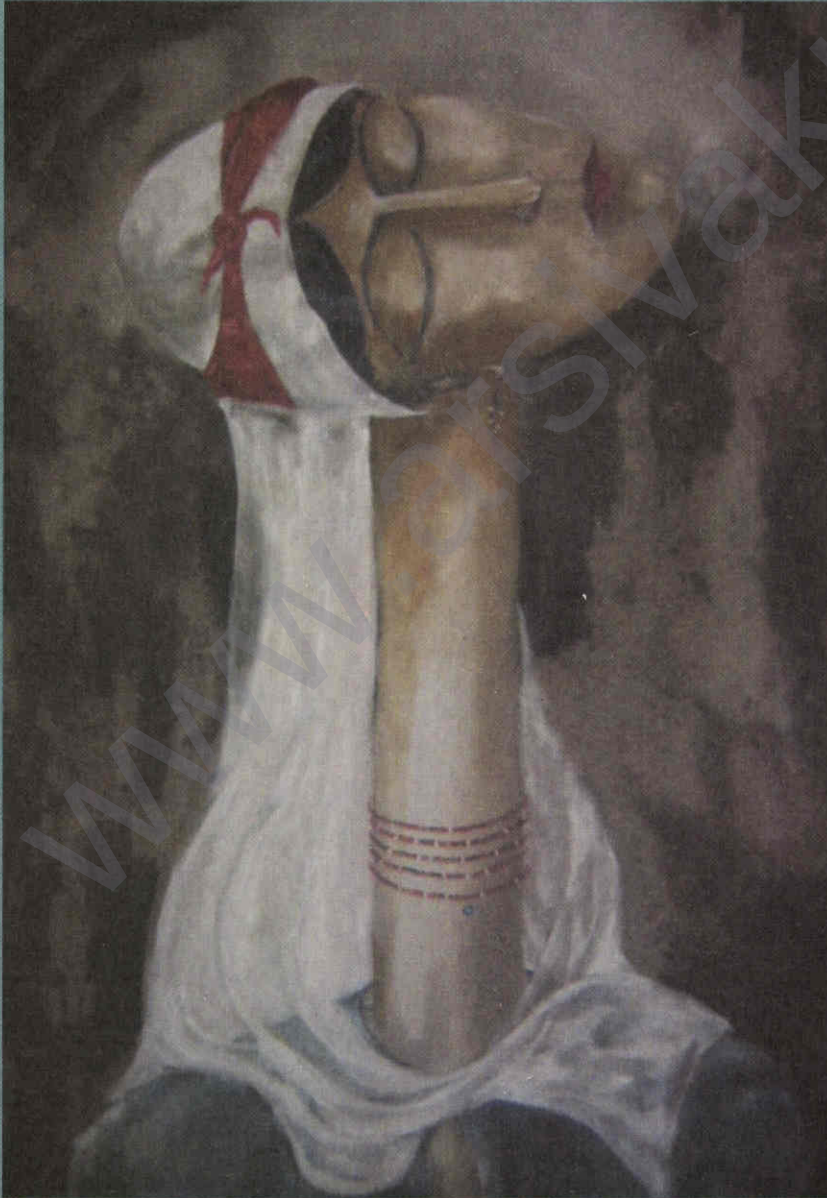
ramlar, bu renk ve çizgiler içinden konuşmak ister?.. Sarı neyi anlatır?.. Doğunun aşk ve kahramanlık balladlarından kesişen seslerden mi söz etmek gerekir?.. Mem û Zin demek yeterli mi?.. Dilin sustuğu yerleri kim söyleyebilir?..

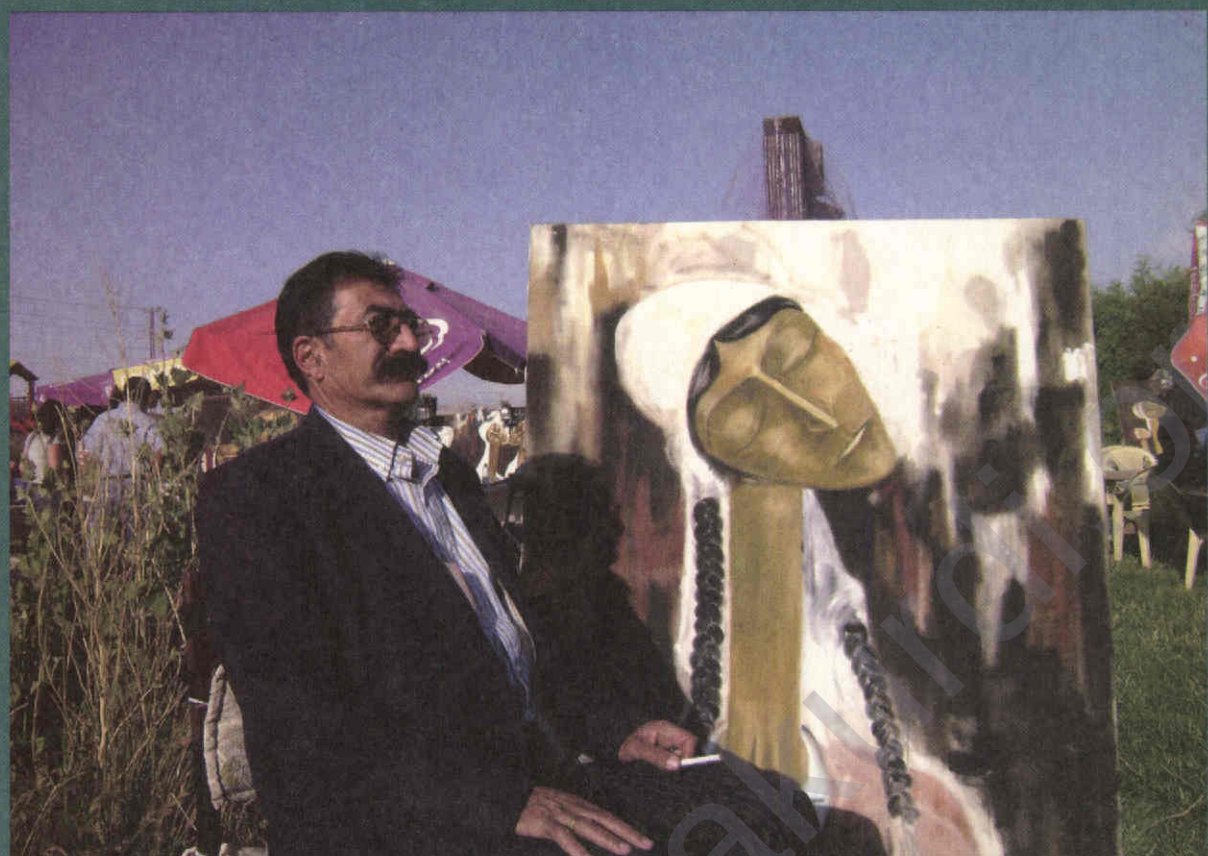
Evet, Burhan Özdemir'in resimleri üzerine bunlar gibi çokça soruyu peş peşe sıralamak, farklı yorumlar yapmak mümkün. Hele zaman ve kavramların algılanma biçimlerinin "belirsizlik" ve "süreksizlik" bağlamlarıyla tüketilmeye sokulduğu günümüzde, bu yönde yorumlar yapmak da kolay. Aneak bütün bu belirsizleş(tir)meye akıtılmış piyasada yürümenin daha kolay olmayacağı gerçeğini unutmadan, belki de bir 'hakikat' adına ipuçları veren Shakespeare'nin Hamlet'teki karakterlerden Polonius'un "kendi özüne sadık kal" sözlerini hatırlamakta fayda var. Bu haykırışın bir yanı, sanatçının gerçek kimliğini öğrenmesi ve bunun bilincini taşımasına işaret ediyor.

Kapanmış gözler neyi anlatır?

Özdemir'in çalışmalarından doğrudan olmasa da çeşitli dolaylarıyla "kimlik" teması öne çıkıyor. Zaten kendisi de yaptığı çalışmaların Kürtleri konu aldığını ve Kürtleri, geçmişteki trajedilerden günümüzde yaşanan travmalara kadar, geniş bir yelpazede görmeye çalıştığını işaret ediyor.

Belli ki Özdemir'in çalışmaları birçok kodlamayı da içeriyor. Resimlerinin tamamında gözler kapalı... Boyunlar uzun ve başlar kırık ya da tamamen eğik... Kollar bacaklar yok...

Bir de çalışmalarının genelinde özellikle kadın figürü kullanılmış... Kadınları merkeze alan ama birçok duyu organı ve uzuvlarından yoksun figürlerle ne anlatılmak istenir ki izleyiciye? Renkler, tasarlanmış kadın figürünün ruh haline teslim olmuşçasına, izleyiciye "kimsin sen, kimiz biz" sorularını sorabilir pekâlâ. Ya kapalı gözler! Görmekten utanılacak ya da görmeyi olanaksızlaştıran bir durum mu söz konusu? Burundaki sert çizgiler ve yüze yayılan hafif öfke her şeyi ele veriyor aslında. Hem bakmak hem de bakmamak duygusunun bir 'toplumsal kurtuluş' zemini içinde verilmeye çalışıldığını söylemek mümkün. Böyleyse eğer, uza(n)mış boyunlar sanki resimlerdeki en önemli unsur rolündedirler...

Üç kadın...

Özdemir'in resimlerinin bu en çarpıcı ögesiyle yine kadınlar şahsında kopma, yükselme, gözetme, zaman, kuşku, bilgelik, cesaret, suskunluk, yakarış gibi hayata dair insanlık hallerine bir gönderme yapıldığını sezeriz.

Zamanı merkeze alarak üç Kürt kadınının kültürel ve estetik değişimlerine dikkat çekiyor Özdemir.

Tuvalde alınan kadınlardan biri 'göç'ü temsil ediyor ki, yüzündeki durgunlukla birlikte hayat mücadelesini bırakmayan bir karakter olarak karşımıza çıkıyor.

Bir diğer kadın, Kürt destanlarındaki tek örtüktü (bu resimde Zin olduğunu söylüyor Özdemir) Kürt kadınına temsil ediyor.

Üçüncüsü ise günümüz değerleri ve ahlaki normları içinde duran kadınları karakterize ediyor. Göçü temsil eden kadın hariç diğer ikisi de dik açıyla, boynu eğik çizilmişler. Bu durumun izleyicide garip bir ürküntü yarattığını kaydetmek gerekiyor.

Daha önce birçok karma sergiye de katılan Özdemir'in, son olarak Diyarbakır ve Van'da sergilediği "Tutsak Yüzler-Ruyê Êsir" sergisindeki resimleri üzerine genel bir estetik yargıya varmaya çalışıldığında; gelenek, modernizm ve postmodernizm arasında bir yerde durduğu söylenebilir. Özdemir'in özellikle geleneksel (göç kadını), modern (Zin figürü) ve sarı saçlı ve çıplak kadın figürünü (postmodern), böylesi bir estetik pozisyonun izleri olarak algılamak mümkün.

Tuvallerdeki zift...

Yağlıboya ve kara kalemin yanında kolajlara da yer veren Burhan Özdemir'in resimlerine özgünlük katan bir başka şey ise özellikle arka fonlarda kullandığı asfalt zifti oluyor. Bunu, Ortadoğu halklarının petrolden çok acı çekmesine yoruyor Özdemir.

Celenekselliğin kendi resim çizgisinin oluşmasında önemli bir yeri olduğunu belirten ressam, yeteneğin yanında akademik bilginin çok önemli olduğunu söylüyor. Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ni bitiren Özdemir şunları kaydediyor:

"Akademik bilgimi geleneksel yapı üzerinde denedim. Bununla evrenseli yakalamanın daha kolay olacağını düşünüyorum..."

Resim felsefesinin Hegel ve Marx'tan etkilendiğini belirten Burhan Özdemir, biyografisi konusunda ise şunları not etmemizi öneriyor:

"Amed de doğdu, Amed de yaşıyor, Amed de çalışıyor..."

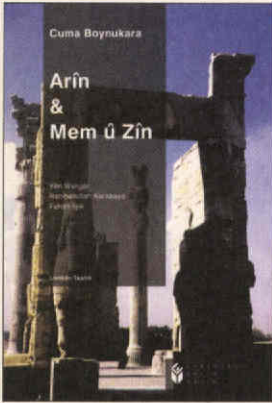
Medûsa

Dilber Hêma

Avesta

Li kitêbxaneyê Şahmaran ku berhemên edebî ê jinên kurd çap dike, kitêbek din zêde bû. Kitêba nû a Dilber Hêma ji Qosera Mêrdînê ye û 'Medûsa' kitêba wê ya yekem e.

Ji kitêbê: ez û bajar/di jiyana listikvanekî de/replikên bêdengiyê bûn em/û peykerên ji heriyê bûn/li ser di-kan/axê xwe li min digirt/avê xwe li bajêr/li dû me nîvco diman/hemû kulîkên cihanê/morî ji moristanên xwe di-xeyidîn/bîranîna sûretan/yextiyar dikir xweşikbûna jinan

Arîn &

Mem û Zîn

Cuma Boynuvara

Werger: Rahmetullah Karakaya-Fehim Işık

Evrensel Basım Yayın

Arîn û Mem û Zîn, du listikên Boynuvara ne ku ca-ra ewil bi zimanê wî yê dayikê hatine wergerandin. Tê ditin ku ev helbestên sedsa-

lan a Ehmedê Xanî, ji alî Cuma Boynuvara ve bi pêwendiyên mirovayeti ku wekî yek şexseki cihanê şrove dike û jiyaneke nû diafrîne, hatiye berhevkirin.

ZULAMAVİ

ÖYKÜLER

Duvar Çizikleri-1

Hazırlayan: Esra Çiftçi

Aram Yayınları

Türkiye cezaevlerinde yatan binlerce siyasi mahkûmun yaratıcılıkları farklı konularda ve farklı sanatsal alanlarda karşımıza çıkıyor. Karikatür, şiir, roman, ba-

zen de Çiftçinin hazırladığı gibi öykü olarak. Kitap değişik cezaevlerinden gelen, farklı konuları işleyen on dokuz öyküden oluşuyor. Devam ettirilmesi düşünülen çalışmanın ilk kitabı.

Leylan (Ezgi)

Ayfer Düztaş

Kom Müzik

Hunermend Ayfer Düztaş salên dirêj e di nav muzika kurdî de ye. Di bin banê NÇM'ê (Navenda Çanda Mezopotamyayê) de di Koma Vengê Sodirî, Koma Asmîn de cih girt, di nav gelek projeyên cur bi cur de cih girt. Düztaş

niha bi yekem albuma xwe ya solo derket pêşberî hunerhez-zan.

Di albuma ku navê "Leylan" lê kirine de 13 stranên cih girtine. Ji wan gotinên stranên 'Çarşemê' û 'Ûskira' aîde Cemal Çelebî, strana 'Dicle' yê Dayika Dicle ye û stranên din gelêrî ne. Stranên albumê ji çar parçeyan hatine berhevkirin û bi kurmançî, zazakî û soranî hatine xwendin. Êş, hesret, evîn bi dengê dilşewat hatine vegotine.

Aranjoriya albumê Mustafa Biber kiriye û rengeke modern, bêyî reseniya kurdî wînda bibe li albumê kiriye.

Düztaş bi dengê xwe yê orjinal, cihêreng rih daye stranên 'Dotmamê', 'Dicle', 'Çarşemê', 'Dilber', 'Çil Mercan', 'Ay Dal Leyro', 'Ziravê', 'Laylayê', 'Qeqibo', 'Leyro Leyro', 'Kamel', 'Ûskira' û 'Xurnik'

HAYALİ KOMÜNİZM

Soğuk Savaş'ın

Türkiye Söylemleri

Derya Çağlar

Berfin Yayınları

20. yüzyıldaki iki büyük savaştan sonuncusu olan İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde başlayan ve 1990'lara kadar devam eden Soğuk Savaş, aslında

bütün dünyada kamuoylarının, ezenlerin yararına yeniden oluşturulduğu bir süreçtir. Ezenlerin, kendi çıkarları doğrultusunda oluşturdukları kamuoyları, ezilenler açısından büyük bir yanılsama, ezenlere bağımlılık, kendi gerçeğinden ve dolayısıyla dünya gerçeğinden kopuş anlamına gelmektedir.

Bu çalışma, esas olarak söz konusu dönemde gazelerde yer alan, habercilik etiği açısından ciddi sorunlar içeren iletilerin taranması ve irdelenmesiyle yapılmış. Bu iletilerin çerçevesini, SSCB karşıtı propaganda oluş-

S

R

I

P

E

Ç

A

X

Dengbêjek "Pablo ..." Kesê di wênayê de		Albûmek Ciwan Haco Yezdanek		Tevgera hewayê Oli	1	Navekî mêran		Dijbera birinê
						Notayek Mane		
Henek Çinavkek kesane						Bajarekî me		
		Tiştê aîdî mirovan Çiçekek						
Ayîn, ol Aşkerc, li holê			Kurteya iyotê Kurteya Azotê		Tîpa 5'an		Rizgarî, xilasî	
			5	Amûrek muzîkê				Dîrokê de dewletek kurdan
Eşîr Rûyê zemîn						Cinavkek Hêl, teref		
Cefa, eş		Çiyayekî me				Bi tirkî hesp "... Şemo" wêjevanek		
			Kurteya kilometre Dad		Rêxistinek îspanî Bersiva neyênî (berepaşkî)			4
Herêmeke kurdan Tîpa qedexa ya 'Xak'ê!					2		Firtone	
	Bi rûsî 'erê' (berepaşkî) Aşîkar, diyar			Pêxember Dengê berxikan				
Huner- mendek Parêzgeh		3			Kurteya barvûmê Cehnî (bi tirkî)			Tipên navîn ên 'keder'ê
						Xwendina tîpekê Aya, gelo		
Xwedênenas Rojek				Bajarekî me				
		Balafir						

Amadekar: Dawud Rêbiwar

E-mail: rebiwar@gmail.com

ŞİFREYA
VEŞARÎ

1

2

3

4

5

Arîn & Mem û Zîn

CUMA BOYNUKARA

Cuma Boynukara

Arîn & Mem û Zîn

Yên Wergêr:
Rahmetullah Karakaya
Fehîm Işık

Listikên Teatrê

EVRENSEL
BASIM
YAYIN

Cuma Boynukara, Ateşle Gelen adlı oyununda Mezopotamya halk kültürüne ait söylenceleri kalkış noktası olarak kullanmış. Mem ile Zîn'de ise 17. yüzyılda Ahmede Xani tarafından ilk kez yazıya geçirilen bir aşk destanını, tiyatro eseri olarak yeniden kaleme almış.

Boynukara, her iki eserinde de insanın, yaradılışın, yaşamın ve düzenin tıkanma noktaları ile yüz yüze getiriyor bizi. İki eser de aşkın, ihtirasın, iyiliğin, kötülüğün, kardeşliğin ve düşmanlığın amansız mücadelesini aktarıyor. Boynukara'nın daha önce Türkçesi yayınlanan eserleri, yayınevimiz tarafından yazarının ana diline, Kürtçeye çevrilerek yeniden yayınlandı. Arin ve Mem û Zîn adı ile yayınlanan Boynukara'nın oyunları Rahmetullah Karakaya ve Fehim Işık tarafından çevrildi.

136 sayfa, 5.5 YTL

EVRENSEL BASIM YAYIN

ESKİŞEHİR MAH. DOLAPDERE CAD. KARABATAK SOK. NO: 27A ŞİŞLİ İSTANBUL

T: (+90) 212 247 65 17 (PBX) F: (+90) 212 247 24 61 W: www.evrenselbasim.com E: bilgi@evrenselbasim.com

Halil İncesu

hincsu@hotmail.com

ISSN 1305-4775-16

9 771305 477514